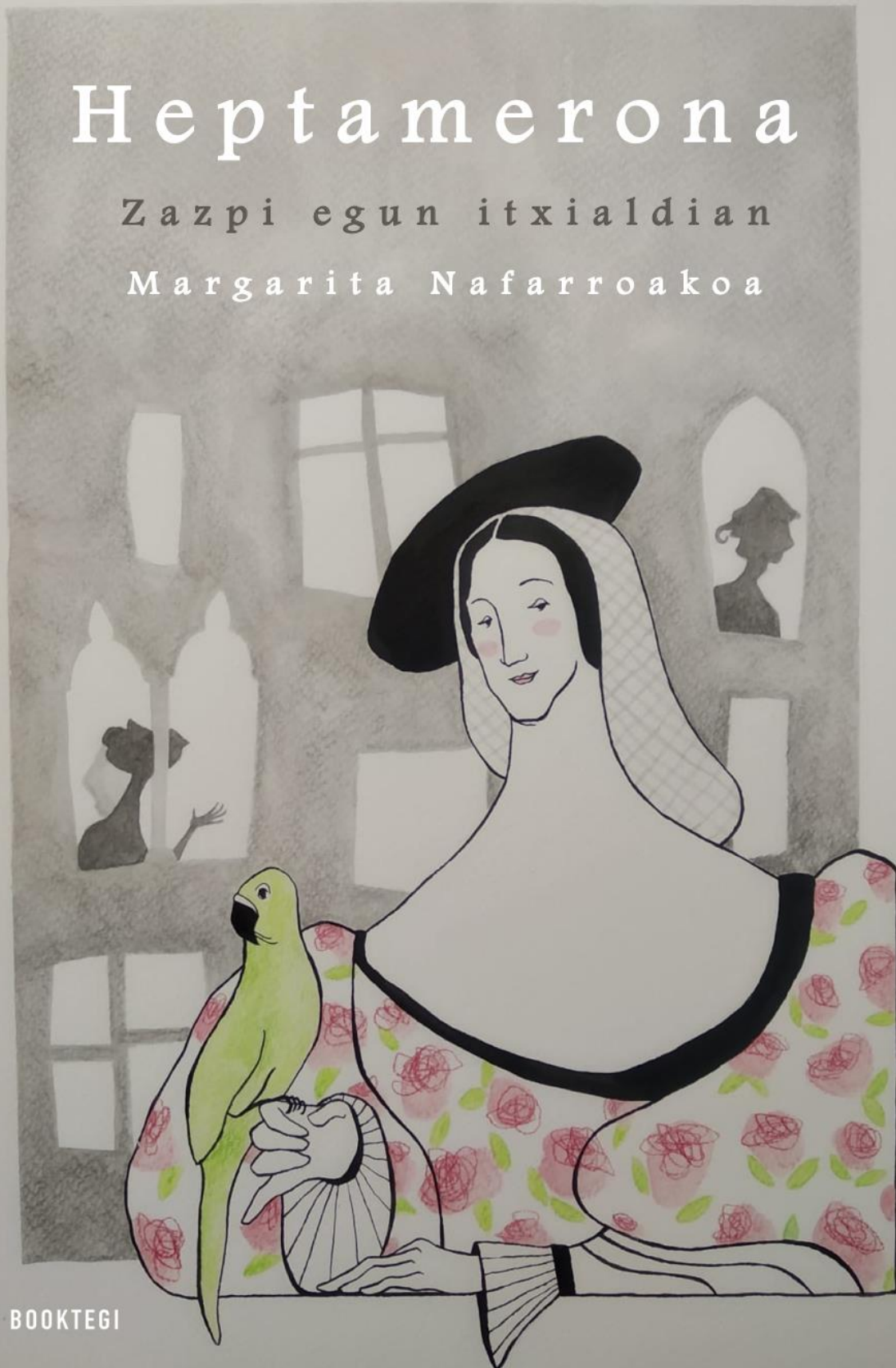

Heptameron

Zazpi egun itxialdian

Margarita Nafarroakoa

BOOKTEGI

Guztion liburuak, guztiontzat

booktegi.eus

**ATENEO
NAVARRO**

**NAFAR
ATENEOA**

MARGARITA NAFARROAKOA

heptamerona

lehenengo eguna

itzulpenak:

Fito Rodriguez

Xabier Artola Zubillaga

zuzenketak:

Josu Zabaleta Kortaberria

azala:

Uxue Pascual

AURKIBIDEA

Aitzinsolasa

Lehen istorioa

Bigarren istorioa

Hirugarren istorioa

Laugarren istorioa

Bosgarren istorioa

Seigarren istorioa

Zazpigarren istorioa

Zortzigarren istorioa

Bederatzigarren istorioa

Hamargarren istorioa

Aitzinsolasa

Irailaren lehen egunean, Pirinio mendietako bainuetxeek beren sasoia abiatzen zutelarik, hainbat pertsona kausitu ziren Caunterets-ekoetan, bai Frantziakoak zein Espainiakoak, batzuk ura edateko, bertze batzuk bainuak hartzeko eta bertze batzuk lokatsetan murgiltzeko, hain gauza miragarriak guztiak ere, non medikuek baztertu eriak ere osoki sendaturik itzuli ohi baitira handik. Baina nire asmoa ez da bainuetxe horien egoera edo bertuteak adieraztea, eskribitu nahi dudanerako egokitzen dena kontatzea baizik.

Bainuetxe haietan hiru aste baino gehiago geratu ziren gaixo guztiak, egin zuten hobekuntza zela-eta itzul zitezkeela jakin zuten arte. Baina abiatzekoak zirelarik euriteak etorri ziren, hain harrigarri eta handiak, non bazirudien Jainkoak ahantzia zuela Mundua urez inoiz ez suntsitzeko Noeri egin agindua; zeren Caunterets horretako barraka eta aterpetxe guztiak hainbertzeraino bete zituzten urek, ezen ezinezkoa izan baitzen han geratzea. Espainia aldetik etorriak ahal izan zuten bezala itzuli ziren mendietan zehar, eta bideen berri zutenak izan ziren hartatik libratzen ongien ibili zirenak.

Baina frantses zaldun eta damak, pentsatuz Tarbesera handik etorri bezain aise itzuliko zirela, hain haziak kausitu zituzten erreka txikiak, non doi-doi iragan baitzitezkeen. Eta Bearnoko ibaia zeharkatzeko unea iritsitakoan, joanekoan bi oin sakon doi ez zena hain handi eta oldartsu kausitu zuten, ezen zubien bila desbideratu baitziren; baina horiek, zurezkoak izaki, uraren indarrak eramanak zituen.

Batzuek uste izan zuten elkaturik egiten ahal ziotela buru korronteari, baina hain laster eraman zituen urak, non gibeletik zirenei joan egin baitzitzaizkien berdin egiteko gogo-ahalak. Hori zela-eta, bai bertze bide batzuk xerkatzearen eta bai iritzi desberdinak zituztelako, ibiltariak bereizi egin ziren. Batzuek mendietako gailurrak iragan zituzten, eta, Aragoi barrera, Rosellóko konderrira jo zuten, eta handik Narbonara; bertze batzuk zuzenean Bartzelonara joan ziren, eta handik, itsasoz, batzuk Marseillara eta bertze batzuk Aigues-Mortesera joan ziren.

Baina esperientzia handiko dama alargun batek —Oisille zuen izena—, bide txarrei buruzko beldur oro alde batera utzi nahi izan zuen, harik eta Andredena Maria Zarrantzakora joan zen arte. Ez zen Ama Birjina loriatsua, bere Semearen eskuinean jarririk zegoen lekua utziz, lur bakarti haietara etorriko zela pentsatzeko bezain superstizioso; baina ikusi egin nahi zuen hainbertze aldiz aditzera zuen lekua. Segur baitzen, orobat, arriskutik ihes egiteko moduren bat egotekotan, fraideek kausitu beharko zutela. Eta hainbertze entseatu zen, ezen arribatu egin baitzen, hain leku arrotz eta igotzeko eta jaisteko hain zailetatik pasatuz, non ez adinak ez eta pisuak ere ez baitzuten libratu bidearen gehiena oinez egitetik. Baina jende eta zaldi gehienak bidean hilik geratu ziren, tamalez, eta gizon batekin eta emazteki batekin bakarrik heldu zen Zarrantzara, non fraideek bihotz-zabal hartu zituzten.

Frantsesen artean baziren bi zaldun ere, bainuetxera areago joanak damei, haien zerbitzari, lagun egiteagatik, osasun faltagatik baino. Zaldun horiek, konpainia alde egiten ari zela ikusiz, eta damen senarrek haiengandik aparte mantentzen zituztela, pentsatu zuten haien ondotik jarraitzea, urrunetik,

inori erran gabe. Baina arrats batean, bi gizon ezkonduak eta beren emazteak heldu zirelarik etxe batera, zeina baserritarra baino areago lapurra zen gizon batena baitzen, hurbileko etxetxo batean hartu zuten ostatu bi zaldunek; eta gauerd inguruan oihu handi bat entzun zuten. Beren morroiekin batera jaiki eta ostalariari galdetu zioten zer nahasmena ote zen hura. Gizon gaixoak, hark ere bai baitzuen beldurrik, erran zien ezen beren zatiaren xerka heldu ziren mutiko gaizto batzuk zirela, harrapakina beren bidelapur lagunarenean zegoen eta. Pentsatu gabe, zaldunek beren armak hartu, eta damak laguntzera joan ziren beren morroiekin batera, haiengatik hiltzea estimatuago baitzuten haiek gabe bizitzea baino.

Etxera heldu orduko lehen atea hautsirik kausitu zuten, eta bi zaldunak beren morroiekin defentsan ari zirela, adore handiz. Baina, bidelapurak gehiago zirenez eta berak arras zauriturik zeudenez, gibelera egiten hasi ziren, beren zerbitzarien parte handi bat jadanik galdua zutela. Bi zaldunek, leihotik begiratzean, damak garrasika eta negarrez ikusi zituzten, hain goraki, non urrikalmenduak eta maitasunak bihotza zulatu baitzieten, eta, menditik jaitsitako bi hartz amorratuk bezala, hain bortizki oldartu ziren bidelapurren kontra, non hildako andana egin zizkieten, eta bizirik geratu zirenek, haien kolpeen zain egon gabe, berehala egin zuten ihes beren babeslekuetara.

Zaldunek, gaizto haiek kolpatu ondoren, eta ostalaria izaki hildakoetako bat, jakin zuten ostalariaren emaztea okerragoa zela hura baino, eta haren senarrarekin batera bidali zuten ezpata kolpe batez; baina, beheko ganbera batean sartzean, jauntxo ezkonduetako bat kausitu zuten azken hatsa ematen. Bertzeak ez zuen minik izan, arropa guztia kolpeez urratua eta ezpata hautsirik zuela izan ezik. Gaizo jauntxoak, ikusiz haiek biek eman laguntza, biak besarkatu eta eskerrak eman ondoren, ez joateko berehala galdegin zien, eta haiek plazer handiz hartu zuten haren galdea. Beraz, hildako jauntxoa hobiratu eta haren emaztea ahalik eta hobekien kontsolatu ondoren, Jainkoak erakutsi bidea hartu zuten, nondik nora joanen ziren jakin gabe.

Eta hiru gizon hauen izenak jakin nahi badituzue, senarrak Hircan zuen izena eta haren emazteak Parlamente; alarguna, Longarine zen; eta bi zaldunen izenak, berriz, bata Dagoucin eta bertzea Saffredent. Eta egun osoa zaldiz eman ondoren, bistatu zuten arratsean kanpandorre bat, eta ahalik eta ongien arribatu ziren hara, direnak eta ez direnak pasaturik arribatu ere.

Eta gizatasunez hartu zituzten hango abadeak eta fraideek. Abadia hura Saint-Savyn deitzen da. Abadea oso etxe onekoa zen eta ohorezki hartu zituen; eta, ganberetara zeramatzala, beren abenturei buruz galdetu zien; gertatuaren berri jakin ondoren, erran zien ez zirela halakorik probatu zuten bakarrak; izan ere, bazirela hango ganbera batean bi dontzeila, arrisku berdintsu edo are handiago batetik ihes eginak, haien afera piztiekin izan bazen ere eta ez gizonekin.

Dama gaixoek, menditik jaisten ari zen hartz bat kausitu zuten Pierrefitetik honantz legoa erdira, eta, harengandik ihes eginez hain bizkor etorri ziren, non beren zaldiak hilik erori baitziren abadiaren sarreran; haiekin ziren emaztekietako bik, zeinak handik denbora askora heldu baitziren, erran zieten gainerako zerbitzari guztiak hil zituela hartzak. Bi damak eta hiru jauntxoak emazteki haiek zeuden ganberan sartu zirelarik, negarrez kausitu zituzten, eta Nomerfide eta Ennasuite zirela jakin zuten; haiek besarkatu egin zituzten eta gertatu zitzaiena kontatu zieten, eta kontsolatzen hasi ziren abade

onak egin ele goxoekin, eta elkar kausitu zutelako horrela; goizean meza entzun zuten debozio handiz, Jainkoa goretsiz arrisku haietatik libratu zituelako.

Horrela, denak mezatan zeudelarik, sartu zen elizan gizon bat atorra hutsik, gibeletik inor jazarrika balu bezala ihesi, eta laguntza eskatuz oihuka. Hircan eta bertze gizonak berehala joan zitzaizkion zer zuen ikusteko, eta bi gizon atzeman zituzten haren gibeletik beren ezpatak aterata, zeinek, halako jendetza ikusirik, ihesari eman nahi izan zioten; baina Hircanek eta bere lagunek hain hurbiletik jarraitu zieten, non han bertan galdu baitzuten bizia. Eta Hircan hori, itzuli zelarik, ohartu zen atorraz jantzirik zihoana bere bidelagun Geburon zela, zeinak kontatu zien nola, Pierrefitetik hurbil dagoen etxola batean zegoela, hiru gizon heldu ziren, bera ohean zela; eta, atorra hutsik bazegoen ere, ezpataz hain ongi jo zuen bat non han bertan geratu baitzen. Bertze biak laguna sokorritzen geratu zirelarik, eta ikusiz bera biluzik zegoela eta haiek armaturik, pentsatu zuen ezinen ziela deusetan irabazi ezpada ihesean, jantzi karga gutien zuena izanik, eta hori zela-eta laudatzen zituen Jainkoa eta mendekua hartu zuten haiek.

Meza entzun eta bazkaldu ondoren, ikusi nahi izan zuten ea posible zen Gave ibaia zeharkatzea; ezinezkoa zela jakinik, lur jota geratu ziren, baina abadeak ura beheratu arte bertan geratzeko eskaintza egin zien behin eta berriz; eta egun baterako onartu egin zuten.

Eta arratsean, oheratzeaz zirela, heldu zen Zarrantzako iraileko Ama Birjinarenera urtero hutsik egin gabe etorri ohi zen fraide zahar bat, eta, bere bidaiaren berri galdegitean, erran zuen ezen, uholde handien ondorioz, menditik etorria zela, inoiz ibili zituen bide makurrenetatik, baina zoritxar handi bat ikusteko parada izan zuela: Simontault izeneko zalduna kausitu zuela, zeina, ibaiko urak jaitsi zain zeraman denboraz unaturik, nola edo hala iragatera deliberatu baitzen, bere zaldiaren senaz fidaturik, eta bere zerbitzari guztiak inguruan ezarri zituela, korrontearen indarra haustearren. Baina, korronte handiaren erdian zeudelarik, zamari eskasena zituztenak urak eramane zituen, gizonezkoen eta zaldien ahaleginak gorabehera, eta ez zen gehiago haien berririk izan. Zaldunak, berriz, bere burua bakarrik kausitzean, zaldia abiatu zen punturantz itzularazi nahi izan zuen, baina ez zuen behar bezain zalu egiten asmatu eta zaldia azpian hondoratu zitzaion; baina Jainkoak nahi izan zuen zalduna ertzetik hurbil gertatzea eta, ur asko irentsi arren, lau hankan herrestaka kanporatu zen harri gogorretaraino, hain akiturik eta ahul non ezin baitzen zutik ere egon.

Eta halako zortea izan zuen, non artzain batek, arratsean ardi biltzen zebilela, harri artean jarririk kausitu baitzuen, osoki blai eta triste, begien aitzinean galtzen ikusiak zituen bere jende haiengatik. Artzainak, haren premia ulertu baitzuen, ikusi hutsez ia hobeki haren eleak entzunez baino, eskutik heldu eta bere etxe pobrera eramane zuen, non ahalik eta hobekien lehortu zuen egurtxo batzuk sutan jarriz. Eta, arrats hartan, fraide on hura igorri zuen hara Jainkoak, eta hark erakutsi zion Andredena Maria Zarrantzakorako bidea, eta segurtatu zion hantxe bertze inon baino hobeki aloituko zela, eta bertan kausituko zuela Oisille izeneko alargun zaharra, abenturetan lagun izanen zitzaiona.

Bildurikoek jakin zutelarik Oisille andre onaren eta Simontault gisako zaldunaren berri, ezin bozkario handiagoz hartu zuten, eta Sortzailea goraiatu zuten, zerbitzariekin askietsirik jauntxoak eta

andereak salbatu zituelako; eta, oroz gainetik, Jainkoa bihotz-bihotzez laudatu zuena Parlamente izan zen, aspaldi baitzuen oso zerbitzari gogokotzat.

Zarrantzarako bidez arduraz galdetu ondoren, eta agureak zeuden zailtasun guztiak erakutsi bazizkien ere, ez zioten horregatik utzi abiatzeari; eta egun hartan bertan jarri ziren bidean, dena ongi prestatu eta deus ere falta ez zutela, abadeak hornitu baitzituen ardoz eta bizigarri ugariz, bai eta gisako bidelagunez ere segur ibiltzeko mendi handietan barrena, zeinak oinez iragan baitzituzten zaldiz baino gehiago. Izerdi eta neke handiz iritsi ziren Andredena Maria Zarrantzakora, non abadea, gizon aski txarra izan arren, ez baitzen ausartu haiei ostatu ez ematen Bearnoko jaunaren beldurrez, bai baitzekien hark estimu handia ziela; baina oso hipokrita zenez, ahalik eta begitarterik onena agertu zien, eta Oisille anderea eta Simontault jauna ikustera eraman zituen.

Hain handia izan zen bozkarioa halako modu mirarizkoan elkartu lagunarte hartan, non gaua labur iruditu baitzitzaien, elizan Jainkoa goraiatzeko eman zien graziagatik. Eta, goizean, atsedean pixka bat hartu ondoren, mezatara joan ziren, eta guztiek jaso zuten giristino oro biltzen duen batasunaren sakramentu santua, otoiztuz, bere oneziaz elkartu zituen Hari, bidaia osa zezaten bere aintzaren izenean. Bazkaldu ondoren, jendea igorri zuten ea ura beheratua zegoen ikustera, eta jakin zutelarik, aitzitik, handitua zela, eta segurki luzaz ezin iraganen zirela, deliberatu zuten zubi bat eraikitzea bata bertetik arras hurbil zeuden bi harkaitz tontorren gainean, non oraindik badiren taula batzuk, Oloroetik etorri eta ibia iragan nahi ez duten oinezkoentzat. Abadea biziki poztu zen haiek gastu hori egitera zihoazelako, erromesen kopurua handituko baitzen horrela, eta langilez hornitu zituen; baina ez zuen sosik batere eman, haintxe zen zekena.

Eta langileek erran zuten zuzia egiteko hamar edo hamabi egun beharko zituztela gutienez, lagunartea, gizonak nahiz emaztekiak, guztiz aspertzen hasi ziren; baina Hirscanen emaztea zen Parlamentek, ez baitzen sekula alfer edo malenkoniatsu egotekoa, senarrari mintzatzeko baimena galdegin ondoren, erran zion Oiselle andere zaharrari:

—Anderea, harritzen nau zuk, halako esperientzia izaki eta gu, emaztekiok, alabatzen gaituzunak, ez izatea denbora-pasaren bat gure egonaldi luze honek ekarriko digun unadura goxatzeko; izan ere, zeregin atsegin eta bertutetsuren bat izan ezean, eritzeko arriskuan baikaude.

Longarine alargun gazteak honako hau gehitu zuen:

—Baina, okerrago, gogaikarritu egingen gara, eta hori gaixotasun sendaezina da; izan ere, ez baitago gure artean inor ere, izan ditugun galerei erreparatuz gero, lur jota geratuko ez denik.

Ennasuitek, barrez, ihardetsi zion:

—Denok ez dugu zuk bezala senarra galdu, eta zerbitzariak galtzeagatik ez dago zertan etsia hartu, ez baita zaila haien ordezkioak aurkitzea. Edonola ere, neuk ere hala uste dut, behar dugu denbora pasatzeko ariketa atseginen bat; biharamunean hilik ginbateke, bestela.

Gizon guztiak ados etorri ziren haren aholkuarekin, eta arren galdegin zioten Oisille andereari agin zezan zer egin; eta honela ihardetsi zien hark:

—Ene haurrak, biziki zaila iduri zaidan gauza galdegiten didazue, zuen asperduratik libratuko zaituzten denbora-pasa bat irakasteko, alegia; izan ere, nire bizitza osoan erremedio horren xerka ibili banaiz ere, ez dut inoiz bakar bat baino kausitu, eta da Eskritura Sainduen irakurtzea, zeinetan baitatza espirituaren loria zinezko eta betegina, handik datoz-eta gorputzaren atsedena eta osasuna. Eta zuen galdea baldin bada zein den nire zahartzaroan hain pozik eta osasuntsu naukan errezeta, hauxe duzue: jaiki orduko, Eskritura Sainduak hartu eta irakurtzen hasten naiz, eta, Jainkoaren onezia miratuz eta kontenplatuz, zeinak guregatik igorri baitzuen bere semea mundura hitz saindu horien berri ona ematera, eta haren bidez agintzen baititu bekatu guztien barkamena eta zor guztien kitatzea, ematen dizkigun maitasunaren, pasioaren eta merituen dohainaz. Horretaz gogoetatzeak halako bozkarioa ematen dit, ezen nire salterioa hartu, eta, ahalik eta umilkien kantatzen baititut, bihotzez eta ahotsez, Espiritu Sainduak Daviden eta bertze autore batzuen bihotzean konposatu zituen salmo eta kantika ederrak. Eta neuregan sentitzen dudan poztasun horrek halako onura egiten dit, non egunean zehar gertatzen ahal zaizkidan gaitzak oro benedizioneak iduri baitzaizkit, ikusirik fedez gorderik dudala bihotzean beroriek eskaini dizkidana. Orobat, afaldu aitzin erretiratu egiten naiz, nire arima ikasgairan batez alhatzeko; eta gero, arratsean, egunean zehar eginak oro berrikusten ditut, nire hobenen barkamena galdegin eta jaso ditudan dohain guztien eskertzeko; eta Haren maitasunean, beldurrean eta bakean hartzen dut nire atsedena, gaitz orotatik libre. Eta horixe da, haurrok, luzaroan izan dudan denbora-pasa, bertze askoren artean xerka ibili ondoren —eta nire gogoia beteko zuenik kausitu gabe—. Iduri zait goizero irakurtzen ordubete ematen baduzue, eta gero, mezako tenorean, zuen deboziozko otoitzak egiten badituzue, kausituko duzuela basamortu honetan ere edozein hirik izaten ahal duen edertasuna; izan ere, Jainkoa ezagutzen duenak, gauza oro eder ikusten baitu Harengan, eta oro itsusi Hura gabe. Horregatik, arren galdegiten dizuet nire aholkua har dezazuen, alai bizi nahi baduzue.

Hircanek hartu zuen hitza eta erran zuen:

—Ene anderea, Eskritura Saindua irakurri izan duenak, guk guztiok egin dugun bezala, ene iduriz, aitortuko du guztiz egiazkoa dela zuk erran duzuna; baina kontuan hartu behar da ez gaudela gu oraindik hain oinazetuak, ez behar izateko denbora-pasa eta gorputz ariketaren bat. Izan ere, geure etxeetan gaudelarik, ihizia eta falkoneria behar izaten ditugu, hamaika pentsamendu zoro ahanzarazten digutenak; eta damek izaten dituzte beren etxeko lanak eta joskintza, eta batzuetan dantzak, zeinetan ariketa onestak egiten baitituzte. Eta horrek narama erratera (gizonen izenean mintzatuz) zuk, zaharrena izaki, irakur diezaguzula goizean Jesu Kristo gure jaunaren bizitzaz eta Hark guregatik egin obra handi eta miresgarriez, eta gero, bazkaldu ondoren eta bezperak jo arte, hauta dezagun arimarentzat kaltegarria ez eta gorputzarentzat atsegina izanen den denbora-pasaren bat; eta horrela alegeraki emanen dugu eguna.

Oisille andereak erran zien hainbertze neke hartua zuela banitate oro ahanzteko, non beldur baitzen denbora-pasa horren hautua oker egiteko; kontua iritzi anitzen mende utzi beharra zegoela, eta Hircani galdegin zion bera izan zedin lehen iritzi-emailea.

—Nitaz den bezainbatean —erran zuen—, uste izanen banu hautatuko nukeen denbora-pasa niri bezain atsegin litzaiokeela hemen dagoen norbaiti, berehala emanen nuke iritzia; baina oraingoz isildu egingen naiz, eta onartuko dut bertzeek erraten dutena.

Haren emazte Parlamente gorritzen hasi zen, pentsatuz beraz mintzatzen zela, eta, apur bat haserre eta erdi irriz, erran zion:

—Hircan, baliteke atsekabetuen egon behar lukeela uste duzun horrek ordaina izateko modua bilatzea, plazer balu; baina utz ditzagun birentzat baino ez diren denbora-pasak, eta mintza gaitezen denontzako modukoa litzatekeen batez.

Hircanek erran zien dama guztiei:

—Nire emazteak ederki aditu duenez nire eleez adierazi nahi izan dudana, eta ez duenez atsegin denbora-pasa partikular bat, uste dut berak jakinen duela bertze inork baino hobeki zein litzatekeen denontzat atsegingarria izanen den hori; hortaz, hemendik aitzina men egiten diot haren iritziari, harena ez bertzerik ez duenak bezala.

Eta lagunarte osoa akort egon zen horrekin.

Parlamente, ikusiz egokitu zitziola jokoaren zortea, honela mintzatu zitziaren:

—Neure burua arteak atzeman zituzten antzinakoena bezain gai sentituko banu, asmatuko nuke denbora-pasaren bat eman didazuen mandatua betetzeko; baina, neure jakituriaren eta ahalen berri badakidanez, nekez baitira gai ongi egin gauzak oroitzeko ere, oso uros izanen naiz zuen galdea jadaneko bete dutenei hurbiletik jarraituz. Bertzeak bertze, ez dut uste zuen artean inor dagoenik Boccaccioren ehun nobelak —frantsesera berriki ekarriak italieratik— irakurri ez dituenik; nobela horiei halako garrantzia aitortu diete François Erregek —izen hori daraman lehenak—, Delfin jaunak, Delfina andereak eta Margarita andereak, non Boccacciok, dagokeen lekutik, entzunen balie, berpiztu egingen bailitzateke halako jendeen laudorioen kari. Eta, orain, entzuna dut aipatu bi damek, gorteko bertze hainbatekin batera, deliberatu dutela bertze horrenbertze egitea, baina Boccacciorenetik desberdin gauza batean: ez dute egiazko istorioa ez den nobelarik eskribituko. Eta dama horiek eta Delfin jauna akort jarri ziren bakoitzak hamar egiteko, eta elkartzeko hamar lagun, kontatzeko zerbait zuketenen artean egokienak, ikasiak zirenak eta letrazaleak izan ezik; izan ere, Delfin jaunak ez zuen nahi haien artea hor nahastea, eta beldur zen, orobat, erretorikaren edertasunak istorioaren egiari nolabait egiten ahal zion kalteaz. Baina Erregek gerora izan zituen afera larriek, eta bai beraren eta Ingalaterrako erregearen arteko bakeak, Delfina anderearen erditzeak eta gorte osoaren aria trabatzeko moduko bertze hainbat gauzak ere, ahantzarazi egin zuten egingai hori guztia, zeina, gure egonaldi luze honi esker, amaitu ahal izanen dugun hamar egunetan, gure zubia burutu zain gauden bitartean. Hortaz, plazer baduzue, joaten ahal gara egunero, eguerditik arrastiriko lau orenak arte, Gave ibaiaren ondoko pentze eder horretara, non zuhamuak hain baitira hostotsu, ezen eguzkiak ezin zulaturen bailuke itzala, ez eta freskura epeldu ere; eta han, eroso jarririk, kontatuko du bakoitzak

istorioren bat, bai berak ikusia zein fidatzeko moduko jenderen bati entzuna. Hamar egunen buruan ehun bat osatuko ditugu; eta, Jainkoak nahi badu gure lanak merezi izatea gorago aipatu jauntxo eta damen begiek ikustea, opari eginen diegu bidaia honetatik itzultzean, imajina eta paternosterren orde; edonola ere, inork asmatzen badu nik diodan hau baino gauza gustagarriagorik, hari eginen diot men dudarik gabe.

Baina guztiek ihardetsi zuten ez zela posible deus hoberik pentsatzea, eta biharamuna noiz etorriko zeudela hasi ahal izateko.

Eta horrela, alaiki eman zuten egun hura, batak bertzeari gogoraraziz beren denboran ikusirikoak. Goiza heldu orduko, Oisille anderearen ganberara joan ziren, zeina jadanik bere otoitzak egiten ari baitzen. Eta, haren ikasgaia ordubete luzez eta meza debozio handiz entzun zutelarik, zerbait jatera joan ziren hamar orenetan, eta gero nor bere ganberara erretiratu zen bere egitekoak egitera.

Eta, deliberatua zuten bezala, eguerdian pentzera itzuli ziren huts egin gabe, eta hain eder eta plazent zegoen, non Boccaccio baten premia baitzuen zinez deskribatu ahal izateko; baina kontentatu beharko duzue jakinik ez zela sekula ederragorik ikusi.

Biltzarkide guztiak eseririk zeudelarik belar berde haren gainean, zeinak ez zuen ez lauzarik ez tapizik behar, hain baitzen fin eta noblea, honela hasi zen Simontault:

«Gure arteko nor hasiko da bertzeen aitzinetik?»

Hircanek ihardetsi zion:

«Zeu hasi zarenez solasean, arrazoizkoa da zeure agindupean aritzea, jokoan guztiok berdinak baikara».

«Jainkoak nahi dezala —erran zuen Simontaultek— nik mundu honetan bertze ongirik ez ukaitea ezpada konpainia hau gidatu ahal izatea!».

Hain ongi aditu zituen hitz horiek Parlamentek, non eztulka hasi baitzen; horri esker Hircan ez zen ohartu mazelara zetorkion koloreaz, baina hasteko erran zion Simontaulti; eta horrelaxe egin zuen hark.

Lehen istorioa

Prokuradore baten emaztea, Séeseke gotzainak asko eskatu ondoren, bere abantailarako baliatu zuen, eta hartaz kontentago ez zenez bere senarraz baino, Alençongo tenienteorde jeneral nagusiaren semeaz gozatzeko modua aurkitu zuen. Handik aldi batera, ordea, emazteak doilorki masakrarazi zuen bere senarraren eskuz, eta hau galeretara bidali zuten gerora (hilketa horren barkamena erdietsi bazuen ere), Gallery izeneko belagile batekin batera, eta bere emaztearen gaiztakeriagatik hori dena.

Andereok, hain gaizki ordaindua izan naiz nire zerbitzu luzeengatik, non, lanak izango baditut ere, emakumeek gizon gaixoei egin dizkieten jokaldi makur guztien bilduma bat egiteko, eta egia hutsa baizik ez dut esango hemen, maitasunaz eta nirekin hain krudela denaz mendeku hartzeko.

Alençon hirian, Karlos dukea (azken dukea) bizi zela, bazen Saint-Aignan izeneko prokuradore bat, bertutez baino edertasunez hornituagoa zen herriko emakume batekin ezkondua. Séeseke apezpikua, berriz, emakume haren edertasuna eta arinkeria zela-eta, suharki ibili zitzaion atzetik, eta, bere helburuak erdiesteko, hain ongi mantendu zuen senarra, non ez baitzen ohartu ere bere emaztearen eta apezpikuaren bizioaz; alderantziz, ordea, hark bere nagusiaren eta emaztearen zerbitzurako beti izan zuen atxikimendua ahaztu eta, zerbitzari leiala izana, haien hain etsai bilakatu zen non beilagileengana jo baitzuen azkenik, dukesa hilarazteko. Apezpikua luzaro bizi izan zen, bada, zoritxarreko emakume harekin, eta hark zikoizkeriagatik gehiago obeditzen zion maitasunez baino, eta baita senarrak mantentzeko eskatzen ziolako ere. Baina Alençon hirian bazen gizon gazte bat, lotinant jeneralaren semea, emakume hark hainbeste maite zuena non amorratzen egoten baitzen hartaz, eta askotan apezpikuaz baliatzen zen bere senarrari mandaturen bat eman ziezaion, era horretan Du Mesnil lotinantaren semea nahierara ikusi ahal izateko.

Bizimodu horrek luzaro iraun zuen, apezpikua bere probetxurako eta Du Mesnil hura bere plazererako zituela; zin egiten zion honi beren maitasuna libreago jarraitzeko baino ez zela apezpikuari jartzen zion aurpegi atsegina, eta, edozein modutan ere, apezpikuak promesak baizik ez zituela erdietsi beregandik, eta egon zitekeela seguru bera ez zen beste inork ez zuela besterik erdietsiko.

Senarra apezpikuarengana joana zen egun batean, senarrari baimena eskatu zion landetara joateko, esanez hiriko aireak kalte egiten ziola, eta, landetxera iritsi zenean, bertatik idatzi zion Du Mesnili, etortzeko hutsik egin gabe gaueko hamarrak inguruan berarekin elkartzera; eta horixe egin zuen gazte gaixoak. Baina, ate-sarreran, atea zabaldu ohi zion neskamea aurkitu zuen esanez:

—Zoaz beste norabait, laguna, zure lekua hartuta dago-eta.

Eta gazteak, ustez senarra etorria izango zelakoan, gauzak nola zihoazen galdetu zion. Emakume gaixoak, hain gizon eder, gazte eta zintzoa, hainbestearino maitatzen eta hain gutxi maitatua, ikusi eta errukiturik, bere ugazabandreaken likiskeriaren berri eman zion, ustez hori entzunda horrexek

hura hainbeste maitatzetik aldenduko zuelakoan. Eta kontatu zion Séeseko apezpikua iritsi berri-berria zela eta harekin zetzala ohean, emakumeak halakorik espero ez bazuen ere, apezpikua biharamuna arte etortzekoa ez zelako. Baina senarra apezpikuarenean atxikita, gauzez handik ezkutuka atera eta emakumea sekretuan ikustera etorria zen. Egiaz desesperatua Du Mesnil zegoen, ezin baitzuen erabat sinetsi, eta inguruko etxe batean ezkutatu eta gauerdia igaro eta beste hiru orduz egon zen zelatan, harik eta apezpikua handik irteten ikusi zuen arte, mozorrotuta, baina ez inork ez ezagutzeko nahiko zukeen bezain ongi.

Eta etsimendu horretan itzuli zen Alençonera, eta hara joan zen luze gabe bere adiskide gaiztoa, ohi zuen bezala hitz eginez engainatzeko asmoz. Baina mutilak esan zion santuegia zela andrea, gauza sakratuak ukitu berria zenez, bera bezalako bekatari batekin hitz egiteko, eta hain damu handia zuela horregatik non bekatua berehalaxe barkatuko zitziola espero baitzuen. Emakumeak bere kasua agerian zegoela eta aitzakia, zin egite edota berriro halakorik ez egiteko promes oro alferrik zela ulertu zuenean, apezpikuarengana joan zen haren kexuz. Eta gaia ongi aztertu ondoren, emakume hark senarrari esan zion ezin zela luzaroago geratu Alençoneko hirian, lotinantaren semea, bere adiskideen artean hainbesteraino estimatu izan zuena, etengabe zebilkiolako ohorea ebasteko asmoz, eta Argentanen kokatzeko egin zion erregu, susmo oro uxatzeko. Senarra, emazteari uzten baitzion agintzen, bat etorri zen. Baina Argentanera aldatu eta luze gabe, zorigaiztoko emakume hark mezua igorri zion aipatu Du Mesnili esanez munduko gizonik gaiztoena zela eta bazekiela, ondo jakin ere, gaizki esaka aritu zela agerian berari eta Séeseko apezpikuari buruz, eta moldatuko zela damutu zekion.

Mutila, gai horri buruz emakumearekin beste inorekin ez baitzuen hitz egin eta beldur baitzen apezpikuaren uste ona galduko zuela, bere bi zerbitzarirekin Argentanera joan eta Jakobinoen elizako bezperetan aurkitu zuen bere damatxoa. Haren ondoan belaunikatu eta esan zion:

—Andrea, hemen naukazu eta zin egiten dizut Jainkoaren aurrean inoiz ez dudala inorekin hitz egin zure ohoreaz, zurekin ez bada; hain jokaldi makurra egin didazu, non ez baitizut esan ezta merezi dituzun laidoen erdia ere. Eta horretaz hitz egin diodala esango duen gizonik edo emakumerik bada, hemen naukazu zure aurrean gezurtatzera etorrita.

Emakumeak, ikusirik elizan jende asko zegoela eta mutilak bi zerbitzari on zituela lagun, ahalik eta adeitsuen hitz egitera behartu zen, esanez ez zuela zalantzarik egia zioela eta gizon zintzoegitzat zeukala munduko inori buruz gaizki esaka aritzeko, eta are gutxiago berari buruz, hainbesteko estimuan baitzuen; baina senarrak zurrumurruak entzun omen zituen eta arren eskatzen ziola haren aurrean esateko berak ere ez zuela ezer esan eta ez sinesteko ezer. Mutila gogo onez etorri zen bat horretan; eta haren ostatalekura laguntzeko asmoz, besotik heldu zion; emakumeak, ordea, esan zion ez zela gauza ona izango berarekin joatea, eta senarrak uste izango zuela emazteak esanarazi zizkiola hitz horiek; eta mutilaren zerbitzarietako bati jantziko mahukatik helduta, esan zion:

—Utz iezadazu hau, eta garaia datorrenean, hau igorriko dizut bila; bien bitartean, ordea, zoaz zure ostatuan atsedean hartzera.

Mutila, haren azpijokoaren susmorik gabe, hara joan zen.

Emakumeak berekin eraman zuen zerbitzariari afaria eman zion; hark behin eta berriro galdetzen zion ea noiz izango zen nagusiaren bila joateko garaia; emakumeak aurki izango zela erantzuten zion beti. Eta gaua iritsi zenean, bere zerbitzarietako bat bidali zuen ezkutuka, Du Mesnilen bila; hura, prestatzen ari zitzaizkion makurraren inolako susmorik gabe, ausarki joan zen damatxoak zerbitzaria zeukan aipatu Saint-Aignan-en etxera, era horretan mutilari zerbitzari bakarra geratzen zitzaiolarik.

Eta etxeko sarrerara iritsiz batera, hara zeraman zerbitzariak esan zion ezen damatxoak bere senarraren aurrean hitz egin nahi ziola, eta berekin zerbitzarietako bat baizik ez zeukan gela batean zegoela zain, eta hobe zuela beste zerbitzaria etxearen aurreko aldeko atetik bidaltzea. Eta halaxe egin zuen; eta eskaileratxo ilun batetik igotzen ari zela, Saint-Aignan prokuradoreak, jantzigela batean zelatan gordeak baitzituen bere gizonak, haren zarata entzunik eta hura zer zen galdeturik, esan zioten gizon bat zela bere etxean ezkutuan sartu nahirik.

Une berean, Tomas Guerin izeneko bat, bizibidez hiltzailea, prokuradoreak hilketa hura egiteko kontratatua, atera eta halako ezpata-ukaldi saila eman zion gizagaixo hari non bere burua defendatzeko zernahi eginda ere, ezin izan baitzuen eragotzi haien eskuetan hilik erortzea.

Damatxorekin hitz egiten ari zen zerbitzariak esan zion:

—Nagusia eskaileran hitz egiten entzun dut: banoa harengana.

Damatxoak bertan geldiarazi eta esan zion:

—Ez zaitetz kezkatu: berehalaxe etorriko da.

Eta handik pixka batera, nagusiak “Hiltzera noa; Jainkoak har dezala nire arima!” esaten zuela entzunik, hari laguntzera joan nahi izan zuen; andreak, ordea, eutsi egin zion, esanez:

—Ez zaitetz kezkatu: nire senarra bere gazte-jolasak zigortzen ari zaio. Goazen ea zer den ikustera. — Eta eskailera-gorenean pausaturik, senarrari galdetu zion:— Zer? Bukatu duzue?.

Eta hark erantzun zion:

—Zatoz eta ikusi. Mendekatu zaitut hainbestearaino lotsatu zaituen horrengandik.

Eta, hori esanez, hamar-hamabi kolpe eman zituen zeraman puñal batez, bizirik egon izan balitz erasotzera ausartuko ez zatekeen gizon haren sabelean.

Hilketa egin eta hildakoaren bi morroiak aita gaixoari haren berri ematera ihes egin ondoren, aipatu Saint-Aignan horrek, pentsatuz ezkutuan ezin eduki zitekeela gauza hura, uste izan zuen hildakoen morroiei ez zietela sinetsiko testigantza eta bere etxean hiltzaileek beraiek, gelazain zahar batek eta hamabost urteko neska gazte batek beste inork ez zuela ikusi gertatua, eta horrenbestez ezkutuan atxilotu nahi izan zuen atsoa; baina hark haren eskuetatik ihes egiteko modua aurkitu zuen, eta Jakobinoetara joan zen babestera eta hala hura izan zen hilketa haren lekukorik seguruena. Gelazain gaztea nagusiaren etxean geratu zen zenbait egunez, baina nagusiak hiltzaileetako batek galbidera eraman zezan erdietsi zuen, eta Parisa eraman zuen burdel batera, haren testigantza sinesgarria izan

ez zedin.

Eta hilketa ezkutatzeko, hildako gaixoaren gorpua errearazi zuen. Suak erre ez zituen hezurak bere etxean eraikitze-lanak egiten ari zen leku batean morterotan sarrarazi zituen, eta zuzemenak egin zituen auzitegian barkamenaren grazia eskatuz, aditzera emanez ezen behin baino gehiagotan defenditu behar izan zuela bere etxea bere emaztea desohoratzeko asmoa zuela susmatzen zuen gizaseme batengandik, eta hura, senarraren defentsa gorabehera, gauzez etorri zela leku susmagarrian harekin hitz egin nahiz; eta horregatik, bere gelako sarreran topatu zuelarik, arrazoiz baino haserrez beteago, hil egin zuela.

Baina bere gutuna kantzilergora bidali baino lehen hildakoaren aita gaixoak dukeari eta dukesari kasuaren berri eman zien eta haiek kantzilerrari jakinarazi zioten grazia hori ukatzeko. Zoritxarrekoak, barkamena ezin erdiets zezakeela ikusirik, Ingalaterrara ihes egin zuen, eta harekin batera haren emazteak eta ahaide askok. Baina, abiatu aurretik, berak eskatuta kolpea jo zuen hiltzaileari esan zion Erregearen mezu zehatzak ikusiak zituela hura atxilotu eta hilarazteko, baina berari egin zizkion zerbitzuen ordainez bizia salbatu nahi ziola, eta hamar ezkutu eman zizkion erresumatik kanpora joan zedin. Halaxe egin zuen, eta harrezkero ez zen jakin haren berririk.

Hilketa horren testigantza hain ongi eman zuten hildakoaren morroiek, Jakobinoetan babestu zen gelazainak eta baita morterotan aurkitu ziren hezurrek ere, non Saint-Aignan eta haren emaztea bertan ez zirelarik aztertu eta erabaki baitzen auzia. Auzi-ihesean epaitu zituzten, eta hiltzera kondenatu zituzten biak, haien ondasunak Printzearentzat bahitu zituzten eta mila eta bostehun ezkutu ordainarazi zizkioten aitari auzi-gastuengatik.

Saint-Aignan horrek, Ingalaterran zegoela, legearen arabera Frantzian hilda zegoela ikusirik, jaun handi askoren mesedetan egindako zerbitzuengatik eta bere emaztearen ahaideen faboreengatik erdietsi zuen Ingalaterrako erregeak erregu egitea Frantziakoari hari barkamenaren grazia egiteko eta bere ondasunak eta ohoreak itzultzeko. Erregeak, ordea, kasu itsusi eta izugarri haren berri jakinik, Ingalaterrako erregeari bidali zion auzia, bere kabuz ikus zezan ea barkamena merezi zuen kasua ote zen, eta esanez Alençoneko dukea zela erresuma osoan bere dukerrian barkamena emateko pribilegio hori zuena. Baina, aitzakia horiek guztiak gorabehera, Ingalaterrako erregeak ez zuen etsi, eta hain suharki erregutu zion, non prokuradoreak barkamena erdietsi baitzuen azkenean haren eskariz, eta etxera itzuli zen, eta han, bere gaiztakeria bururaino eramateko, Gallery izeneko belagile batekin adiskidetu zen, haren aztikeriaren bidez, hildakoaren aitari ordaindu beharreko mila eta bostehun ezkutuak ordaintzetik salbu geratzeko itzaropenez.

Eta, horretarako, Parisa joan ziren emaztea eta biak, mozorroturik. Eta emazteak ikusirik senarrak hainbeste denbora ematen zuela aipatu Gallery harekin gela batean itxirik, eta ez ziola inoiz esaten zertarako zen, goiz batean zelatatu egin zuen, eta ikusi zuen Gallery horrek zurezko bost irudi erakusten zizkiola, eta haietako hiruk eskuak zintzilik zituztela eta beste biek, alderantziz, jasota zituztela. Eta prokuradoreari esaten ziola:

—Hauek bezalako bost irudi egin behar ditugu, argizarizkoak, eta besoak zintzilik dituztenak hilaraziko ditugunak izango dira, eta besoak jasota dituztenak, haiengandik grazia eta maitasuna erdietsi nahi duzunak izango dira.

Eta prokuradoreak esaten zuen:

—Hau erregerena izango da, haren gogoko izan nahi baitut, eta beste hau Alençoneko Brinon kantzilerrarena.

Galleryk esan zion:

—Irudiok meza entzungo duten aldarearen azpian jarri behar dira, une hartan esateko esango dizkizudan hitzekin.

Eta besoak beheratuta zituztenez, prokuradoreak esan zuen Gilles Du Mesnil, hildakoaren aitarena zela bat; zeren ondo baitzekien hura bizi zen bitartean etengabe esetsiko zuela. Eta besoak beheratuta zituen emakumeetako bat Alençoneko dukesa anderea zela, Erregeren arreba, hainbesteraino maite baitzuen Du Mesnil zerbitzari zaharra eta hainbeste gauzatan ezagutu baitzuen haren gaitotasuna, non, hura hiltzen ez bazen, ezin izango baitzuen berak bizi. Besoak beheratuta zituen bigarren emakumea bere emaztea zen, hura baitzen bere gaitz guztien erruduna, eta seguru baitzegoen inoiz ere ez zuela zuzenduko bere bizimodu okerra.

Emazteak, dena ikusten baitzuen ateko zulotik, hildakoen zerrendan jartzen zuela entzun zuenean, berak hara lehenago bidaltzea pentsatu zuen. Eta Alençoneko Dukearen kontu-eramaile zen Neaufle izeneko osaba bati alokairuan diru-kopuru bat eskatzera zihoalako itxura eginez, senarrari ikusi eta entzundako guztia kontatu zion hari. Neaufle horrek, zerbitzari zahar zintzo orori dagokion bezala, Alençoneko kantzilerrarengana joan eta historia guztia kontatu zion.

Eta Alençoneko dukea eta dukesa egun hartan Gortean ez zeudenez, kasu bitxi hura erregeordeari, Erregeren eta aipatu dukesaren amari kontatzera joan zen kantzilerra, eta hark La Barre izeneko Parisko probestuaren bila joateko agindu zuen bat-batean; hark hain bizkor egin zituen egitekoak non prokuradorea eta haren belagile Gallery atxilotu baitzituen, eta haiek inolako beharkizunik gabe, libreki aitortu zuten errua. Eta hala auzia abiatu eta Erregeari igorri zitzaion. Batzuek, bizia salbatu nahirik, beren sorginkerien bidez erregearen grazia irabaztea besterik ez zutela nahi esan zioten; baina Erregeak, bere arrebaren bizia berea adina estimatzen zuelarik, bera hiltzen ahalegindu izan balira bezalakoxe sententzia emateko agindu zuen.

Hala eta guztiz ere, erregearen arreba Alençoneko dukesak aipatu prokuradorearen bizia salbu uzteko eta haren heriotza zigor ankerren batez trukatzeko erregutu zion; eskakizun hori onartu zitzaion eta prokuradorea eta Gallery Marseilara bidali zituzten, Saint Blanchart-eko galeretara, eta han bukatu zuten beren bizialdia, gatibutasun estuan, eta beren bekatuen larritasuna aitortzeko astia izan zuten. Eta emazte gaiztoak, senarrak gabe, inoiz baino okerrago jarraitu zuen bere bekatuan, eta miseria gorrian hil zen.

«Arren erregutzen dizuet, andreak, ikus ezazue nolako gaitza datorren emakume gaizto batengandik eta zenbat oker egin ziren haren bekatuarengatik. Ohartuko zarete Ebak Adani bekatu eragin zionez geroztik gizonak oinazetzea, hiltzea eta kaltetzea deliberatu zutela emakume guztiek. Niri dagokidanez, hainbesteraino pairatu dut haien ankerkeria non ez baitut pentsatzen hiltzerik edo kondenatua izaterik haietako batek eragin didan etsimenarengatik ez bada. Eta hain eroturik nago

oraindik ere, non aitortu behar dut infernu hori atsegina zaidala haren eskutik badatorkit, beste edonoren eskutik letorkidakeen paradisia baino».

Parlamentek, gauza horiek beragatik esaten zituela ohartuko ez balitz bezala itxura eginez, esan zion:

«Infernua zuk diozun bezain atsegina baldin bada, ez duzu zertan hara eraman zaituen deabruaren beldur izanik».

Hark, ordea, haserre erantzun zion:

«Nire deabrua niretzat izan den gaiztoa bezain beltza bihurtuko balitz, halako beldurra eragingo lioke konpainia honi, non atsegina hartuko bainuke taldea ikusiz; baina maitasunaren suak ahantzarazten dit infernu honetakoa. Eta gehiago ez hitz egiteko, Oisille andreari emango diot hitza, bigarren istorioa konta dezan, eta seguru nago emakumeez dakien guztia esan nahiko balu, nire iritziaren alde aterako litzatekeela».

Ondoren, bildutako guztiak hari begira biratu ziren, hasteko erregutuz; hark onartu eta, barrez, hitz egiten hasi zen:

«Iruditzen zait, andreak, hitza eman didanak hain gaizki hitz egin duela emakumeez, zoritxarreko baten egiazko historia baten bidez, non nire joandako urte guztiak arakatu behar baititut, bere bertuteaz haren iritzi txarra gezurtatuko duen bat aurkitu ahal izateko; eta, ez ahaztea merezi duen bat bururatu zaidanez, huraxe kontatuko dizuet».

Bigarren istorioa

Amboiseko mandazain baten emazteak maitalearen eskuetan krudelki hiltzea nahiago izan zuen bere borondatez haren asmo gaiztoari men egitea baino.

Amboise hirian bazen mandazain bat Nafarroako erreginarenean, Frantzisko, izen horretako lehen erregearen arrebaren zerbitzaria; erregina Bloisen zegoen, seme bat izanda; aipatu mandazaina hara joana zen soldata laurdena ordain ziezaioten; eta, bitartean, haren emaztea Amboisen geratu zen, zubien beste aldean.

Bada, senarraren morroi batek hain desesperatuki maite zuen aspaldidanik, non egun batez ezin izan baitzuen eragotzi emakumeari horretaz hitz egitea; hark, ordea, egiaz emakume zintzoa izaki, hain garrazki egin zion errieta, senarrak jo eta kanporatu egingo zuela mehatxatuz, non harrezkero ez baitzion berriro ezer aipatu ez aditzera eman. Handik aurrera bere bihotzean estalita eduki zuen su hura, nagusia kanpoan eta ugazabandrea etxetik urruti, Saint-Florentin, gazteluko elizan bezperetan zegoen egun batera arte.

Bakarrik geratu zelarik, irudipena etorri zitzaion, erdiets zezakeela indarrez, ez erreguz ez mesede bitartez inoiz erdietsi ez zuena. Eta berak lo egiten zuen gelaren eta ugazabandreaken gelaren arteko hormako ohol bat hautsi zuen. Baina bere ugazabaren eta haren emaztearen oheko errezelak zein beste aldeko zerbitzarien oheetakoak hain ongi estaltzen zituzten hormak non ezin baitzen ikusi berak egindako zuloa, eta ez zuten sumatu haren maltzurkeria harik eta ugazabandrea hamaika-hamabi urteko neskato batekin oheratu zen arte.

Emakume gaixoa bere lehen loaldian sartu bezain laster, morroia lehen egindako zulutik igaro eta haren ohean sartu zen, atorra hutsetan, ezpata biluzik eskuan zuela. Baina emakumeak, ez al zuen sentitu morroia bere ondoan, ohetik kanpora jauzi egin zuen, emakume zintzo batek egin zitzakeen agiraka guztiak eginez. Eta morroiak, abereen maitasuna besterik ez baitzuen eta mandoen hizkuntza hobeto ulertuko baitzukeen emakumearen arrazoi zintzoak baino, hainbeste denboran lagun izan zituen abereak baino aberekoiago jokatu zuen; zeren, ikusirik emakumea mahai baten inguruan lasterka zebilela eta ezin harrapatu zuela, eta hain indartsua zela non bi bider ihes egin baitzion, bizirik berriro ezin bereganatu zuela etsirik, ezpata-kolpe bortitz bat eman zion gerrian, ustez, beldurrak eta indarrak menderatu ez bazuten, oinazeak menderatuko zuela.

Baina aldez beste gertatu zen; zeren soldadu jator bat bere odola ikusten duenean are gehiago berotzen den bezala bere etsaien mendekua hartzeko eta ohorea irabazteko, halaxe emakumearen bihotz xahua are gehiago ahalegindu zen lasterka egiten eta zoritxarreko harengandik ihes egiten, ahal zituen hitzik egokienak esanez, nola edo hala bere hutsegitea onartzera behartzeko; baina gizona hain zegoen sututa bere amorruan, non emakumeari ez baitzitzaion geratzen kolpe gehiago non harturik; eta kolpe gehiago eman zion oraindik; haiei ihes egiteko emakumeak lasterka jarraitzen zuen, hankek eutsi bitartean.

Eta, odola galduaren galduz, heriotza hurbil zuela sentitu zuenean, begiak zerurantz jaso eta eskuak bildurik, eskerrak eman zizkion bere Jainkoari, bere indarra, bere bertutea, bere pazientzia eta

garbitasuna aipatuz, eta erregutuz onartzeko bere odola, Haren agindua betetzeko eta Haren Semearenaren ohoretan isuria, zeinaren bitartez uste osoa baitzuen bere bekatu guztiak garbituko zitzaizkiola eta Haren haserrearen oroimenetik ezabatuko.

Eta “Har ezazu, Jauna, zuren ontasunari esker berrerosia izan den arima hau!” esanez, ahuspez erori zen lurrera eta gaiztoak hainbat kolpe eman zizkion han; eta, emakumeak hitza eta gorputzaren indar oro galdu ondoren, zoritxarreko hark indarrez hartu zuen bere burua defendatzerik ez zuen emakumea.

Eta gizonak bere irrika gaiztoa ase zuenean, hain bizkor eman zion ihesari, non, inon diren bilaketa guztiak eginagatik, ezin izan baita geroztik aurkitu.

Mandazainaren emaztearekin oheratu zen neskatoa ohe azpian ezkutatu zen beldurraren beldurrez; baina gizona kanpoan zela ikusirik, nagusiarengana joan eta hitzik eta mugimendurik gabe aurkitu zuen; leihotik auzokoei oihu egin zien, nagusiari laguntzera etortzeko. Eta haiek, hiriko beste emakume oro adina estimatzen eta maite baitzuten, lasterka joan zitzaizkion eta zirujauak ekarri zituzten; hauek gorputzean hogeita bost zauri hilgarri zituela ikusi zuten eta ahal zuten guztia egin zuten laguntzeko, baina ezin izan zuten.

Nolanahi ere, ordubete iraun zuen oraindik bizirik, hitzik egin gabe, begiez eta eskuez zeinuak eginez, eta horretan adimena artean galdu gabe zeukala adieraziz. Elizgizon batek galdeturik ea zein fedetan hiltzen zen, ea Jesukristoren bidez soilik salbamen-itxaropena zuen, hain zeinu garbiz erantzun zuen non hitzak ere ez baitzukeen hobeto adieraziko haren asmoa; eta hala, aurpegi alaiz, begiak zerurantz jasorik, itzuli zion gorputz garbi hark Sortzaileari bere arima.

Eta, hila jaso eta jantzi, eta gorpua, lur emateko segizioaren zain, atean jarri bezain laster, senar gaixoa iritsi zen, eta emaztearen gorpua etxe aurrean ikusi zuen lehendabizi, ez baitzekien heriotzaren berri; eta zer gertatu zen galdeturik, dolu egiteko bi arrazoi izan zituen, eta halako moduan egi zuen, egin ere, non ozta-ozta ez baitzuen galdu bertan bizia.

Horrela ehortzi zuten kastitatearen martiri hura Saint-Florentin elizan, eta hiriko emakume zintzo guztiek, hutsik gabe, ahalik eta hobekien bete zuten hura ohoratzeko betebeharra, horren emakume bertutetsu bat aurkitu zen hiri batean bizi izateko pozez. Eta txoriburuek eta kaskarinek, gorpu hari nolako ohorea egiten zitzaion ikusirik, beren bizitza hobetu eta zuzentzeko erabakia hartu zuten.

«Hona, andreak, bihotza kastitatearen bertute eder hau gordetzeko berotu behar duen egiazko historia bat. Eta guk, etxe onekoak garenok, lotsaz hil beharko genuke gure bihotzetan mandazain baten emazte apal batek horixe eragozteagatik horren heriotza krudela jasateko beldurrik izan ez zuen lizunkeria sentituta. Zenbaitek emakume zintzotzat dauka bere burua, hark bezala odola isurtzeraino eusten jakin ez arren. Apala izan behar da, berez, zeren Jainkoaren graziak ez baitzaizkie banatzen gizonei beren nobleziaren edo aberastasunen arabera, haren gogoaren arabera baizik: ez du onartzen nahi duen guztia hartzen duena, eta aukeratzen duena bere bertute guztiez ohoratzen du. Eta gauza apalak aukeratzen ditu sarri, munduak goratutzat eta ohoragarritzat dauzkanak nahasarazteko, berak esan bezala: Ez gaitezen geure bertuteez harrotu, Bizitzaren liburuan idatzita gaudelako baizik, eta handik ezin ezaba gaitzakeelako ez Heriotzak, ez Infernuak, ez Bekatuak.

Bildutako guztien artean ez zen emakume bat ere izan mandazain baten emazte haren heriotza negargarri eta loriatsu haren errukiz begietan malkoak ez zituenik. Bakoitzak bere buruaz pentsatzen zuen, era hartako zoria izanez gero, haren martiritzan jarraitzen ahaleginduko zela. Eta Oisille andereak hildako haren goraipamenak egiten denbora galtzen ari zirela ikusirik, Saffredenti esan zion:

«Hemen gaudenoi barre eragiteko zerbait esaten ez baduzu, ez dakit zuen artean inor izango den nik negar eraginez egin dudan okerra zuzentzen asmatuko duenik. Horregatik, hitza uzten dizut hirugarren istorioa kontatzeko.

Saffredentek, nahiz eta pozik kontatuko zukeen han bildutakoei, bati batez ere, atsegin gerta zekiekeen zerbait, oker zegoela esan zuen, zeren bai baitziren han bera baino eskarmentu handiagoa zuten adin handiagokoak, berak baino lehenago hitz egin beharrekoak; baina, zoriak hala nahi zuenez, nahiago zuela behingoz berea burutu; zeren eta, zenbat eta ongi hitz egiten zekiten gehiago izan bere aurretik, are eta okerragoa irudituko baitzitzaien berea.

Hirugarren istorioa

Napoliko Erreginak bere senar Alphonse-k eginiko hobenagatik mendekua hartu zuen gizon batekin, zeinaren andrearekin baitzebilten Errege; harreman horrek beren bizitza osoan iraun zuen, eta Erregek ez zuen sekula susmorik izan.

Hala, bada, andereok, eta inbidiaz erreparatzen baitiot istorio honetako gizonaren zoriari, erranen dizuet bazela Napoli hirian, Alphonse Erregeren garaian, zeinen lizunkeria baitzen nagusi haren erresuman, jaun zintzo bat, hain onest, atsegin eta ederra, zeini zituen dohainengatik agure batek alaba eman baitzion ezkontzaz, senarraren pareko hura ere edertasunean eta dohainetan. Bien arteko maitasuna handia izan zen, harik eta inauteri batzuetan Errege, maskaratuta, etxez etxe ibili zen arte, jende oro hari ahalik eta abegirik onena egiten ahalegintzen zela. Eta gizon atsegin horrenara iritsi zelarik, bertze inon baino hobeki tratatu zuten, opa zizkioten gozo, xantre, musika eta bai Erregek sekula ikusia uste zuen emaztekirik ederrena medio zela ere. Eta jaiaren amaieran, senarrarekin batera abesti bat kantatu zuen, halako graziarekin, non areagotu egin baitzen bere edertasuna.

Erregek, gorputz batean hainbertze dohain ikusita, ez zuen hain gustuko senarraren eta emaztearen artean ikusten zuen harmonia hura, eta nola hausten ahal zuen pentsatzen hasi zen. Zailtasunik handiena bien artean ikusten zuen txera handia zen, eta bere bihotzean zuen grina hura ahalik eta gordeen eramaten ahalegindu zen. Baina, neurri batean arintzearen, Napoliko jaun eta andre guztientzako jai ugari ematen zituen, zeinetan gizona eta haren emaztea ez zituzten alde batera uzten. Gizonak sinetsi nahi duena sinesteko joera izan ohi duenez, Erregeri iduri zitzaion dama horren begiek gertakari onik agintzen ziotela, betiere senarraren presentziak hori galarazten ez bazuen. Eta zuzen ote zegoen egiaztatzearen, senarra bizpahiru astez Erromara bidali zuen, bidaian.

Senarra kanpora orduko, emazteak atsekabe handia hartu zuen, ordura arte inoiz ez baitzen harengandik bereiz egon, eta Erregek ahalik eta gehienetan kontsolatu zuen, gogatzeko ezti, erakusgarri eta oparien bidez; eta, gisa horretan, emaztekoa, kontsolatua ez ezik, senarraren absentsiaz kontent ere egon zen. Eta hura itzultzekoa zen hiru asteak baino lehenago, hain amoros zegoen Erregez, non senarraren itzulerak haren joanak bezain gogaitua baitzeukan. Eta Erregeren presentzia ez galtzearen, elkarrekin adostu zuten ezen, senarrak bere landetxeetara alde egiten zuelarik, emaztekiak gaztigatuko ziola Erregeri, eta hura ziurrenik etorri ahal izanen zitzaiola gordean, hartara damaren ohorea, zeinari bere kontzientziari baino beldur handiagoa baitzion, salbu utziz.

Itxaropen horretan arras pozik geratu zen emaztekoa, eta, senarra iritsi zenean, halako abegi bikaina egin zion, non hark, nahiz eta entzuna zuen bere absentsian Errege gibeletik zebilkiola andreari, ez zuen deusen susmorik izan. Baina, denboraren poderioz, azaleratzen hasi zen estaltzeko hain zaila izan zena, halako moduz non senarra egia susmatzen hasi baitzen, eta zelatan jarri zen, harik eta susmoa ia ziurtatzera heldu zen arte.

Baina, laido egiten ari zitzaion hark, berak ohartu zelako alegia egiten bazuen, kalte handiagorik eginen zion beldurrez, ez ikusiarena egitea deliberatu zuen; izan ere, hobe zuen bizirik irautea, mutur salda batzuk gorabehera, bereganako batere maitasunik ez zuen emazteki harengatik bizia menturatzea baino. Nolanahi ere, erabaki zuen ordaina ematea, posible bazen behintzat; eta jakitun emaztekiak, maiz, amodioak baino gehiago mugiarazten dituela hisiak, bihotz handi eta onekoan

kasuan, batik bat, ausartu zen egun batez Erreginarengana jotzen, eta adierazi zion erruki zuela, senarrak ez zuela berak merezi zuen moduan maite ikusirik. Erreginak, zeinak bai baitzekien zerbeit Erregeren eta haren emaztearen artekoaz, erran zion:

—Ezin ditut ohorea eta plazera batera ukan. Ongi dakit ohorea neuk dudala, bertze batek plazera jasotzen duen bitartean; baina orobat dakit plazera duen hark ez duela nik dudana ohorea.

Gizonak, ederki aditu baitzuen norengatik erranak ziren hitz haiek, ihardetsi zion:

—Ene anderea, ohorea zeurekin jaioa duzu, etxe onekoa baitzara, eta zure noblezia ezin liteke handiagoa izan, erregina zein enperatriz izanik ere; baina zure edertasunak, graziak eta zintzotasunak halako atseginak merezi ditu, non zuri dagokizuna kentzen dizunak makur handiagoa egiten baitio bere buruari zuri baino; izan ere, lotsa bilakatzen den loria baten truk, zeuk edo erreinu honetako edozein damak izaten ahal lukeen bezainbat plazer galtzen baitu. Eta erraten ahal dizut, ene anderea, Erregek, bere koroa burutik erantziko balu, ez lidakeela deus kenduko niri, emazteki bati atsegin emateko kontuan; izan ere, segur bainaiz, zu bezain pertsona zintzoa asebetetzeko, nahiago izanen lukeela bere izaeraren partez nirea izan.

Erreginak, irriz, erantzun zion:

—Baliteke Erregeren izaera ahulagoa izatea zurea baino, baina haren amodioak bete egiten nau, eta nahiago dut bertze edozein baino.

Gizonak erran zion:

—Ene anderea, hala balitz ez zintuzket erruki izanen; zeren ongi dakit zure bihotzeko maitasun zintzoak oso pozik jarriko zintuzkeela, Erregeren bihotzean antzekorik kausituko balu. Baina Jainkoak ongi begiratzen zaitu, ez dezazun hura zure Lurreko jainko bihur, ez baituzu harengan nahi zenukeena kausitzen.

—Aitortzen dizut —erran zuen Erreginak— hari diodan amodioa hain dela handia, non nirea ez den bertze inoren bihotzean ezin baita parekorik kausitu.

—Barka iezadazu, ene anderea —erran zion gizonak—; ez duzu ongi arakatu diren bihotz guztien amodioa; zeren ausartzen bainaiz erratera badela zu maite zaituenik, eta hain da handia eta eramanezina maitasun hori, zurea haren ondoan ez baita deus. Eta, Erregek zuri dizuna huts egiten ikusita, halako moduan hazi eta handitzen da harena, non, zuk atsegin bazenu, galtzen duzun guztiaren ordaina jasoko baitzenuke.

Erregina, gizonaren hitzei eta haren begitarteari erreparatuz, sinesten hasi zen hitz haiek bihotzaren barrenetik sortuak zituela, eta oroitu zuen nola jaun hori, aspaldi, bere zerbitzura jartzen ahalegindua zen, halako atxikimenduz non malenkoniak jo baitzuen; eta berak, orduan emaztearengatik izanen zela pentsatu arren, irmoki sinesten zuen orain berari zion amodioak sortua zela malenkonia hura. Eta horrela, maitasunaren egiak, zeina disimulatzen ez denean agerian geratzen baita, eman zion jende ororen ezkutuan zegoenaren segurtasuna. Eta jaunari begiratzuz, bere senarra baino askoz ere atseginagoa baitzen, eta ikusiz nola zegoen emazteak bazter utzirik bera Erregek nola, senarraren afruntuez eta jelsiaz lehertzeaz eta gizonaren amodioak akuilaturik, ekin zion, malkoak begietan eta hasperenka:

—O, ene Jainkoa! Mendekuak lortu behar ote du niregan ezein amodiok ezin izan duena?

Gizonak, ongi adituz haren errana, erantzun zion:

—Ene anderea, mendekua ezta da, etsaia hil gabe zinezko adiskide bati bizia ematen dionean. Iduri zait tenorea dela egiak ken diezazun maite ez zaituen horri diozun amodio ergela; eta maitasun bidezko eta zentzuzko batek uxatuko du zuregandik beldurra, zeina ez baitagokio bihotz handi eta bertutetsu bati. Ea, anderea, utz dezagun alde batera zure izatearen handitasuna, eta ohart gaitezen mundu honetan geu garela, gehien maite ditugun haien aldetik, gizon-emaztekirik tronpatu, traditu eta trufatuenak. Har dezagun mendeku, ene anderea, ez hainbertze merezi dutenaren ordaina emateko, baizik eta amodio hau kontentatzeko, zeina, neure aldetik behintzat, ezin baitut hil gabe jasan. Eta uste dut, zure bihotza ez baldin bada harri edo diamante bat bezain gogorra behintzat, ezinezkoa dela ez igartzea haziz doan su honen txinpartarik, ezkutatzeko ahalegin handienak egiten baditut ere. Eta nireganako errukiak, zure amodioaz heriok jota bainaukazu, ez bazaitu ni maitatzera pusatzen, zeureganakoak bederen pusatu behar zintuzke; izan ere, munduko gizon zintzo ooren bihotzak merezi dituzun hori, haintxe zara betegina, bertze guztiak arbuizatzen eraman zaituen horrek erdeinatua eta abandonatua baitzaude.

Erregina, hitz horiek entzutean xoraturik, eta begitarteak bere baitako nahasmendua salatuko zion beldur, jaunaren besoan bermatu eta bere ganberatik gertu zegoen lorategi batera joan zen, non luze promenatu baitzen, hari hitzik erran gabe. Baina gizonak, Erregina erdi garaitua zuela ikusita, bidexkaren muturrera heldurikoan, non inork ezin baitzituen ikusi, aitortu egin zion hain denbora luzez ezkutatua zion maitasuna; eta, biak bat etorritz, dagoeneko ezin eraman zuten mendekua hartzea erabaki zuten. Eta, hala, deliberatu zuten gizonak landetxera eta Erregek gaztelutik hirira alde egiten zutelarik, gizona gaztelura etorriko zela Erreginarengana. Horrela, tronpatzaileak tronpaturik, lau izanen ziren bik berentzat baino nahi ez zuten plazerean partaide. Hitzarmena eginik, itzuli egin ziren, andrea bere ganberara eta jauna etxera; hain kontent biak, non ahantziak baitzituzten iragandako nahigabe guztiak. Erregeren eta andrearen elkartzeak ematen zien beldurra desira bilakatu zen, eta horrek jauna ohi baino sarriago joanarazten zuen bere landetxera, legoa erdira bertzerik ez zegoena. Eta Errege, gizona landetxean zela jakin orduko, haren andrearengana joaten zen huts egiteke; eta gizonak, gaua erortzean, gaztelura jotzen zuen Erreginarengana, Erregeren lotinant zereginetan; hain gordean, non inor ez baitzen sekula jabetu. Bizimodu honek denbora luzez iraun zuen. Baina Erregek, pertsona publikoa izanik, ezin zuen bere maitasuna hain ongi ezkutatu, eta jende oro ohartu zen; denak urrikaltzen ziren bertze gizonaz, eta mutil bihurri batzuek adarrak egiten zizkioten gibeletik, trufaz; eta bera konturatu egiten zen, noski. Baina hain atsegin zuen trufatze hori, bere adarrak Erregeren koroa bezain estimatuak baitzituen; Erregek, jaunaren emaztearekin zegoen batean, orein buru bat ikusi zuen haren etxean paratua, eta ezin izan zion irriari eutsi, etxe hartan apaingarri egokia zela erranez. Jaunak, ez baitzen hura baino eskasagoa, testu hau izkiriarazi zuen gainean:

Io porto le corna, ciascun lo vede,
Ma tal le porta, che no lo crede.¹

Erregek, gizonaren etxera joan eta izkribu paratu berria ikusi zuelarik, erranahiaz galdetu zion jaunari, eta horrela ihardetsi zion hark:

¹ Nik adarrak daramatzat, hori edonork dakusa. Baina bada, eraman daramatzan arren, ikusten ez dituenik.

—Erregeren sekretua otseinaren gordean bada, ez dago otseinarena Erregeri azaldu beharrik; baina jakin ezazu adardun guztiek ez dutela kapelarik erantzten, hain dira adar horiek ezti, non ez baitute inor kapelagabetzen; eta, hala, hain arin eramaten dituzte, non ez baitzaizkie batere axola.²

Erregek argi eta garbi ulertu zuen, hitz horietatik, gizonak bazekiela bere aferaren berri, baina inoiz ez zuen susmorik izan Erreginaren eta jaun haren arteko harremanaz; izan ere, Erregina, zenbat eta nahigabetuago agertzen zen, hainbat eta pozago baitzegoen senarraren bizimoduaz. Eta horrela bizi izan ziren, alde batetik zein bertzetik adiskide, zahartzaroa gauzak beren lekuan ezartzera heldu zen arte.

«Hona hemen, andereok, etsenplutzat eta gogo onez dakarkizuedan istorio bat, zuen senarrek aker adarrez adornatzen zaituztenean, zuek oreinarenez ordain diezazuen.»

Ennasuite, irriz, honela hasi zen:

«Saffredent, nahiko ziur naiz ezen, iraganean bezain suhar maitatuko bazenu orain, haritzarenak bezain adar handiak jasanen zenituzkeela, ordainetan zure gogara itzultzerik bazenu; baina, orain, ilea urdintzen ari zaizun honetan, baduzu tenorea zure desirei atsedean emateko».

«Ene anderea —erran zuen Saffredentek—, itxaropena, maite dudanak kentzen badit ere, eta suhartasuna adinak, ez dago neure esku nahia apaltzea. Alabaina, eta halako desira zintzo batengatik erasiatzen nauzunez, hitza ematen dizut laugarren kontakizunari ekin diezaiozun, ea baduzun etsenplurik nik erranikoak gezurtatzeko».

Egia da mintzaldi horretan han ziren emakumeetako bat irri algaraka hasi zela, jakinik Saffredenten hitzak bere alde hartzen zituena ez zuela hark beregatik adarrak, lotsa edo kalteak pairatzeko bezainbat maite. Eta Saffredent, ohartu zelarik irriz ari zen hark ongi ulertu ziola, oso pozik jarri eta isildu egin zen, hurrena hitz egin behar zuenak ekin ziezaion. Honela mintzatu zen Ennasuite:

«Andereok, Saffredentek eta hemen zaudeten guztiok jakin dezazuen emakume guztiak ez direla berak aipatu erregina hura bezalakoak, ezta zoro eta menturazale orok bere helburua lortzen duenik ere, eta bere asmoetan huts egin izanaren atsekabea heriotza bera baino makurragotzat jo zuen dama baten iritzia ez ezkutatzearen, kontatuko dizuet istorio bat baina pertsonen deiturak aipatu gabe, gertaerok oso berri baitaude oraindik jendearen oroimenean, eta ez nuke nahi horrela hurbileko ahaidetik nahigabetzea.»

² Jatorrizkoan hitz-jokoa dago: *Serf* (*otsein*) – *Cerf* (*orein*) nahita nahastuz.

Laugarren istorioa

Zaldun gazte batek, ikusirik Flandriako etxerik oneneko dama bat, bere nagusiaren arreba, bere lehenengo eta bigarren senarrendik alargundua, eta oso emakume deliberatua, adiskidetasun zintzozko solasek gogaituko ote zuten zundatu nahi izan zuen; bere gogoaren kontrako erantzuna jasorik, ordea, beharturik bereganatu nahi izan zuen, baina damak oso ongi aurre egin zion. Eta zaldunaren asmoak eta ahaleginak inoiz aditzera eman gabe, bere ohorezko anderearen aholkuz, hari jarri ohi zion aurpegi ona jartzeari utzi egin zion poliki-poliki. Horrela, bere buruan zuen gehiegizko uste eroaren ondorioz, emakumearekin zuen tratu zintzo eta ohikoa ere galdu egin zuen.

Flandriako herrialdean bazen behin dama bat, hain etxe onekoa, non ez baitzen hoberik, lehenengo eta bigarren senarrendik alargundua, haiengandik haur bizirik izan gabea. Alargun zegoen bitartean, bere anaia batekin bizitzera joan zen; hark, jaun handikia eta erregeren alaba baten senarra bera, oso maite zuen. Printze gazte hori oso plazeretara emana zen, ehiza, denbora-pasak eta emakume zalea, gaztetetasunak eskatzen duen bezala; emaztea oso gogaikarria zuen, senarraren denbora-pasak batere atsegin ez zituena; horregatik, jaun honek, bere arreba eramaten zuen beti emaztearekin batera, hura baitzuen izan zezakeen lagunik alaiena eta onena, baina zuhurra eta zintzoa betiere. Jaun horren etxean bazen zaldun bat, garaieraz, edertasunez eta graziaz bere gainerako kide guztiak baino gehiago zena. Zaldun horrek, bere nagusiaren arreba hura emakume alai zela eta aise barre egiten zuela ikusirik, adiskidetasun zintzo baten proposamenak desatseginak irudituko ote zitzaizkion jakiten ahalegindu behar zuela pentsatu zuen: eta halaxe egin. Baina gogo zuenaren kontrako erantzuna jaso zuen. Eta haren erantzuna printzesa bati eta egiazko emakume zintzo bati zegokiona izan bazen ere, egia da orobat zalduna zen bezain ederra eta zintzoa zela ikusirik, aise barkatu ziola ausardia handi hura. Eta garbi adierazi zion ez zuela inolako atsekaberik mutilak hitz egiten zionean, baina maiz esanez ez ziezaiola horrelako solasik atera; mutilak halaxe agindu zion, harekin hitz egiteko erraztasuna eta ohorea ez galtzeko. Hala eta guztiz ere, denbora joan ahala, hainbestearino handitu zitzaion jaidura non ahaztu egin baitzuen emakumeari egindako promesa; ez zen ausartu hitzez esatera, nahikoa eta gehiago probatu baitzituen, bere atsekaberako, hark ematen zekien erantzun zuhurrak. Baina iruditu zitzaion abantaila zuen leku batean topatzen baldin bazuen, bazitekeela emakumea, alarguna, gaztea, sasoikoa eta aiurri onekoa izanik, beraz eta biez errukitzea.

Bere helburuak erdiesteko, bere etxetik hurbil oso ehiza ona zegoela esan zion jaunari, eta, maiatzean hiruzpalau orein ehizatzaera hara joatea gustuko bazuen, hura baino denbora-pasa ederragorik ez zuela inoiz ezagutuko. Jaunak, zaldunari zion estimuagatik eta ehizaren atseginagatik, biengatik, baiezkoa eman zion haren eskariari, eta haren etxera joan zen; etxe ederra eta txukuna zen, herrialde hartako zaldunik aberatsenarena zenez.

Eta jauna eta dama etxeko hegal batean ostatatu zituen, eta bestean, aurrez aurre, bere burua baino maiteago zuen dama; haren gela hain ederki dekoratu eta tapizatu zuen goitik, eta alfonbraz hain ongi estali, non ezinezkoa baitzen haren ohe ondoan zegoen atetxo bat erreparatzea; handik zaldunaren ama, hotzeriak maiz samar izaten zituen dama, egoten zen gelara jaisten zen; eztula zuenez, goiko gelan ostatatuta zegoen printzesari zarata egiteko beldurrez, semearen gelara aldatu

zen. Eta dama zahar hark konfiturak eramaten zizkion printzesa hari arratsero, otordu arin bat egin zezan; eta horretan zaldunak laguntzen zion, zeina, printzesak oso maitea zuenez eta anaia falta zuenez, ez baitzuen urruntzen janzten edo eranzten zenean, horretan zaldunak bere jaidura handitzeko aukera ikusten baitzuen.

Eta hala, arrats batean, printzesaren ondoan oso berandu arte egonik, haren logaleak gelatik irtenarazi, eta berera joan zen. Eta bere atorrarik apainena eta urrindatuena eta ezer falta ez zitzaion gauerako txano guztiz dotore bat harturik, iruditu zitzaion, bere burua ikusita, mundu honetan guztian ezin izan zitekeela damarik bere edertasuna eta grazia onartuko ez zionik. Horrela, bada, bere asmoarentzat irtenbide arrakastatsua izango zuelakoan, bere ohean sartu zen, luzaro egongo ez zelako ustean, ohe ohoragarriago eta atsegingarriago bat bereganatzeko desiraz eta itxaropenez.

Eta bere mendeko guztiak kanpora bidali bezain laster, haien ostean atea ixtera altxatu zen. Eta luzaro egon zen adi ea zaratarik entzuten zen printzesaren gelan, goian baitzegoen; eta dena bare zegoela egiaztatu zuenean, bere lan gozoari ekin nahi izan zion, eta poliki-poliki ataka zabaltzen hasi zen; hain ongi zegoen egina eta oihalez estalia non ez baitzuen hotsik batere egin, eta handik orduantxe loakartzen hasia zen bere damaren gelara eta ohe bazterrera igo zen.

Eta orduan, ez bere ugazabandreak ez hura ostatuz geroen etxeari zor zien begirunea aintzat hartu gabe, hari baimena eskatu gabe edo erreberentziarik egin gabe, ondoan etzan zitzaion, eta hura bere etorreraz ohartu ere baino lehen besoen artean hartu zuen. Andrea, ordea, indartsua baitzen, haren eskuetatik askatu, nor zen galdetuz, eta joka, hozka eta atzamarka hasi zitzaion, halako moduan non, laguntza eske dei egingo ote zuen beldurrez, ohe-estalkiaz itxi nahi izan baitzion ahoa; baina ezin izan zuen, zeren emakumeak ikusi zuenean gizona bere indar guztiaz baliatzen zela bera desohoratzeko, beste horrenbeste egin zuen berak ere eragozteko, eta ahal zuen bezala deitu zion bere gelan zetzan ohorezko damari, emakume adintsua eta zuhurra bera, zeina zegoen bezalaxe, gaueko atorrak jantzita, joan baitzen nagusiari laguntzera.

Eta zaldunak harrapatuta zegoela ikusi zuenean, halako beldurra sartu zitzaion bere damak ezagutu egingo zuela, non ahalik eta bizkorren jaitsi baitzen bere zuloatik; eta, zenbateko desira eta segurtasuna izan zuen ongietorria izateko, beste horrenbesteko etsimendua izan zuen horrelako egoera txarrean itzulita. Ispilua eta kandela mahaiaren gainean aurkitu zituen; eta bere aurpegia, emakumeak eman zizkion harramazka eta hozkadez odoletan ikusirik, odola atorra ederraren gainera iristen zela, orain odoltsuago ageri baitzen urre-kolorekoa baino, esaten hasi zen:

—Oi, ederra nirea, orain harro egon zintezke zure merezimenduez, zeren zure promesa hutsalarengatik ezinezko balentria bati ekin baitiot, eta baliteke nire poza handitu orde zoritxarra bikoiztu izana, zeren seguru bainago egin nion promesaren kontra erokeria honi ekin diodala jakiten badu, galdu egingo dudala berekiko dudan tratu zintzo eta ohikoa, beste inork ez duena; horretarako balio izan du nire aintzak; zeren nire edertasuna eta grazia baliatzeko, ez nituzkeen ilunpean ezkutatu behar haren bihotzaren maitasuna irabazteko; ez nukeen ahalegindu behar haren gorputz garbia indarrez hartzen, zerbitzu luze batez eta pazientzia apalez maitasuna gailen zedin itxaron baizik, hori gabe gizonaren bertute eta ahalmen oro ez baitira ezertarako.

Horrela igaro zuen gaua, kontatu ere ezin diren negar, damu eta oinazetan. Eta goizean, bere

aurpegia hain urratuta ikusirik, oso gaixo zegoela eta argia ezin ikusi zuelako itxura egin zuen jende guztia kanpoan zen arte.

Andrea, garaile atera zenez, jakinean bere anaiaren gortean, halako ekinbide bitxi bati heltzeko gai izango zenik, bere maitasuna aitortzeko ausardia izan zuen hura beste inor ez zela, bere ostatatzailea zela ziurtatu nahi izan zuen. Eta bere ohorezko damarekin batera bila ibili zen gelako txokotan nor ote zen bila aritu baina aurkitu ez zuenez, neskameari haserre bizian esan zion:

—Seguru egon zintezke ezin izan daitekeela etxeko jauna beste inor, eta, goizean halako moduan jakinaraziko diot nire anaiari, non haren burua izango baita nire kastitatearen lekuko.

Baina askotan gertatzen da handitu uste denak gutxitu egiten duela. Horregatik, andrea, arren eskatzen dizut zer gertatu den egiaz esan diezadazula.

Eta damak den-dena kontatu zionean, ohorezko andreak esan zion:

—Ziurtatzen didazu atzamarkadak eta ukabilkadak besterik ez duela erdietsi zuregandik?

—Ziurtatzen dizut ezetz —esan zuen damak—, eta zirujau onen bat aurkitzen ez badu bihar agerian izango dituela markak.

—Hala denez, andrea —esan zion ohorezko damak—, iruditzen zait Jainkoa laudatzeko arrazoi gehiago duzula harengatik nola mendekatu pentsatzeko baino; zeren pentsatzen ahal duzu horrelako ekinbide bati ekiteko bihotza izan baldin badu, huts egin duelako damua hain duela handia, non ez baitzenuke asmatuko hori baino arinagoa irudituko ez litzaiokeen heriotzarik ematen. Mendekua hartu nahi baduzu, utzi maitasunak eta lotsak joka dezaten, haiek hobeto atsekabetuko baitute zuk baino. Era horretan, andrea, zure ohorea handitu mahian, baliteke gutxitzea; eta salatzen baldin baduzu, orain inork ez dakiena ezagutaraziko duzu; zeren, haren aldetik, ziur baitzaude ez duela inoiz ezer jakinaraziko. Eta zure anaia jaunak eskatzen duzun justizia egingo balu, eta zaldun gaixoa hilko balitz, alde guztietan zabalduko da hotsa gogoak ematen zion guztia egin zizula; eta gehienek esango dute ezen nekez gerta daitekeela zaldun batek horrelakorik egitea non eta damak ez dion aukerarik ematen. Zu ederra eta gaztea zara, alaiki bizi zara denekin; gorte honetan denek ikusi dute zein harrera ona egiten diozun orain susmopean duzun zaldunari; eta horrek ziur pentsaraziko die denei hark ekinbide hori hartu baldin badu ez dela izan zure aldetik erru pixka bat izan gabe. Eta zure ohorea, orain arte burua jasota ibilarazi zaituena, zalantzan jarriko da historia hau kontatzen den leku guztietan.

Printzesa, bere ohorezko damaren arrazoi zuzenak entzunik, hark egia esaten ziola ohartu zen, eta zuzen onez gaitzetsiko zutela, zaldun hari beti egin izan zion adiskidetasunezko harrera ona ikusita; eta zer egin behar zuen galdetu zion bere ohorezko damari, eta hark esan zion:

—Andrea, nire aholkua nolako atxikimendutik datorren ikusirik, aholku hau jasotzea atsegin duzunez, iruditzen zait poza izan beharko zenukeela zure bihotzean ikusirik nik nire bizitza osoan ezagutu dudun zaldunik ederren eta zintzoenak ez maitasunez ez indarrez ez duela asmatu zu egiazko onestasanaren bidetik lekutzen. Horretan, andrea, Jainkoaren aurrean apaldu behar duzu eta aitortu

behar duzu ez dela izan zure bertutearengatik, zeren emakume asko, zuk baino bizitza zuzenagoa izan dutenak, umiliatu izan baitituzte maitatuak izatea zaldun horrek baino gutxiago merezi zuten gizonen. Eta aurrerantzean inoiz baino kontu gehiago izan behar duzu adiskidetasun-proposamenak onartzeko, zeren asko baitira lehenengo aldian itzuritako arrisku berberetan bigarreanean eroriak. Gogoan hartu, andrea, Maitasuna itsua dela, eta itsutu egiten duela, halako moldez non ustez biderik seguruenena dena, huraxe bihurtu ohi baita irristakorrena. Eta iruditzen zait, andrea, ez hari ez beste inori ez zeniokeela aditzera eman behar zer gertatu zaizun; eta horretaz zerbait esan nahiko balizu ere, ez ulertuarena egin behar diozula, bi arriskuri ihes egiteko; bat, izan duzun garaipenaren harrotasun hutsala; bestea, haragiarentzat hain atseginak izanik, bertutetsuei ere, uxatzen ahaleginduagatik, txinpartatxo batzuk ez sentitzea kosta egiten zaizkien gauzak gogoratuz atsegin hartzea. Baina orobat, andrea, zuri atsegin zaizun gauzaren bat egin duela suertez pentsa ez dezan, iruditzen zait poliki-poliki utzi egin beharko zeniokeela egin ohi diozun harrera ona egiteari, ongi jakin dezan zenbateraino arbuatzen duzun bere erokeria eta zein barkabera izan zaren, aski izateko Jainkoak eman dizun garaipenarekin, harengatik beste mendekurik eskatu gabe. Jainkoak grazia eman dizu, andrea, zure bihotzean jarri duen onestasunak iraun dezan; eta ongi den guztia harengandik datorrela jakinik, orain arte ohi duzuna baino gehiago maitatu eta zerbitzatu dezazun.

Printzesak, bere ohorezko damaren aholkua betetzeko erabakia harturik, zoriontsu hartu zuen lo, zaldunak tristuraren tristuraz iratzarririk jarraitzen zuen neurri berean.

Biharamunean jaunak alde egin nahi izan zuen eta ostalariaren berri galdetu zuen; esan zioten hain zegoela gaixo non ez baitzen gauza ez argia ikusteko ez inori hitz egiten entzuteko; printzea arras estonatu zen horrekin, eta ikustera joan nahi izan zuen; baina lotan zegoela jakinik, ez zuen iratzarri nahi izan, eta horrela agur esan gabe alde egin zuen etxetik, emaztea eta arreba berekin eramanez; honek, ez printzea ez harekin zirenak alde egitean ikusi nahi izan ez zituen zaldunaren desenkusak entzunik, ziurtzat eman zuen hura zela oinaze hura guztia eragin ziona, eta ez zela ausartzen berak aurpegian egin zizkion markak erakustera. Eta nagusiak haren bila joateko maiz agindu arren, ez zen gortera itzuli harik eta zauri guztiak ongi sendatu zitzaizkion arte, maitasunak eta damuak bihotzean egin ziotena salbu.

Itzuli eta berriro bere etsai garailearen aurrean aurkitu zenean, ezin izan zuen gorritzea eragotzi; eta gorte hartako gizonik ausartena zena hainbesteraino ikaratu zen, non duintasun guztia galtzen baitzuen askotan damaren aurrean. Horrexek arras konbentzitu zuen dama hura bere susmoa egia zela; eta hala, poliki-poliki urrundu egin zen harengandik, ez hura arras ongi ez ohartzeko bezain emeki, hala ere; baina zalduna ez zen ausartu aditzera ematera, okerragoren bat gertatzeko beldurrez; eta bere bihotzean gorde zuen maitasun hori, merezitako urruntasunaren pazientziarekin.

«Horra, andreok, berena ez dutena berenganatu nahi dutenak beldurtu eta printzesa gazte honen eta haren ohorezko damaren zuhurtzia ikusten duten damen bihotzei indarra eman beharko liekeen istorio bat. Zuetako norbaiti horrelako zerbait gertatuko balitzaio, emana dago erremedioa».

«Iruditzen zait —esan zuen Hircanek— aipatu duzun zaldun handi hori hain zela kemenik gabea, non ez baitu merezi aipatzerik ere; zeren, horrelako aukera izanda, ez baitzukeen, ez zaharragatik ez gazteagatik, bere ekinbidea baztertu beharko. Esan beharra dago, egiaz, haren bihotza ez zegoela

maitasunez guztiz beteta, heriotzaren eta lotsaren beldurrak oraindik ere hartan lekua bazuenez».

Nomerfidek Hircani erantzun zion:

«Eta zer egin behar zuen zaldun gaixo horrek, bi emakume kontra edukita?».

«Zaharra hil behar zuen —esan zuen Hircanek—; eta emakumea gaztea laguntzarik gabe aurkitzen zenean, erdi garaiturik egongo zen behintzat.

«Hil —esan zuen Nomerfidek—, maitalea hiltzaile bihurtu nahiko zenukeen, hortaz? Iritzi horretakoa zarenez, kontuz ibili beharko dugu zure eskuetan ez erortzeko».

«Ni egoera horretan banengo —esan zuen Hircanek—, nire ohorea galduzkat emango nuke nire asmoak beteko ez banitu».

Orduan Geburonek esan zuen:

«Harritzekoa iruditzen al zaizu ohore guztiez elikatutako printzesa bat gizon bakar batek hartzeko zaila izatea? Are gehiago harritu beharko zenuke, hortaz, biren eskuetatik ihes egin zuen emakume gaixo batekin».

«Geburon —esan zuen Ennasuitek—, hitza uzten dizut bosgarren istorioa kontatzeko; zeren iruditzen baitzait emakume gaixo horri buruz badakizula desatsegina izango ez den zerbait».

«Ni aukeratu nauzunez —esan zuen Geburonek— ezagutzen dudana historia bat kontatuko dizuet, gertatu zen lekuan ikertu bainuen; eta hartatik ohartuko zarete emakumeen zuhurtasuna eta bertutea ez dagoela printzesen bihotzetan eta buruetan bakarrik, eta ez maitasun eta buruargitasuna ere maizenik halakotzat hartzen direnengan bakarrik».

Bosgarren istorioa

Niorteko bi kordelierrek, Coulongo itsasadarrean³ ibaia igarotzen ari zirela, pasatzen zituen batelaria bortxatu nahi izan zuten. Hark, ordea, zuhurra eta prestua baitzen, hain ongi lo arazi zituen hitzez, non, eskatzen zutena emango ziela adosturik, justiziaren esku jarri baitzituen, eta beren guardianoarengana bidali, merezi zuten zigorra har zezaten.

Bazen behin Coulongo itsasadarrean, Niortetik gertu, batelari bat, gau eta egun jendea beste aldera eramaten igarotzen zuena.

Egun batean, Niort horretako bi kordelierrek ibaia gurutzatu zuten, biek bakarrik batelariarekin. Eta, pasagunea Frantziako luzeenetakoa denez, batelaria enamoratu nahian hasi ziren biak, ez aspertzeko, baina batelariak behar bezala erantzun zien. Halere, haiek, bideak nekatuta ez zeudenez eta ez ur hotzak izozturik ere, eta ezta emakumearen arbuioagatik lotsatuta ere, indarrez hartzea erabaki zuten, edo, bestela, batelariak uko eginez gero, ibaira botako zutela deliberatu zuten. Neskak, berriz, haiek faltsuak eta maltzurak bezain zuhurra eta prestua baitzen, esan zien:

—Ez naiz iduri dudan bezain zakarra, baina bi gauza eskatuko dizkizuet, arren, eta gero ikusiko duzue emateko prestago nagoela ni zuek eskatzeko baino.

Bi kordelierrek zin egin zioten beren San Frantziskorengatik eskatzen zien guztia emango ziotela nahi zutena erdiesteko.

—Lehenik eta behin eskatzen dizuet —esan zien hark— zin degidazuela inori ez diozuela inoiz gure abentura hau aipatuko.

Haiek pozik agindu zioten hori. Eta gero berak esan zien:

—Plazera banan-banan hartuko duzue nigandik, zeren lotsatu egingo bainintzateke biek batera ikusiko baninduzue. Erabaki, bada, bietatik zeinek izan nahi duen lehena.

Eskatutakoa oso bidezkoa zela iruditu zitzaion eta gazteenak onartu zuen zaharrena izango zela lehenengoa. Horrela, uharte txiki batera hurbildurik, batelariak gazteenari esan zion:

—Abade txit ona, gera zaitetz zu hemen otoitz egiten, zure laguna beste uharte batera eramaten dudan bitartean, eta itzultzen denean, goraipatzen baldin banau, hura geratuko da hemen eta gu elkarrekin joango gara biok.

Gazteak uhartera jauzi egin zuen, zaharra, batelariak beste uharte batera zeramana, noiz itzuliko. Baina, hara iristean, bere ontzia zuhaitz bati lotuko balu bezala itxura eginez, esan zion fraideari:

—Lagun, zoaz eta ikusi lehenago ea non kokatuko garen gurea egiteko.

³ Coulon (Marais Poitevin), Niortetik gertu, Erroxelako badiatik 50 kilometro ingurura dago gaur egun, XIII. mendean lehortzen hasi eta Henri IV.aren garaian eta gero batez ere Napoleon I.aren garaian lehortu zen padura batean. Margarita Nafarroakoaren garaian zabaldu oso padura zen. Horregatik du zentzua istorioan kontatzen denak.

Fraidea uhartera sartu zen, leku egoki baten bila, baina batelaria, hura lehorrean ikusi bezain laster, zuhaitzari ostiko bat emanik ibai barrura urrundu zen bere txalupan, bi fraideak zein bere uhartean utzirik, eta ahal zuen ozenen garrasi egiten zien:

—Itxaron, jaunak, Jainkoaren aingerua kontsolatzera etor dakizuen, niregandik behintzat atsegin duzuenik ez baituzue erdietsiko gaur!

Bi fraide gaixoak, engainuaz oharturik, belauniko jarri ziren urertzean, hala ez lotsarazteko erregutuz, eta batelariak emeki portura eramaten bazituen, ezer ez ziotela eskatuko agintzen zioten. Hark, baina, alde eginez, esaten zien:

—Bi bider eroa nintzateke, zuen eskuetatik ihes egin ondoren berriro zuen eskuetan jarriko banintz.

Eta hirira itzulirik, senarrari eta magistratuei deitzera joan zen, Jainkoaren graziaz hortzetatik ihes egin zien bi otso arriskugarri haiek atzeman zitzaten: eta hala joan ziren haien bila konpainia onean, ehiza haren atseginean parte hartu nahi ez zuenik, ez txiki ez handi, ez baitzen inor geratu.

Fraide gizagaixoak, hain segizio handia zetorrela ikusita, zein bere uhartean ezkutatu ziren, Adan Jainkoaren aitzinean biluzik ikusi zenean bezala. Ahalkeak begien aurrean erakutsi zien beren bekatua eta zigortuak izateko beldurrak halako moldez eginarazten zien dardara non erdi hilik baitzeuden. Horrek ez zituen, ordea, preso hartu eta atxilotuak izatetik libratu, ez hala ere gizonek eta emakumeek haiei barre eta uhuka egin gabe.

Batzuek esaten zuten:

—Kastitatea predikatzen diguten abade ederrok gure emakumeei ebatsi egin nahi diete gero.

Beste batzuek zioten:

—Kanpotik zurututako hilobiak dira, baina hildakoz eta ustelkeriaz beterik daude barrutik.

Eta beste ahots batek garrasi egiten zuen:

—Fruituetatik ezagutuko duzue zein arbola motatakoak diren.

Sinesten ahal duzue Ebanjelioak fariseuen aurka esaten dituen pasarte guztiak aipatu zirela bi atxilo gizagaixo haien aurka, baina zalutasun handiz bila joan zitzaient beren guardianoaren bitartez salbatu eta askatu zituzten, sekularrak ezartzera ausartuko zirenak baino zigor gogorragoak ezarriko zizkiela segurtatuz, eta, denak asebetetzeko, eskatzen zizkieten meza eta otoitz guztiak egingo zituztela esaten zuten fraideek. Epailak, beraz, guardianoaren eskaera onartu eta atxilo eman zizkion; hark hain ongi sartu zituen preso komentuko sotoan, gizon zuzena zenez, non harrez gero inoiz ez baitzuten igarotzen ibairik aitarena egin eta Jainkoari gomendatu gabe.

«Arren eskatzen dizuet, andreok, pentsa ezazue batelari pobre honek bi gizon maltzur engainatzeko adorea izan bazuen, zer ez duten egin behar hainbeste eredu eder irakurri eta ikusi izan dituztenek? Begien aurretik igaro zaizkien dama bertutetsuen ontasuna baino izan ez badute, ongi hezitako emakumeen ohiturari bertute deitu beharko litzaioke? Baina deus ez dakitenak, ia urte osoan bi

sermoi on baizik entzuten ez dituztenak, beren bizitza pobrea nola irabazi pentsatzea beste eginkizunik ez dutenak, eta, hain gogor hertsatuta, beren kastitateari hertsiki eusten diotenak, horiengan ezagutzen da beren bihotzean xaloki daramaten bertutea, zeren gizakiaren adorea eta kemena gutxien espero den lekuan egiten baititu Jainkoaren espirituak egitaterik handienak. Eta ondo zorigaiztokoa da gordean edukiz gero hainbeste ohore eta, gorde ezean, hainbeste desohore dakarkion altxorra kontu handiz gordetzen ez duen andrea».

Longarinek esan zion:

«Iduri zait, Geburon, ez dela bertute handia kordelier bat gaitzestea, baina ezinezkoa izango litzatekeela hura maitatzea».

«Longarine —erantzun zion Geburonek— zuk dituzunak bezalako zerbitzariak izan ohi ez dituztenek ez dute ezer kordelieren kontra, fraide horiek ere gizon ederrak, besteok bezain sendoak eta lasaiagoak baitira, armetan hondatuak baikara gu; aingeruek bezala hitz egiten dute, gainera, eta deabruak bezain nardagarriak dira, izan; horregatik dira magistratuen jantziak baizik ikusi ez dituztenak hain bertutetsuak haien atzaparretatik ihes egiten dutenean».

Nomerfidek ozen esan zuen:

«Ala ene fedea, nahi duzuen esango duzue, baina nik nahiago izango nukeen ibaira jaurtia izatea kordelier batekin etzatea baino».

Oisillek barrez esan zion:

«Beraz, igerian ongi dakizu?».

Nomerfideri gaizki iruditu zitzaion hori, eta Oisillek berak nahiko zukeen bezainbeste estimatzen ez zuela pentsatuta, haserretuta esan zion:

«Badira kordelierra baino pertsona atseginagoak arbuiatu dituztenak, eta ez dute tronpeta joz aldarrikatu horrenbestez».

Oisillek, hura haserre ikusita barre eginez, esan zion:

«Are gutxiago jo arazi dute danborra, egin eta erabaki dutenagatik».

Geburonek esan zuen:

«Ongi ikusten dut Nomerfidek hitz egin nahi duela; hari uzten diot, beraz, hitza, istorio onen bat kontatuz bihotza arindu dezan».

«Orain arteko hitzek —esan zuen Nomerfidek—, hain gutxi hunkitzen naute, non ezin baitezaket ez pozik ez gogorik izan. Baina hitza utzi didazunez, nirea entzuteko eskatzen dizuet, erakusteko ezen emakume bat onez seduzitzen den arren, badirela gaitzez seduzituak ere. Eta egia esatea zin egin dugunez, ez dut ezkutatu nahi; zeren batelariaren bertuteak haren etsenplua jarraitzen ez duten beste emakume batzuk ohoratzen ez dituen bezala, era berean beste baten bizioak ezin desohora ditzake. Entzun ezazue, beraz».

Seigarren istorioa

Alençon-eko dukearen ganberazaina zen begibakar zahar batek, gaztigaturik bere andrea mutil gazte batez amorostua zela, eta egia jakin nahirik, egun batzuetarako landetara zihoalako itxurak egin zituen, eta hain ustekabean itzuli zen, non emaztea —zelatatua zena—, ohartu egin baitzen. Hala, emaztea tronpatuko zuelakoan zegoenak bere burua zuen tronpatu.

Alençoneko azken duke Charles-en ganberazaina gizon zahar begibakar bat zen, eta bera baino askoz gazteagoa zen emazteki batekin zegoen ezkondurik. Etxeko jaun-andreek hainbertze maite zuten gizon hori beren etxean zuen kondizioagatik, non hura ezin baitzen nahi bezain maiz joan emaztea bisitatzera. Hori dela-eta, emaztekiak ohorea eta kontzientzia ahantzi zituen, eta gizon gazte bat maitatzen hasi zen; baina hotsa hain izan zen handia eta itsusia, non azkenean senarraren belarrietara heldu baitzen. Hark ezin zuen sinetsi, halako txerak egiten baitzizkion, izan ere, emazteak.

Hala ere, egun batean proba egitea pentsatu zuen, eta, ahal bazuen, mendeku hartzea modu hartan ahalkearazten zuen emaztekiak. Eta, horretarako, bizpahiru egunetarako inguruko leku batera zihoalako itxurak egin zituen.

Senarrak alde egin orduko, emazteak gizon gaztearen bila bidali zuen baten bat; eta ez zen ordu erdi izanen harekin zegoela, hara non agertzen den senarra, ate joka bortizki. Baina emazteak, jakinik zer zen, ohartarazi egin zuen gaztea, zeina, hain harrituta zegoen, non bere amaren sabelean egotea desira baitzuen, emazteak eta halako lanjerrean ezarria zuen amodioa madarikatzen zituela. Emaztekiak erran zion lasai egoteko, eginen zuela berak modua handik kalterik eta lotsarik gabe atera zedin, eta beztitzeko ahal bezain zalu. Bitartean, senarrak ate joka jarraitzen zuen, ahalik eta gorakien. Baina emazteak ezagutzen ez zuelako alegia egiten zuen, eta ozenki esaten zion barrutik senarrari:

—Zergatik ez zara jaikitzen eta isilarazten atarian harramantza hori egiten ari dena? Hau al da tenorea jende onen etxera heltzeko? Nire senarra hemen balitz, ez zenuke horrelakorik eginen!

Senarrak, berriz, bere emaztearen ahotsa entzunez, ahalik eta gorakien deitu zion:

—Ene emaztea, ireki iezadazu! Hemen egonarazi behar ote nauzu eguna argitu artean?

Eta laguna irteteko prest zegoela ikusi zuelarik, honela mintzatu zitzaion senarrari, atea irekitzen zuela:

—Oi, ene senarra, nola pozten nauen zu etorri izanak! Izan ere, amets zoragarria izaten ari nintzen, hain atsegina, non inoiz ez baitut halako bozkariorik hartu: iduri zitzaidan zure begia bere onera etorria zela berriz.

Eta, besarkatuz eta musukatuz, burutik heldu eta, begi ona eskuaz estaliz, galdegin zion:

—Ez duzu ohi baino batere hobeki ikusten?

Une horretan, eta senarrak deus ere ikusten ez zuela, kanporarazi zuen laguna, baina senarra ohartu egin zen eta erran zion:

—Jainkoarren, andrea, ez zaitut gehiago zelatatuko; izan ere, zu tronpatu nahirik sekula asmatu den iruzurrik finena jaso baitut. Jainkoak onera zaitzala, ez baita munduko ezein gizonen esku emazteki baten gaiztakeria zuzentzea, non eta ez den hura arras hilez. Haatik, eman dizudan tratamendu onak

ez duenez inola ere balio izan zu zentzarazteko, hemendik aitzina nire mespretxua izanen ahal duzu zigor.

Eta, hori erranik, alde egin zuen eta oso atsekabeturik utzi zuen emaztea, zeina, bere adiskide, desenkusa eta malkoen bitartez, berriz ere senarrarengana itzuli baitzen.

«Eta istorio honetan, ene andereak, argi geratzen da zein zalu eta sotila den emaztekoa lanjerrei ihes egiterakoan. Eta halako izpiritu zalua baldin badu gaitz bat ezkutatzeko erremedioa bilatzen, erranen nuke are eta sotilagoa dela gaizkia galarazteko edota ongia egiteko; izpiritu ona, beti entzun dudanez, azkarrena baita beti.»

Hircanek erran zion:

«Nahi bezainbat maltzurkeria aipatuko dituzu, baina, nire iduriko, hori zuri gertatzera, ez zenuke ezkutatzen jakinen.»

«Oso gustukoa nuke —erran zuen andereak— munduko emaztekirik ergelentzat edukiko baninduzu.»

«Nik ez dut halakorik erran —erantzun zuen Hircanek—, baina uste dut gehiago zarela azantz batek txundituko zintuzkeen pertsona, hura abilki isilduko zenukeena baino.»

«Uste duzu —erran zuen Nomerfidek— denak zu bezalakoak direla, azantz batez bertze bat estali nahi dutela. Baina bada estalki batek azkenean estalgaia hondatzeko lanjera, eta oinarriek, hain kargaturik egonik estalkiei eusteko, eraikina hondatzekoa. Alabaina, pentsatzen baduzu zure sotiltasuna, zeinaz orok uste baitu ongi jantzirik zaudela, handiagoa dela emaztekiena baino, hemen duzu neure tokia, zazpigarren istorioa konta diezaguzun. Eta, etsenplutzat zeure burua eskaini nahi bazenu, gaiztakeriatik franko erakutsiko zenigukeela erranen nuke.»

«Ez nago hemen —ihardetsi zuen Hircanek—, naizena baino makurrago agertzeko; bai baitira batzuk hori erraten dutenak nik nahi nukeena baino gehiago.»

Eta hori zioela bere emazteari so egin zion, zeinak tupustean erran baitzion:

«Ez izan beldurrik niri egia errateko; izan ere, zure maltzurkeriak aisekiago entzunen baititut neure aitzinean egiten ikusi baino, ez baita deus dizudan amodioa ttipitzen ahal duenik.»

Hircanek erantzun zion:

«Horrexegatik, ez naiz kexu nitaz izan dituzun iritzi faltsu guztiengatik. Elkar ongi ezagutzeak etorkizunerako segurtasun handiagoa izateko aukera ematen du eta. Baina ez naiz neure istorio bat kontatzeko bezain ergela, egia zu haserrearazteko modukoa izan bailiteke, eta nire lagun on batena kontatuko dizuet.»

Zazpigarren istorioa

Merkatari baten buruargitasunak eta sotiltasunak atso bat tronpatzen du eta haren alabaren ohorea salbatzen.

Parisko hirian bazen merkataria bat auzoko neska batez maitemindua edo, hobeto esateko, neska maiteminduago gizonaz gizona neskaz baino, zeren gizonak neskari egiten zion maitasun eta zaletasun-itxura maitasun goratuago eta ohoragarriago bat estaltzeko baino ez baitzen; neskak, ordea, engainatuta zegoela jakinean egon arren, hainbestearino maite zuen, non ahaztua baitzuen emakumeek gizonak uxatzeko erabili ohi duten modua.

Merkataria horrek neska topa zezakeen lekuetara joateko lana luzaro hartu ondoren, nahi zuen lekura etorritzen zuten gero. Haren ama, zinez emakume prestua, ohartu egin zen horretaz eta debekatu egin zion merkatariaekin hitz egitea, edo bestela moja sartuko zuela. Neskak, ordea, maitasun handiagoa zion merkataria amari beldurra baino, eta lehen baino ere gehiago ahalegintzen zen haren bila.

Eta behin gertatu zen jantzi-gela batean bakar-bakarrik zegoela, merkataria hori sartu zela han eta, horretarako leku egokian zegoenez, harekin ahal zen bezain bakarka hitz egiten hasi zela. Baina hara sartzen ikusi zuen gelazain bat lasterka joan zitzaion amari kontatzera, eta hura haserre bizian azaldu zen. Eta, alabak ama zetorrela ikusi zuenean, negarrez esan zion merkataria:

—Ai, adiskidea, garesti atera behar zait une honetan zuri dizudan maitasuna. Hona hemen nire ama; betidanik beldur izan duen eta susmoa izan duena egiaztatuko du-eta.

Merkataria ez zen batere larritu horrenbestez; neskarengandik aldendu eta amaren aurrera joan zen; eta, besoak zabaldurik, ahal zuen indar guztiaz besarkatu zuen; eta haren alabarekin solastatzeko erabili ohi zuen suhartasun berberaz ohatze baten gainera bota zuen atso zaharra. Hari hain bitxia iruditu zitzaion jokamolde hura, non ez baitzekien zer esan, ezpada:

—Zer nahi duzu? Ametsetan ari zara?.

Baina hala ere munduko neskarik ederrena balitz bezalaxe jarraitzen zion atzetik merkataria. Eta morroiak eta gelazainak laguntzera etorri zirelako izan ez balitz, alaba ote zebilen beldur zen bide beretik joango zatekeen bera ere. Horrela bada, indarrez askatu zuten atso gaixo hura merkataria eskuetatik, baina inoiz ez zuen jakin ahal izan zergatik pairarazi zion tratu txar hura.

Bien bitartean alaba ezkontza bat ospatzen ari ziren gertuko etxe batean babestu zen, eta merkataria eta neskak askotan barre egin izan dute geroztik horretaz batere ohartu ez zen atsoaren kontura.

«Honela bada, ikusten duzue, andreak, nola tronpatu zuen atso bat gizon baten zolitasunak eta nola salbatu zuen neska baten ohorea. Baina merkataria eta atsoaren izenak eman nahiko lizkizuekeenak, edo merkataria haren duintasuna eta atsoaren izumena ikusi zutenek beren kontzientziaren beldur handia izango zuketena eta ez zuketena barre egingo. Aski iruditzen zait historia

honen bitartez frogatzen badizuet gizonen buruargitasuna emakumeena bezain ernea eta lagungarria dela premia duenarentzat, haien eskuetan erortzeko beldurrik izan ez dezazuen; zeren zuen talentuak huts egiten badizue, haiena prest edukiko baituzue zuen ohorea babesteko».

Longarinek esan zion:

«Benetan, Hircan, aitortzen dut ipuina atsegina dela eta trebezia handia; baina ez da neskek jarraitu behar duten eredu bat. Sinetsita nago badirela gustatuko balitzaie poztuko zinatekeenak; baina ez zara zure emazteak edota bere ohorea plazera baino gehiago estimatuko zenukeenak jolas horretan parte hartzea nahi izateko bezain eroa. Iruditzen zait ez legokeela bat bera ere zuk baino hurbilagotik zainduko lituzkeena eta horrelakorik egitea zuk baino hobeto eragotziko liekeena».

«Ala ene fedea —esan zuen Hircanek— zuk diozunak horrelakoren bat egin izan balu eta nik ezer jakin ez, ez nuke gutxiago estimatuko. Eta ez dakit norbaitek horren ongi jokatu duenik eta, ez jakinda, fini atsekabeak».

Parlamentek ezin izan zuen isilik egon eta esan zuen:

«Ezinezkoa da gizon gaizkilea susmagarria ez izatea; baina zorionekoa da aukerarik eman ez duelako susmopean jar ezin daitekeena».

Longarinek esan zuen:

«Ez dut inoiz ikusi kerik egiten ez duen su handirik; baina bai kea surik ez zegoen lekuan. Zeren gaitza baden lekuan ezagutu bezain maiz susmatzen baitute gaiztoek gaitza ez dagoen lekuan».

Orduan Hircanek esan zion:

«Benetan, Longarine, hain ongi hitz egin duzu arrazoi gabe susmopean jarritako emakumeen ohorearen alde, non zuri uzten baitizut hitza zortzigarren istorioa konta dezazun; baina eziezaguzu negar eginarazi, Oisille andreak, emakume prestuak gehiegi gorai patzeagatik, eragin digun bezala».

Zortzigarren istorioa

Borneti, emazteari hark berari bezainbesteko leialtasuna gorde gabe, bere neskamearekin oheratzeko gogoia sartu zitzaion, eta bere lagun bati aitortu zion asmo hori; hark harrapakinean bere partetxoa izateko itxaropenez, halako mesedea eta laguntza eman zion, non ustez neskamearekin oheratzen zelakoan, emaztearekin oheratu baitzen, eta hark hala nahita, bere adiskideari parte harrarazi zion berea baizik ez zen plazerean eta bera bilakatu zen adardun, emaztearentzat lotsarik gabe.

Allez-eko konderrian bazen Bornet izeneko gizon bat, emakume zintzo prestu batekin ezkondua; oso aintzat zituen emaztearen ohorea eta ospe ona, nire ustez hemen dauden senar guztiek beren emazteenak dituzten bezala. Bere emaztea leiala izan zekiola nahi baldin bazuen ere, ez zuen nahi legea bientzat berdina izaterik; hain zuzen ere, neskameaz maitemindu zen, nahiz eta aldaketa horretan janariz aldatzeak inoiz eman ohi duen plazera baizik irabazten ez zuen. Gizon horrek bazuen bizilagun bat, bere maila bertukoa, Sandras izenekoa, danbolinjolea eta jostuna; hainbesteko adiskidetasuna zuten elkarrekiko non, emaztea salbu, elkarrekin baitzuten gainerako guztia. Horregatik, hain zuzen, neskamearekiko zuen asmoa aitortu zion adiskideari; eta hark, ongi iritzi ez ezik, ahal zuen guztian lagundu zion asmoa betetzen, harrapakinean bere partetxoa izango zuelako itxaropenean. Neskameak ez zuen entzun ere nahi izan horrelakorik, eta alde guztietatik hertsatuta zegoela ikusirik, ugazabandrearengana jo zuen, bere gurasoen etxera itzultzeko baimen eske; ezin baitzuen jarraitu oinaze hartan. Ugazabandreak, oso maite baitzuen senarra, baina maiz izaten baitzuen haren susmoa, pozik hartu zuen haren kontrako abantaila hori eta haren kontrako susmoa izateko arrazoiak bazituela erakusteko aukera hori. Neskameari esan zion:

—Eutsi, adiskidea; esan hitz goxoak nire senarrari, eta jarri hitzordua nire gelan zurekin oheratzeko; eta esadazu, falta gabe, zein gauetan den etortzekoa, eta molda zaitez inork jakin ez dezan.

Neskameak ugazabandreak agindu bezala egin zuen eta nagusia hain pozik geratu zen non bere adiskideari kontatzera joan baitzen, eta hark, tratuan partaide zenez, soberakinak berari uzteko erregutu zion. Agintza eginik eta ordua iritsirik, nagusia neskamearekin oheratzera joan zen, ustez. Baina emaztea zegoen neskamearen lekua hartuta, agintzeko eskumena zerbitzatzeko plazeraren alde bazterturik; eta, ez emazte bezala, baizik eta neskame herabe baten lotsa-itxura eginez hartu zuen senarra; hura, ordea, ez zen ezertaz ohartu.

Ez nuke jakingo esaten bietatik zein zegoen gusturago: gizona ustez emaztea tronpatzen zuelakoan ala emaztea senarra tronpatzen zuelako. Eta senarra emakumearekin, ez nahiko zukeen bezain luze, ahal zuen bezain luze baizik, egon ondoren, etxetik kanpora atera zen, eta han aurkitu zuen bere adiskidea, bera baino askoz gazteagoa eta indartuagoa, eta inoiz izan zuen gauzarik onena aurkitu zuela kontatu zion. Adiskideak esan zion:

—Badakizu zer agindu zenidan?

—Zoaz bizkor —esan zion nagusiak, jaiki ez dadin edo nire emazteak harekin egiteko zerbait izan ez dezan.

Adiskidea joan zen, beraz, eta senarrak ezagutu ez zuen neskame berbera aurkitu zuen oraindik; hark, ustez senarra zelakoan, ez zion ukatu hark galdegiten zion ezer (“galdegin” diot “hartu” esateko, zeren ez baitzen ausartzen hitz egitera). Senarra baino askoz luzaroago geratu zen; eta emaztea arras harritu zen, ez baitzegoen ohituta horrelako gauak izatera; hala ere, ordea, pazientzia izan zuen, biharamunean zertzuk esan behar zizkion eta sentiarazi behar zion trufa pentsatzeak alaiturik. Eguna argitzen hastear zela, gizona emakumearen ondotik altxatu zen, eta jolasean-jolasean, behatzean zuen eraztun bat, senarrak ezkontzakoan emana, kendu zion; herrialde honetako emakumeek superstizio handiz gorde ohi dute eraztun hori eta biziki ohoratzen dute halako eraztuna hil arte gordetzen duen emakumea. Zoritxarren batez galtzen baldin badu, berriz, bere fede ona senarrari ez baina beste norbaiti eman izan balio bezala mespretxatzen dute. Emakumea pozik geratu zen eraztuna kendu ziolako, ustez eraztun hura emazteak egin zion tronperiaren lekukoa izango zelakoan.

Adiskidea senarrarengana itzuli zenean, hark galdetu zion:

—Zer moduz?.

Iritzi berekoa zela erantzun zion, eta eguna argitzeko beldurrarengatik izan ez balitz, han segituko zukeela oraindik. Eta ahal zuten bezain luzaro atsedetera joan ziren biak. Eta goizean, janterakoan, senarrak bere adiskideak behatzean zuen eraztuna ikusi zuen, berak ezkontzakoan emazteari emandakoaren berdina, eta nork eman zion galdetu zion adiskideari. Baina adiskideari neskamearen behatzetik kendua zela entzun zionean, arras txunditurik geratu zen, eta buruaz hormari joka hasi zen, esanez:

—Ai, Jainko nirea! Ez nituen bada neuk adarrak jantziko, nire emazteak ezer jakin gabe?.

Adiskideak, kontsolatzearren, esan zion:

—Baliteke zure emazteak eraztuna neskameari uztea gauez gorde zezan?

Senarra, ordea, ezer erantzun gabe, etxera joan zen, eta ohi baino ederrago, pinpirinago eta alaiago topatu zuen emaztea, neskamearen kontzientzia salbatu zuelako eta senarrak azken muturreraino gozatu ahal izan zuelako poztuko balitz bezala, horretarako gau bateko loa baizik galdu gabe. Senarrak, emazteak hain aurpegi alaia zuela ikusirik, bere baitarako esan zuen:

—Nik izan dudan zorte ona jakingo balu ez zidakeen horren aurpegi ona jarriko.

Eta honetaz eta hartaz hitz eginez, eskutik heldu zion, eta inoiz kendu ohi ez zuen eraztuna falta zuela ohartu zuen; izoztuta geratu zen, eta ahots dardaratiz galdetu zion:

—Zer egin duzu zure eraztunarekin?.

Emazteak, berriz, berak hitz egin nahi zion gaia senarrak aipatu ziolako pozez, esan zion:

—Ai, gizon guztietan pikaroena! Nori uste duzu kendu zeniola? Nire neskameari kendu zeniola uste zenuen, niregatik inoiz eralgi duzuna baino bi aldiz gehiago eralgi baituzu harengatik; zeren oheratzera lehenengo aldiz etorri zarenean, hartaz ezin gehiagoraino maiteminduta zeundela iruditu

zait. Baina kanpora atera eta berriro itzuli zarenean, ez ordenarik ez neurririk gabeko deabru bat zinela zirudien. Ai, dohakabea! zer itsumenek hartu zaitu nire gorputza eta nire gorputz-mamiak, gutxienik ere estimatu gabe hain luzaro gozatu dituzunak, hainbestearaino goraiatzeko? Ez da beraz zure neskamearen edertasuna edo gorputz-mamiak horren plazer atsegina harrarazi dizuna, zure bihotza erretzen dizun irrits gaiztoaren bekatu zitala baizik; hainbestearaino sorgortzen dizkizu zentzu guztiak non, ahuntz bati kapela jantziz gero, neska eder bat irudituko bailitzaizuke, neskame horren maitasunak jartzen zaituen oldar horretan. Garaia duzu, senarra, zentzatzeko, eta ni zure emaztea eta emakume zintzoa naizela ezaguturik, emakume gaizto bat nintzela uste zenuenean adina gogobetetzeko. Egin dudan hau zure zoritxarretik ateratzeko izan da, zahartzen garenean adiskidetasun onean eta kontzientzia lasaiz bizi gaitezen. Zeren, iraganeko bizitza jarraitu nahi baduzu, nahiago nuke zuregandik bereizi, egunetik egunera zure arimaren, zure gorputzaren eta zure ondasunen hondamena ikusi baino. Baina zure iritzi okerra aitortu eta Jainkoaren arabera bizi eta haren aginduak betetzea erabakitzen baduzu, iraganeko zure hutsegite guztiak ahaztuko ditut, Jainkoa behar bezala ez maitatuz erakutsi diodan esker txarra ahaz dezala nahi dudan bezalaxe.

Baina, benetan nahastuta, senar gaixo hura geratu zen nahastuta, bere emaztea hain zuhur, hain eder eta hain zintzoa, berak maite ez zuen batengatik bazterturik ikusita; eta, are okerragoa, emaztea ohartu gabe bide zuzenetik atereaz eta beretzat baizik ez zen plazer batez beste bati gozaraziz betirako barrengarri bihurtzeko adarrak bere kabuz janzteko bezain zoritxarrekoa izan zelako. Baina berak neskamearentzat izan zuen maitasunagatik emaztea nahikoa haserre ikusita, ez zen ausartu egin zion joko makurra adieraztera; eta, barkamena eskatuz eta bere bizimodu okerra erabat aldatuko zuela aginduz, bere adiskidearengandik hartuta zeukan erantzuna itzuli zion, adiskideari bere lotsa inoiz ez azaltzeko eskaturik. Baina belarrira esandako guztiak teilatutik predikatzen diren bezala, handik aldi batera egia jakin zen, eta adarduna deitzen zuten, emaztearentzako lotsarik gabe.

«Iruditzen zait, andreak, beren emazteei horrelako laidoak egin dizkieten guztiak honela zigortuko balira, beldur galanta izan beharko luketela Hircanek eta Saffredentek».

«E, Longarine —esan zion Saffredentek—, talde honetan Hircan eta ni al gara gizonezko ezkondu bakarrak».

«Badira beste batzuk —erantzun zion hark—, baina ez horrelako jokaldiak joka nahiko lituzketenak».

«Non ikusi duzu zuk —erantzun zion Saffredentek— gure emazteen neskameen atzetik ibili garenik?».

«Gai honek ukitzen dituen emakumeek egia esango balute —esan zuen Longarinek—, aise aurkituko lirarteke garaiz aurretik kanpora egotzitako neskameak».

«Egiaz —esan zuen Geburonek— andre jatorra zara zu; bilduta gaudenoi, agindu duzun bezala, barre eragin orde, haserretu egin dituzu bi pertsona».

«Gauza bera dira bata eta bestea —esan zuen Longarinek—; ezpatak zorrotik ateratzen ez dituzten bitartean, gure barrea piztu baizik ez du egingo horien haserreak».

«Baina egia da —esan zuen Hircanek— gure emazteek dama honi sinistuko baliote, bilera honetan gaudenon bikoterik onena ere nahastuko lukeela».

«Oso ongi dakit noren aurrean ari naizen hitz egiten—esan zuen Longarinek—; zeren zuen emazteak hain dira zuhurrak eta hainbesteraino maite zaituztete, non, oreinaren adarrak bezain handiak jarriko bazenizkiete ere, nahiago izango bailukete sinistu, eta denei sinistarazi ere, arrosazko kapeluak direla».

Bilduak, gaiak ukitzen zituenak ere barne, halako moduan hasi ziren barrez, non hartan bukatu baitzen solasa. Baina Dagoucinek, ordu arte hitz bat bera ere atera gabeak, hitza hartu zuen:

«Gizona ez da batere zentzuzkoa zertaz poztu edukirik beste zerbaiten bila badabil. Sarritan ikusi izan baititut aski zenarekin kontentatu ez eta hobeto nahi izanez okerrago geratu direnak; horrelakoek ez dute errukirik merezi, nahikeria gaitzestekoa baita beti».

Simontaultek esan zion:

«Baina, zer egingo zenuke zuk beren beste erdia aurkitu ez dutenekin? Nahikeria deitzen diozu beste erdi hori aurki daitekeen alde guztietan bilatzeari?».

«Gizonak jakin ezin duenez —esan zuen Dagoucinek— non dagoen beste batekin elkartuz gero alde biak elkarren berdin egingo dituen erdi hori, maitasunak behartzen duen eta, zer ere gertatzen den, ez bihotza ez borondatea aldatuko ez den lekuan beharko du gelditu; zeren maite duzuna hain baldin bada zure antzekoa eta zure asmo berekoa, zeure burua baituzu maitatuko eta ez hura».

«Dagoucin, iritzi oker batean erori behar duzu —esan zion Hircanek—; emazteak haiek gu maitatu gabe maite behar bagenitu bezala!».

«Hircan —esan zuen Dagoucinek—, nik esan nahi dut gure maitasuna emakume baten edertasunean, xarman, maitasunean eta onginahian oinarritzen bada eta gure helburuak plazera, ohorea eta probetxua baldin badira, maitasun horrek ezin duela iraun; zeren maitasunarentzat hartzen dugun oinarriak huts egiten baldin badu, alde egiten baitigu maitasunak. Baina sineste osoa dut ezen maite duenak eta ongi maitatzea beste helburu eta nahirik ez duenak, lehenago utziko duela bere arima heriotzan maitasun sendo horrek bihotzetik alde egin baino».

«Ala ene fedea —esan zuen Simontaultek—, ez zait iruditzen inoiz maiteminduta egon zarenik; zeren su hori besteek bezala sentitu izan bazenu, ez zeniguke margotuko hemen Platonen Errepublika, ele ederretan idatzia baina inoiz esperimintatu gabea».

«Bai, maite izan dut —esan zuen Dagoucinek—, maite dut orain ere eta maitatuko dut bizi naizen artean. Baina halako beldurra dut maitasunaren adierazpenak huts egingo didala nire maitasunaren perfekzioaren parean, non beldur bainaiz nik beregandik beste horrenbesteko adiskidetasuna desiratzen dudanak nabari dezan; eta ez naiz ausartzen pentsatzen dudana pentsatzera ere; zeren, zenbat eta gordeago eta ezkutuago daukadan su hori, orduan eta areago pizten baitzait perfekzio osoz maite dudala jakitearen plazera».

«Ala ene fedea —esan zuen Geburonek—, ez dut sinesten maite zaituztelako pozten ez zarenik».

«Ez dut kontrakorik esaten —esan zuen Dagoucinek—; baina nik maite dudan adina maite nautenean, ez nuke jakingo nola handitu nire maitasuna, berak ere nola gutxitu jakingo ez lukeen bezala, bera maite dudan bezain maitatua izan ez nadin».

Parlamentek, fantasia horren susmoa zuenez, esan zion:

«Izan kontu, Dagoucin; zeren ikusi baititut hitz egin baino hiltzea nahiago izan duten beste batzuk».

«Horiek zoriontsuak, nik uste —esan zuen Dagoucinek».

«Bai horixe —esan zuen Saffredentek—, eta Inozenteen zerrendan sartzekoak, Elizak abesten dituen bezala: Non loquendo, sed moriendo confessi sunt. Asko entzun izan dut maitasunez hiltze horiez, baina inoiz ez dut bat bera ere hiltzen ikusi. Eta, izan ditudan arazoak ikusita, neuk ere horretatik ihes egin dudanez, ez nuen uste beste inor hil zitekeenik».

«Ai, Saffredent —esan zuen Dagoucinek—, horrela nahi duzu hortaz maitatua izatea? Eta zure iritzikoak inoiz ez dira hiltzen. Makina bat ezagutzen ditut nik maitasun perfektuaz bestelako gaitzez hil ez direnak».

«Beraz, horien historiak ezagutzen dituzunez —esan zion Longarinek—, hitza ematen dizut horrelako historia ederren bat konta dezazun; egun honetako bederatzigarrena izango da».

«Nire egiazko hitzei jarraituz, seinaleek eta mirariek haiek sinestera bultza zaitzaten, oraindik hiru urte ere ez dela gertatu zena kontatuko dizuet».

Bederatzigarren istorioa

Zaldun batek andereño bati zion maitasun perfektuak, ezkutuegia eta gutxietsia zelako, hiltzera bultzatu zuen, bere lagunaren damurako.

Delfinerria eta Provence artean bazen zaldun bat, beste ondasunez baino bertutez, edertasunez eta onestasunez askoz aberatsagoa, bere gurasoei, etxe on eta handietakoak baitira, diedan estimuagatik izenik esango ez dudan damatxo bat arras maite zuena. Eta zalduna haren maila bereko etxekoa ez zenez, ez zen ausartzen bere maitasuna adieraztera; zeren damatxoari zion maitasuna hain baitzen handia eta perfektua non nahiago izango baitzukeen hiltzea ezen ez haren desohoragarri izan zitekeen gauzarik nahi izatea.

Eta, bere burua haren aldean hain apal ikusirik, ez zuen harekin ezkontzeko inolako itxaropenik. Horregatik, dama hura ahal zuen modurik perfektuenean maitatzea beste helburutan ez zen oinarrizten haren maitasuna; eta hain luzaro egin zuen hori, non azkenerako zerbaiten berri izan baitzuen damatxoak. Eta, gizonak eskaintzen zion adiskidetasuna bertutez eta asmo onez hain betea ikusirik, ohorez beterik sentitzen zen horren pertsonaia bertutetsuak maite zuelako; eta hain harrera ona egiten zion damatxoak non gizonak ez baitzuen ezer hobez kontentatzeko asmorik.

Baina maleziak, atsedean ororen etsaia denez, ezin zuen onez eraman bizitza zintzo eta zoriontsu hura; eta hala batzuk damatxoaren amari joan zitzaizkion esanez harrituta zeudela zaldun hura bere etxera hainbestetan joaten zelako eta ustez alabak erakartzen zuela batez ere, askotan ikusten baitzuten harekin solasean. Amak, ez baitzuen inolako zalantzarik zaldunaren zintzotasunaz eta seguruago baitzegoen haren onestasunaz bere haur guztienaz baino, atsekabe handia hartu zuen begi txarrez ikusten zutela entzunda; hainbestearino non, azkenean, gizonen gaiztakeriak ekar zezakeen eskandaluaren beldurrez, aldi batez bere etxera ohi zuen bezala ez joateko eskatu baitzion; gizonari irensten zaila iruditu zitzaion, jakinik haren alabarekin izaten zituen solas egokiek horrelako urruntzerik ez zutela merezi.

Hala ere, mihi gaiztoak isilarazteko, hainbeste denboraz apartatu zen non isildu egin baitziren zurrumurruak; eta berriro itzuli zen, ohi zuen bezala; urruntasunak ez baitzion batere mendratu bere asmo zintzoa. Baina haren etxean zegoen batean, alaba hura bera baino aberatsagoa ez zen eta haren maitea izateko berak baino meritu gehiago zuenik iruditzen ez zitzaion zaldun batekin ezkontzeaz hitz egiten zutela entzun zuen. Eta adorea hartzen eta bere adiskideak bere alde hitz egiteko erabiltzen hasi zen, pentsatuz aukera damatxoaren esku uzten baldin bazuten, nahiago izango zuela bera bestea baino. Hala eta guztiz ere, neskaren amak eta ahaideek, bestea askoz aberatsagoa zenez, hura aukeratu zuten; zaldun gaixoak halako nahigabea hartu zuen jakinik bere maiteak berak adinako poza galdu zuela, non, bestelako gaixotasunik gabe, eskasten-eskasten hasi baitzen poliki-poliki eta oso denbora gutxian hainbestearino aldatu zen non bazirudien heriotzaren mozorroaz estali zuela bere aurpegiaren edertasuna, eta pozik zihoala heriotzarantz.

Hala ere ezin zuen eragotzi ahal zen guztietan hainbestearino maite zuen harekin hitz egitera joaterik. Baina azkenean, indarrak joan egin zitzaizkion eta ohean geratzera behartu zen; ez zion maite zuenari

horren berri eman nahi izan, bere atsekabeen parte ez harrarazteko. Eta horrela, etsipenari eta tristurari bide emanez, jateari eta edateari, lo egiteari eta atsedeteari utzi zion, eta ezin zen ezagutu ere egin, haren argaltasunagatik eta bisaia bitxiagatik.

Norbaitek damatxoaren amari jakinarazi zion; oso emakume bihotz-zabala zen eta, beste alde batetik, hainbesteraino estimatzen zuen zalduna non, beren ahaide guztiak bere eta alabaren iritzi berekoak izan balira, nahiago izango zuketzen zaldunaren zintzotasuna bestearen ondasun guztiak baino; baina aitaren aldetiko ahaideek ez zuten entzun ere nahi izan hori. Nolanahi ere, zaldun gaixoari bisita egitera joan zen alabarekin; hilik gehiago zirudien bizirik baino. Eta bizitzaren akabera bazetorkiola jakinik, goiz hartan aitortza egin eta sakramentuak hartuak zituen, beste inor ikusi gabe hilko zelako ustean. Zaldunak, ordea, heriotzatik bi hatzera egon arren, bere bizia eta berpizkundea zena sartzen ikusirik, hain indarturik sentitu zen non jauzi batez zutitu baitzen ohean, eta damari esan zion:

—Zerk ekarri zaitu hona, andrea, hanka bat dagoeneko hilobian duen eta bere heriotzaren arrazoia zu zaituen honi bisita egitera?

—Nola liteke —esan zuen damak— hain maitea duguna gure erruz hiltzea? Esadazu, arren, zergatik esaten didazu hori?

—Andrea —esan zion zaldunak—, ahal izan dudan heinean disimulatu egin dut zure alaba andereñoari nion maitasuna; nire gurasoek, haren eta nire arteko ezkontzaz hitz eginez, nik nahi nuena baino gehiago deklaratu dute, itxaropena galtzean etorri zaidan zoritxarra ikusirik, ez nire atsegin partikularrerako bakarrik, badakidalako baizik beste inorekin ez dela izango nirekin balego bezain ongi tratatua eta maitatua. Mundu honetan duen lagunik hoberena eta fidelena galtzen duela ikusteak min gehiago ematen dit neure bizitza galtzeak baino, harengatik bakarrik gorde nahi bainuen; hala ere, ezertarako balio ezin dionez, irabazi handia da bizitza hau galtzea.

Ama-alabak, hitz horiek entzunda, animua ematen saiatu ziren, eta amak esan zion:

—Izan adorea, adiskidea, eta hitz ematen dizut, nire fedearen izenean, Jainkoak zure onera itzultzen bazaitu, zu beste senarrik ez duela izango nire alabak. Hementxe duzu, aurrean, eta zurekin ezkontzeko promesa egiteko agintzen diot.

Alaba, negar batean, amak agintzen zuenaren ziurtasuna ematen ahalegindu zen. Zalduna, berriz, jakinik osasuna berreskuratzen zuenean ez zuela izango bere maitea eta hark esaten zizkion hitz eder haiek adore pixka bat emateko baino ez zirela, esan zien ezen hiru hilabete lehenago horrela hitz egin izan baliote, Frantzia osoko zaldunik osasuntsu eta zoriontsuena izango zatekeela, baina laguntza oso zetorrela berandu eta ezin sinistekoa eta itxarotekoa zela. Eta emakumeak sinistarazten saiatzen zirela ikusi zuenean, esan zien:

—Beraz, zuek nahi izanda ere, orain nagoen bezain ahul egonda, dagoeneko jaso ezin dezakedan ongia agintzen didazuela ikusten dudanez, inoiz eskatzera ausartu naizena baino askoz ere mesede txikiago bat eskatzen dizuet.

Orduan zin egin zioten biek, eskatzera ausartzeko.

—Arren erregutzen dizut —esan zion— pausatzeko nire besoen artean emaztetzat agintzen didazuna; eta agindu diezaiozula besarkatu eta musu eman diezadala.

Alaba, ez baitzuen horrelako ozarkeriak egiteko ohiturarik, eragozpenak jartzera zihoan; baina amak zehazki agindu zion egiteko, zaldunarengan ez gizaki biziaren sentimendurik ez indarririk ez zegoela ikusirik. Alabak, bada, agindua betetz, gaixoaren ohera ondoratu eta esan zion:

—Adiskidea, anima zaitez, arren!

Zaldun hondatu gaixoak, giharririk eta odolirik gabeko besoak ahal zuen indar guztiaz zabaldu zituen, eta bere hezurretako indar apurraz bere heriotzaren eragilea besarkatu zuen; eta bere aho hotz eta zurbilaz musu emanetz, ahal izan zuen denbora guztian eduki zuen horrela; eta gero esan zion:

—Hain handia eta zintzoa izan da zuri izan dizudan maitasuna, non inoiz ez baitut desiratu izan zuregandik, ezkontzaz kanpo, oraintxe dudan ontarte hauxe besterik; horrexen faltaz eta horrexekin utziko baitut nire arima maitasun eta onginahia perfektua den Jainkoaren eskuetan, hark ongi ezagutzen baitu nire maitasunaren handia eta nire desiraren zintzotasuna; eta orain desio onua besoen artean dudalarik, nire arima bere eskuetan har dezala erregutzen diot.

Eta, hori esanez, halako suhartasunez hartu zuen berriro besoen artean non bere bihotz ahulduak ahalegin hura jasan ezinik, kemen eta gogoak oro alde egin zioten, zeren hainbestearino zabaldu zituen pozak non huts egin baitzion arimaren egoitzak eta Sortzailearengana joan zen hegan.

Eta gorpu gaixoa bizirik gabe luzaro geratu bazen ere eta, horrexegatik, helduta zeukanari eutsi ezin bazion ere, damatxoak betidanik ezkutuan eduki zuen maitasuna hain bortizki azaldu zen une hartan, non haren amari eta hildakoaren zerbitzariari kosta egin baitzitzaien batasun hura desagitea; baina indarra eginez bizia, hilda baino okerrago, hildakoaren besoen artean askatu eta hildakoari ohorez lur eman zioten. Eta hileta hartan damatxo gaixo haren malkoak, negarrak eta oi huak izan ziren garaipenik handiena, bizi zen bitartean ezkutuan egon zen adina adierazi baitzen argiro hil ondoren, egin zion okerra zuzendu nahiko balio bezala. Eta harrezkero (entzun dudanez), zeinahi ere ematen zioten senartzat kontsolatzeko, sekula ez du pozik izan bihotzean.

«Zer iruditzen zaizue, nire hitza sinistu nahi izan ez duzuen Jaunak, adibide hau ez dela aski maitasun perfektuak, ezkutuegian gordea eta ezezaguna izaten denez, heriotzara eramaten duela aitorrarazteko? Zuen artean ez da haren alde bateko zein besteko ahaideak ezagutzen ez dituenik: ezin duzue, beraz, esandakoaz zalantzarik izan, eta esperientzia izan ez duenak ezin du sinetsi».

Emakumeei, historia entzunda, malkoak etorri zitzaizkien begietara; baina Hircanek esan zien:

«Horra nik entzun izan dudana erorik eroena! Zentzuzkoa al da, alafede, guretzat egina ez den emakume batengatik hiltzea eta Jainkoak guri eman diezagutela agintzen diena eskatzeko beldur izatea? Ez dut hitz egiten neuregatik edo ezkondata dauden guztiengatik, zeren nik bai baititut behar ditudan emakume guztiak eta gehiago, beharra dutenengatik baizik, ergelputz hutsak baitira beraiei beldurra izan beharko lieketenen beldur badira. Ez al duzue ikusten damatxo gaixo horrek nolako damua zuen bere ergelkeriaz? Zeren, gorpu hila besarkatzen zuenez (naturari higuigarria zaion

gauza), ez zukeen arbuiautuko gorputz bizia, zaldunak hiltzerakoan erakutsi zuen errukia bezainbesteko ausardia izan balu bizitan».

«Nolanahi ere —esan zuen Oisillek— zaldunak ederki erakutsi zuen horrela damatxoari zion maitasun zintzoa, eta horregatik mundu osoaren aurrean laudagarria izango da betirako; zeren bihotz maitemindu batean kastitatea aurkitzea jainkozko gauza areago da gizatiarra baino».

«Andrea —esan zuen Saffredentek—, Hircanek esan duena egiaztatzeko, haren iritzikoa bainaiz, arren eskatzen dizut sinets dezazula ausarten alde jokatzeko duela Fortunak, eta ez dagoela gizonik, dama batek maite badu (baina zuhurtasunez eta adertasunez jokatzeko badaki) azkenean harengandik berak nahi duen guztia erdietsiko ez duenik; baina ezjakintasunak eta beldur zoroak abentura on asko galarazten dizkie gizonari, eta beren maitalearen bertuteari egozten diote galera hori, hura behatz baten puntaz ere inoiz ukitu ez badute ere, zeren inoiz ez baita gertatu plaza ongi setiatu eta gero ez atzematea».

«Baina —esan zuen Parlamentek—, txundituta naukazue esaten dituzuenekin! Zuek maite izan dituzuenak ez dizuete esker onik zor, edota zuen trebezia hain leku ziztrineta erabili izan duzue non berdina iruditzen baitzaizkizue emakume guztiak?»

«Andereño —esan zuen Saffredentek—, niri dagokidanez, hain naiz zoritxarrekoa non ez baitut zertaz harroturik; baina nire zoritxar hori gutxiago egozten diot emakumeen bertuteari nire kontuak zentzuz abiarazten edo zuhurtziaz bideratzen ez jakiteari baino; eta Roman de la Rose-ko atsoak dioena baizik ez dut aipatuko nire iritziaren alde, honela baitio:

Zalantzarik ez dago, jauna, emakumeak oro
gizonentzat eginak garelak, eta gizonak oro emakumeentzat.

Horregatik ez dut inoiz sinetsiko maitasunak emakume baten bihotzean lekua hartu badu, gizonak irteera onik ez duenik, guztiz baboa ez bada behintzat».

Parlamentek esan zuen:

«Eta aipatuko banizue bat, maitale ona, askok bilatua, hertsatua eta gogaitarazia, eta hala ere emakume zintzoa, bere bihotzaren, gorputzaren, maitasunaren gainetik garailea, aitortuko al zenukete egiaz gertatutako hori izan daitekeela?».

«Bai, benetan —esan zuen—».

«Beraz, sinesmen gutxikoak izango zinateke denak —esan zien Parlamentek—, adibide hau sinesten ez baduzue».

Dagoucinek esan zion:

«Andrea, adibide batez frogatu dudalarik zaldun batek hiltzerainoko bertutezko maitasuna izan zuela, arren erregutzen dizut, emakumeren baten ohoreaz beste horrenbestekorik baldin badakizu, konta

diezaguzula, egun hau bukatzeko; eta ez izan beldurrik luzaro aritzeko, gauza on asko kontatzeko astia badago-eta».

«Hitz egiteko azkeneko txanda ematen zaidanez —esan zuen Parlamentek—, ez zaituztet luzaro edukiko hitzak entzuten; zeren nire historia hain baita ederra eta hain egiazkoa, non berehalaxe ezagutarazi nahi baitizuet. Eta neure begiez ikusia ez den arren, nire lagunik handien eta zintzoenetako batek kontatua da, berak gehien estimatzen zuen pertsona baten laudorioz. Eta zin eginarazi zidan inoiz kontatzen baldin banuen, aldatzeko pertsonen izenak; horregatik, hain zuzen, hau dena egia da, izenak, lekuak eta herrialdea izan ezik».

Hamargarren istorioa

Florida, alargundu ondoren, eta Amadorren jazarpenari bertute handiz iharduki ziola —hark azken bururaino hertsatu baitzuen ohorea galaraztera— serora sartu zen Jesusen monasterioan.

Aragoiko Arandako konderrian bazen andere bat, zeina, oso gazte zela, kondea hil eta alargun geratu zena, seme batekin eta alaba batekin, Florida izenekoa azken hori. Andere hori ahalegindu zen bere haurrak kapare eta aitoren semeei dagozkien bertute eta onestasan guztiez hazten; halako modutan, non haren etxeak Espainia guztietako ohoragarriena izatearen fama erdietsi baitzuen. Sarri joaten zen Toledora, han egoten baitzen Espainiako Errege; eta Erregina Zaragozara etortzen zelarik, bere etxetik oso gertu, harekin egoten zen gortean, eta bertze edozein andere bezain estimatua zen han.

Behin, ohi bezala Erregerengana zihoala, Zaragozako Aljaferiako bere gazteluan baitzegoen hura, iragan zen Kataluniako erregeordeari zegokion herri batetik; erregeordea ez zen Perpinyàko mugatik batere aldentzen, Frantziako eta Espainiako erregeen arteko gerla handiak zirela medio, baina aldi hartan bake garaia zen, eta hori dela-eta erregeordea Erregeri agur egitera etorria zen, bere kapitain guztiekin. Erregeordeak jakin zuelarik Arandako kondesa bere lurraldetik iragatekoa zela, harengana joan zen, hala antzinatik zuten adiskidetasunagatik nola hari ohore egiteagatik, Erregeren ahaidegokoa baitzen hura.

Bada, erregeordeak bazituen berarekin hainbat gizon leial, zeinek, gerla luzeetan ibiliak izanik, erdietsiak baitzituzten halako ohore eta ospe ona, non haiekin elkartzeko parada zuen oro zorioneko sentitzen baitzen. Eta, bertzeak bertze, bazen bat Amador izenekoa, zeinak, hemezortzi edo hemeretzi urte baino ez izanagatik, halako dohainak eta zentzu ona zituen, non milaren artean hautatuko baitzuketen gauza publiko bat gobernatzeko. Egia da zentzu on horrekin batera bazuela, orobat, halako edertasun handi eta laño bat, ezinezkoa baitzen hari begiratzea atsegirik hartu gabe; eta edertasuna fina bazen, ez zen gibelean gelditzen haren mintzoa, ez baitzen erraza asmatzen zer lehenetsi, grazia, edertasuna edo mintzo egoki hura.

Baina are estimagarriagoa zena, zeukan ausardia handia zen, zeinaren ospea ez baitzuen eragozten haren gaztetasunak; izan ere, jadaneko hainbeste tokitan zuen erakutsia bere antzea, non, ez soilik Espainietan, baizik Frantzian eta Italian ere estimatuak baitziren haren bertute handiak, parte hartu zuen gerla orotan eginahal osoan emana baitzen; eta, bere herrialdea atsedenean zegoelarik, toki arrotzetara jotzen zuen gerla bila, non lagunek nahiz etsaiek maite eta estimatzen baitzuten.

Gizon hau, bada, bere kapitainak zion maitasuna zela medio, Arandako kondesa iritsi zen lurralde hartan suertatu zen; eta, sasoiari hamabi urte baino ez zituen haren alaba Floridaren dohain-edertasunei mira, bere baitan pentsatu zuen sekula ikusia zuen pertsonarik finena zela hura, eta, haren grazia eskuratzetik baldin bazeukan, bertze inorengandik eskuratzen ahal zituen ondasun eta plazer guztiekin baino gogobeteagorik egonen litzatekeela. Eta, denbora luzez hari beha egon ondoren, maitatzea deliberatu zuen, arrazoiak aitzinean ezartzen zizkion ezintasunak gorabehera, bai neska etxe onekoa izateagatik zein zuen adinagatik, ezin baitzituen artean halako hitzak aditu. Beldur horien aurka, ordea, itxaropen handi batek azkartzen zuen, eta bere buruari agintzen zion denborak eta pazientziak amaiera zoriontsua emanen ziotela hartutako lanari. Harrezkero, amodio goxo hark,

Amadorren bihotzean bere gisa sartua zenak, agindu zion fabore eta bide oro emanen zizkiola hura erdiesteko.

Eta zailtasunetan handienari heltzeko, zeina zen bera bizi zen herrialdearen urruntasuna eta Florida ikusteko izanen zituen aukera urriak, ezkontzea pentsatu zuen, Bartzelonako eta Perpinyàko andereekin deliberatutakoaren kontra, non halako sinesgarritasuna zuen non deus guti ukatzen baitzioten; eta hain ibilia zuen mugalde hori, gerrateak zirela-eta, ezen gaztelaua baino gehiago katalana baitzirudien, nahiz eta Toledotik hurbil sorturikoa izan, etxe aberats eta ohoragarri batean; baina, sasimutila izaki, ez zuen batere ondarerik. Eta horrela, Amodiok eta Fortunak, gurasoek bazter utzia zutela ikusirik, deliberatu zuten harengan egitea beren maisulana, eta eman zioten, bertuteen bidez, bere herrialdeko legeek ukatzen ziotena. Trebea zen gerlaren antzean, eta jaun eta printze orok hain estimatua, non haien ondasunen eske ibili baino maizago egiten baitzien uko.

Aipatu dizuedan kondesa arribatu zen, bada, Zaragozara, eta oso ongi hartu zuten Erregek eta haren gorte guztiak. Kataluniako gobernadorea maiz etortzen zitzaion bisitan, eta Amador huts egin gabe joaten zen harengana, Florida ikusteko aisia izatearren soilik, harekin hitz egiteko inolako aukerarik ez bazeukan ere. Eta, bere burua horrelako konpainian ezagutarazteko asmoz, auzoa zuen zaldun zahar baten alabarengana jo zuen; neska horrek Avanturade zuen izena, eta hain zen Floridaren adiskide mamia, non hark bihotzean gordetzen zuen ororen berri baitzekien. Amadorrek, hala harengan kausitu zuen onestasunagatik nola ezkonsaritzat zeukan hiru mila dukateko errentagatik, harekin esposatu nahi lukeenaren moduan tratatzea deliberatu zuen. Eta horretarako oso gogo onez agertu zen neska; baina, gizona pobrea eta aita aberatsa izaki, pentsatu zuen aitak ez zuela inoiz begi onez ikusiko ezkontza hura, non eta ez zen Arandako kondesaren bidez. Hortaz, Florida anderearengana jo zuen, eta erran zion:

—Ene anderea, ezagutzen duzu maiz mintzatzen zaidan jaun gaztelau hori, ezta?; bada, erranen nuke duen nahikari bakarra nirekin ezkontzea dela. Badakizu nire aita nor den, eta hark ez du inoiz horretarako baimenik emanen, ez bada kondesak eta zuk gogotik eskatzen diozuela.

Floridak, zeinak neska hura bere burua bezainbat maite baitzuen, segurtatu zion afera hori barnetik hartuko zuela, berea balu bezala. Avanturadek egin zuen modua Amador Floridari aurkezteko, eta hark neskari eskuan muin eman ziolarik, gutik egin zion ez trenputxartzeko; eta hara non, Espainian zen aho-ederrik onenaren sona zuena mutu geratu zen Floridaren aitzinean, neska harri eta zur utziz; izan ere, hamabi urte bertzerik ez izanagatik, ordurako aditua baitzuen ez zela Espainian erran nahi zuena hark baino hobeki eta grazia handiagoz erraten zuenik.

Eta Amadorrek hitz egiteko asmorik ez zuela ikusita, bera hasi zitzaion honela:

—Halakoa da Espainia guztietan duzun ospea, Amador jauna, ezen inguru hauetako orok ezagutzen baitzaitu, eta zuri atsegin ematea da ezagun zaituztenen nahia; beraz, zerbaitetan atsegin ematen ahal badizut, zure erranetara naukazu.

Amador, hain zegoen loriaturik bere anderearen edertasunari mira, non ez baitzen ia gai eskerrak emateko ere; eta Florida, erantzuten ez zuela-eta harriturik, eta amodioaren indarrari baino gehiago zozokeriaren bati egotziz, joan egin zen bertzerik erran gabe.

Amadorrek, ikusirik nolako bertuteak ari ziren ernatzen Floridarengan hain gaztea izanik, erran zion esposatu nahi zuenari:

—Ez zaitetz harritu Floridaren aitzinean hitzik gabe gelditu baldin banaiz; izan ere, hain liluraturik gelditu naiz halako gaztetasunean gorderik dauden bertuteak eta mintzo jakintsua ikusirik, non ez baitut jakin zer erran. Baina otoi galdegiten dizut, Avanturade, haren sekretuen jakitun zarenez, erran diezadazun ea posible den gorte honetako gizonen bihotz guztiak harenak ez izatea; izan ere, hura ezagutu eta maite ez duena, edo harria da edo astakirtena.

Avanturadek, Amador ordurako munduko bertze edozein gizon baino maiteago baitzuen, ez zion deus ezkutatu nahi izan, eta erran zion Florida anderea jende orok maite zuela; baina, herrialdeko ohiturak zirela-eta, oso jende guti mintzatzen zitzaiola; eta oraindik ez zuela esposatzeko asmorik agertu zuen ezein ikusi, ezpada Espainiako bi printze, Fortuné infantearen semea, bata, eta Cardonako duke gaztea, bertzea.

—Otoi —erran zuen Amadorrek—, erradazu zein nahiago duen, zure iduriko?

—Hain duzu zuhurra —erran zuen Avanturadek—, non deusengatik ere ez bailuke onartuko bere amarena ez bertze nahirik; hala ere, itxura denez, gustukoagoa du Fortuné infantearen semea Cardonako duke gaztea baino. Baina amak, berarengandik hurbilago izatearren, nahiago luke Cardonan balu. Eta zentzu oneko gizontzat zaitudanez, nahi izanez gero gaurtik bertatik ikusi ahal izanen duzu egia zertan den; izan ere, Fortuné infantea gorte honetan hazia baita, eta kristau herri osoko printze gazte eder eta beteginenetako bat da. Eta esposatuko balitz, hemengo neskon iritzian, segur litzateke Florida anderearekin, Espainiako bikoterik ederrena osatuko bailukete. Ulertu behar duzu, biak ala biak oso gazteak diren arren, hamabi urte neskak eta hamabost mutilak, badirela hiru urte elkarren arteko amodioa hasi denetik; eta, neskaren begikoa izan nahi baduzu, mutilaren lagun eta zerbitzari bihurtzea aholkatzen dizut.

Amadorrek oso pozik ikusi zuen bere andere hura gai zela zerbait maitatzeko, leku hura luzarora berak irabaziko zuen esperantzan, ez senar ezpada zerbitzari gisa; izan ere, beldur baitzen emaztekoa, hain bertutetsua izaki, ez ote zen maitatzeko gai izanen. Hitz horien ondoren, Fortuné infantearen semearengana maiz joaten hasi zen Amador, eta aise lortu zuen haren begikotasuna, printze gazteak gustuko zituen denbora-pasa orotan abila baitzen; oso trebea zen, bereziki, zaldiak maneiatzen eta era guztietako armak erabiltzen, eta gazte batek ezagutu behar dituen denbora-pasa eta joko orotan.

Gerla hasi zen berriro Languedocen, eta Amadorrek itzuli egin behar izan zuen gobernadorearengana; ez damurik gabe, ez baitzeukan modurik Florida ikusi ahal izanen zuen ezein lekutara itzultzeko. Horregatik, partitzerakoan, anaia bati mintzatu zitzaion, Espainiako Erreginarene etxezaina baitzen, eta kontatu zion nola, Arandako kondesaren etxean, kausitu zuen ezkongai egokia, Avanturade andereñoa, eta galdatu zion bera kanpoan zen bitartean ezkontza gauzatzeko ahalegin oro egin zezan, horretarako Erregina, Errege eta haien adiskide guztiengan zuen konfiantzaz baliatuz. Kapareak, anaia maite baitzuen, etxekoa zuelako bezainbat haren bertute handiengatik, agindu zion beteko zuela eginkizuna. Eta bete egin zuen, halako moduan, non aita zahar eta xuhurra, berezkoa zuen izaera alde batera utziz, Amadorren bertuteak estimatzen hasi baitzen, Arandako kondesak eta, bereziki, Florida ederrak ikusarazten zizkietenak; orobat Arandako konde gaztea ere, zeina, hazten ari zenez, jende bertutetsuak estimatzen ere hasia baitzen. Ezkontza adostu zelarik gurasoen artean, Erreginarene etxezainak anaiaren bila bidali zuen norbait, bi erregeen arteko meniak zirauen bitartean.

Garai horretan, Espainiako Errege Madrilera erretiratu zen, hainbat lekutan zegoen aire gaiztotua saihesteko; eta, bere kontseilukoen aholkuei jarraikiz, bai eta Arandako kondesaren eskariz ere,

Medinaceli dukesa oinordekoa eta Arandako konde gaztea ezkondu zituen, hala beren etxeen onagatik eta batasunagatik nola Arandako kondesari zion maitasunagatik; eta ezteiak Madrilgo gazteluan egin nahi izan zituen.

Eztei horietan Amador izan zen, eta bereak lortu nahian hain ongi moldatu zen, non Aventurada esposatu baitzuen, bera gehiago maite zuena berak emaztekoa estimatzen zuena baino. Hartara, ezkontza hau ederki baliatu zuen gero bere gogoak etengabe egon nahi zuen lekuan egon ahal izateko. Ezkondu ondoren, halako atrebentzia eta konfiantza hartu zituen Arandako kondesaren etxean, non inork ez baitzion mesfidati begiratzeko, ez behintzat emazteki bati baino gehiago. Eta hogeita bi urte bertzerik ez izanagatik, hain zuhurra zen, non Arandako kondesak bere afera guztien berri ematen baitzion, eta semeari eta alabari agintzen zien harekin egoteko eta hark aholkutakoak sinesteko.

Hartarainoko estima bereganaturik, zuhur eta hotz jokatzeko zuen, eta maite zuenak berak ere ez zuen sumatzen gizonak berarekiko zuen samurtasuna. Baina Amadorren emazteari zion atxikimenduagatik, bertze inor baino gehiago maite baitzuen, halako konfiantza zion, non ez zion bere gogoan zerabilen deus isiltzen; eta, halako batean, Fortuné infantearen semeari zion amodioa aitortu zion. Amador, emaztekoa osoki beretzat irabazteko ahaleginetan zebilenez, printzeaz mintzatzen zitzaion etengabe; ez baitzitzaion batere axola zertaz solastatzen ziren, ezpada luzaro berarekin egon ahal izatea. Ezkondu ondoren, hilabete eskas egin zuen lagunarte hartan, gerlara itzuli behar eta bi urte baino gehiago eman baitzituen han, emaztea ikustera itzuli gabe, zeinak bere haurtzaroa eman zuen lekuan bizitzen jarraitu baitzuen.

Denbora horretan, Amadorrek maiz izkiriartzeko zion, baina gutunetan Floridarentzako gomendioak egoten ziren batik bat, zeinak, bere aldetik, huts egiteko erantzuten baitzion, bere eskuaz hitz atseginen bat jarritz Avaturaderek egiten zuen gutunean, aukera emanez horrela senarrari berriz izkiriartzeko arta handiz. Baina honetan guztian Florida zeharo ezjakinean zegoen, ez bada Amador neba bailuen maite zuela. Amador joan-etorri ibili zen, eta bost urtean bi hilabetez baino ez zuen Floridarekin egoterik izan; amodioa, ordea, urruntasunaren eta absentiaren luzea gorabehera, haziz joan zen etengabe.

Eta suertatu zen bidaia bat egin zuela bere emaztea ikusteko. Kondesa gortetik oso urrun zebilen, Espainiako Errege Andaluziara joana zelako, eta berarekin eramana zuen Arandako konde gaztea, zeina hasia baitzen armak erabiltzen.

Horrela, bada, Arandako kondesa Aragoi eta Nafarroaren arteko mugetan zeukan laketetxe batera erretiratu zen; eta oso pozik jarri zen Amador itzuli zela ikusirik, ordurako ia hiru urte baitziren kanpoan zebilela. Jende orok abegi ona egin zion, eta kondesak manatu zuen bere semea balitz bezala trata zezaten. Berarekin egon zen bitartean, bere etxeko afera guztien berri eman zion andereak, eta gehienak haren irizpidearen arabera bideratu zituen; horrela, halako fidagarritasuna lortu zuen, non nahi zuen leku guztietako ateak zabalik kausitzen baitzituen, eta haren zuhurtzia hain zen estimatua, non santu bat edo aingeru bat bailitzan fidatzen baitziren berarekin.

Florida, Avaturaderekin eta berarekin zuen adiskidetasunarengatik, haren bila ibiltzen zen ikusten zuen guztietan; eta ez zuen inolako zalantzarik egiten haren asmoaz: bere jarrera askea zen, bere bihotzak ez baitzuen pasiorik pairatzen, ezpada bozkario handi bat harekin zegoelarik; baina ez zuen bertze deus pentsatzen.

Amadorrek, baina, lan handiak zituen maitaleen begiradak bertzeenetatik bereizten dakitenean aitzinean, haien iritziak saihesteko. Izan ere, Florida aitzinez aitzin eta bakarka hitz egitera etortzen zitzaizolarik, ez baitzuen hark ezein xede txarren susmorik, Amadorri bihotzean gorderiko suak erre egiten zion, hain bortizki non gorritu egiten baitzen nahi gabe ere, eta txinpartak jalgitzen zitzaizkion begietatik. Eta, inguruan horren maiz zebilela inor ohart ez zedin, harremanetan hasi zen Paulina izeneko dama eder-eder batekin; emazteki hori bere garaian hain edertzat zeukaten, non gizon gutik egiten baitzien ihes haren amarruei.

Paulina horrek, Amadorrek Bartzelonan eta Perpinyàn izaniko amodioen berri entzuna zuelarik —non gizona herrialdeko damarik eder eta plantakoenek maitatu izan baitzuten, eta, oroz gainera, Palamóseko kondesak, Espainiako andere guztien artean ederrentzat zeukatenak—, erran zion arrunt urrikari zuela, hain zorte ona izan eta gero halako emazteki itsusiarekin ezkondua zelako. Amadorrek, ongi adituz hitz horien giblean damak bere beharrari aterabide bat eman nahi ziola, ahalik eta elerik ederrenak egin zizkion, pentsatuz gezur bat sinetsaraziz egia ezkutatu ziola. Baina damak, zorrotza bera eta amodio kontuetan jakitun, ez zuen aski eleekin. Hala, sentituz bere bihotza ez zuela amodio hark betetzen, beldur zen ez ote zuen gizonak estalkitzat erabili nahi, eta horregatik hurbiletik eta begietara so egiten zion beti; baina begi horiek ongi zekiten itxurak egiten, eta damak susmo ilun bat baino ez zuen bere beldurren oinarri.

Horrek, ordea, kezka sorrarazten zion Amadorri, zeinarengana jotzen baitzuen Floridak maiz —malezia horien guztien ezjakinean—, Paulinaren aitzinean, halako konfiantzaz non Amadorrek lan ederrak izaten baitzituen bere begiratuak bihotza salatu ez zezan, eta, edozein arazo galaraztearren, egun batean, leiho baten hegian bermaturik, honela mintzatu zitzaion Floridari:

—Zer da hobe, ene laguna, hitz egitea edo hiltzea? Zure aholkua nahi nuke, otoi.

Floridak zalu ihardetsi zion:

—Nik lagunei beti aholkatuko nieke hitz egitea eta ez hiltzea, zeren hitz guti baitago zuzendu ezin denik, baina galdu den bizia ezin da berreskuratu.

—Orduan —erran zuen Amadorrek—, aginduko didazu ez zarela nahigabetuko, ezta harrituko ere, erran nahi dizudanarekin, harik eta nik bururatu arte?

Floridak erantzun zuen:

—Erran ezazu nahi duzuna; zeren, zuk harritzen banauzu, ez nau bertze inork sosegatuko.

Eta Amador honela hasi zitzaion:

—Ene anderea, orain arte ez dizut aitortu nahi izan zureganako dudan atxikimendua, bi arrazoiengatik: bata, ene zerbitzaldi luzearen bidez erakutsi nahi nizulako; bertzea, beldur nintzelako zuk hanpuluskeriatzat hartzea, nik, zaldun soil bat baino ez izanik, ez dagokidan leku batera jotzea. Eta zu bezala printzea banintz ere, zure bihotzaren leialtasunak ez luke onetsiko haren jabea dena —Fortuné infantearen semea— ez bertze inor zuri amodioaz mintzatzea. Baina, ene anderea, gerla garaian premiak behartzen du norbere ondasunak kaltetzera eta gari berdea suntsitzera, etsaiak haietaz probetxua atera dezan beldurrez, bada halaxe menturatzen naiz ni denborarekin biltzea espero dudan fruitua aitzinatzerara, zure etsaiak eta nireek ez dezaten haietarik probetxurik atera zure kaltetan. Entzun, anderea, zure zerbitzura naukazu oso gaztea zinenetik, halako moduan non ez

bainaiz gelditu zure faboreak eskuratzeko bideen xerka; eta, horrexegatik bakarrik, esposatu nintzen nire ustez zuk gehien estimatzen zenuen emaztekiarekin. Eta Fortuné infanteari diozun amodioaren jakitun, eginahalak egin ditut harekin maiz egon eta dakizun gisan zerbitzatzearren; eta plazer izanen dukezu uste izan dudana oro egiten entseatu naiz indar guztiaz. Ikusten duzu zure amaren begikotasuna irabazi dudala, bai eta zure neba kondearena eta estimutan duzun jende ororena, halako moduz non etxe honetan ez bainaukate zerbitzaritza, ezpada semetzat; eta duela bost urtetik hona hartu dudana lan guztia, bizitza osoan zurekin bizi ahal izateko baino ez da izan. Adi ezazu, ene anderea, ez naizela ni zuregandik bertutezkoak ez diren ondasun edo plazerak nahi dituzten horietakoa. Ongi dakit ezin zaitudala esposatu; eta, ahal izanen banu ere, ez nuke nahiko, zure senar bihurturik ikusi nahi dudana horri diozun amodioa dela eta. Eta oso urrun da niregandik, anderea, biziozko amodio batez zu maitatzea, zerbitzaldi luze baten saritzat damen desohorea espero izaten duten horiek bezala, nahiago bainuke zu hilik ikustea maitatua izateko duintasuna galdurik eta bertutea mendraturik baino, niri horrek plazerik emanen balit ere. Nire zerbitzuagatik ez dut bertze xederik edo saririk nahi zuregandik, hauxe baino: nire nagusi leiala izatea, nireganako begikotasuna sekula galduko ez duena, nagoen mailan mantenduko nauena, niregan fidatuz bertze inorengan baino gehiago, eta halako segurtasuna izanik niregan, ezen, zaldun baten bizia beharko bazenu zure ohorearengatik edo dagokizun bertze edozerengatik, hor izanen baituzu nirea gogo onez balia dezazun, eta, segur izan, era berean, eginen ditudan gauza prestu eta bertutetsu guztiak zureganako amodioagatik eginen ditudala. Eta, zeu baino gutiago diren damengatik gauza estimagarriak egin baldin badituz, izan segur, zeure moduko andere batengatik, nire egingaiak hazi eginen direla, halako moduz non ezinezkotzat jotzen dituzkedanak ere erraz gertatuko baitzaizkit. Baina, osoki zuretzat onartzen ez banauzu, deliberatua dut armak uztea, eta bertuteari ere uko egitea, nire beharkizunean lagundu ez nauenez. Horregatik, anderea, otoizten dizut nire eskaera bidezko hau eman diezadazun, zure ohoreak eta kontzientziak ezin baitidate errefusatu.»

Ezohiko mintzo haren aitzinean, dama gaztea kolorez mudatzen eta begiak apaltzen hasi zen, hain baitzegoen estonaturik. Hala ere, zuhurra baitzen, honela erran zion:

—Horrela bada, Amador, eta daukazuna bertzerik eskatzen ez duzunez niregandik, zer dela-eta halako mintzaldi kartsu eta luzea? Halako beldurra dut ez ote dagoen zure solas zintzo horien azpian nire gaztetetasunak berezkoa duen ezjakintasuna tronpatzen ahal duen malezia gorderen bat, non guztiz nahasturik banauzu erantzuteko. Zeren, opa didazun adiskidetasun zintzoari uko egitekotan, orain arte egin dudana kontrakoa eginen nuke, zutaz gehiago fidatu baina munduko bertze edozein gizonez baino. Ez nire kontzientzia eta ez nire ohorea ez zaizkio inola ere kontrajartzen zure galdeari, ezta Fortuné infantearen semeari diodan amodioa ere; izan ere, amodio horren funtsa ezkontza baita, eta zuk alde horretatik ez duzu deus nahi. Nik dakidala, deusek ez dit eragozten zure galdeari nahi duzun bezala erantzutea, ez bada bihotzean dudana beldur batek, niri horrela mintzatzeko dukezun arrazoi gutian oinarrituak; zeren, eskatzen duzun hori baldin badaukazu, zer dela-eta horren mintzo sutua?

—Amadorrek, prest baitzuen erantzuna, honela erran zion:

—Ene anderea, oso zuhur mintzo zara, eta ohorea dut niregan omen duzun konfiantza hori, hainbertze non, ez banaiz horrekin kontentatzen, ez dudana bertze ezein merezi. Baina entzun, ene anderea, betirako bastiza bat eraiki nahi duenak oinarri segur eta sendoa ematen entseatu behar du:

izan ere, nik, beti zure zerbitzura egon nahi nukeen honek, zuregandik hurbil egon ahal izateko bideei begiratzeaz gain, zureganako dudan atxikimendu hori ezkututzen ere egin behar ditut ahaleginak; zeren, leku orotan predikatzeko bezain zintzoa izanik ere, egia baita maitaleen bihotzak ezagutzen ez dituenak egia ez den ondorioa ateratzen ahal duela. Eta hortik, aferak gaiztoak balira bezalako fama txarra etorri ohi da maiz. Hau dena erranarazi didana, eta zuri aitortzera bultzatu nauena, Paulina da, zeina halako susmo txarra harturik baitago nitaz, bihotzean ongi daki-eta ezin dudala maitatu, eta leku guztietan nire zelatan dabil. Eta, bera aitzinean dela, nirekin modu pribatuan hitz egitera etortzen zarelarik, halako beldurra izaten dut nik eginiko keinuren bat berak bere iritzia indartzeko oinarritzat hartuko ote duen, non saihestu nahi dudan horrexetan erortzen bainaiz; horregatik, pentsatu dut zuri galde egitea ez etortzeko niregana hain tupustean, haren edo hura bezain maleziatsuak direla dakizun bertze jende batzuen aitzinean; nahiago bainuke hilik egon, edozein kreatura horretaz ohartzea baino. Eta ez balitz zure ohoreari diodan estimuagatik, ez nintzaizukeen honela mintzatuko, zorionekotzat baitut ene burua nireganako dituzun maitasun-konfiantzengatik, eta ez dut iraunkortasuna baino eskatzen.

Florida, loriaz ezin kabiturik, hasi zen bere bihotzean ohikoa ez zen zerbait sentitzen; eta gizonak alegatzen zizkion arrazoi zintzoak ikusirik, erran zion bertutea eta onestasuna bermetzat hartuko zituela, eta eman egin zion galdeginikoa; Amador lorioz izan zen horrekin, maite duen edonork pentsatzen ahal duen bezala.

Baina Floridak aholkua gizonak nahi baino ardura handiagoz hartu zuen; izan ere, Paulinaren aitzinean ez ezik, bertze leku guztietan ere beldur zen, eta hasi zen ordura arte ohikoa zena baino askoz gutiago elkartzen gizonarekin; eta urruntze horretan, gaitzera hartzen zuen Amador Paulinarekin hain maiz egotea, emaztekoa hain ederra ikusten baitzuen non ezin zuen sinetsi gizonak ez zuela maite. Eta bere tristura handia pasatzeko, Avanturaderekin egon ohi zen beti, zeina bere senarrarekin eta Paulinarekin biziki jeloskortzen hasia baitzen; eta maiz kexu etortzen zitzaion Floridari, eta hark ahal bezain ongi kontsolatzen zuen, izurrite berak joa zegoen eta. Amador laster jabetu zen Floridaren jarrera aldaketaz, eta pentsatu zuen beregandik urruntzen bazen ez zela bere aholkuarengatik soilik, baizik eta bazelako tartean zorigaiztoko bertze zerbait nahasirik.

Eta egun batean, monasterio bateko bezperetatik zetorrelarik, erran zion:

—Ene anderea, zer duzu nirekin?

—Zeuk nahi duzuna uste dudana —ihardetsi zion Floridak.

—Eta berehala, zer gertatzen zen susmatuz eta egia ote zen jakiteko, erran zion:

—Ene anderea, denbora oso ongi erabili dut, eta Paulinak ez du zurekiko inolako susmorik.

Floridak erantzun zion:

—Ezinen zenuke hobeki jokatu, zeuretzat zein niretzat; zeren, zeure buruari atsegin emanez, ohorea egiten baitidazu.

Solas horietan, Amadorrek aditu zuen emaztekiak uste zuela berak atsegin zuela Paulinarekin egotea, eta, etsiturik, ezin izan zion eutsi eta haserre erran zion:

—A!, ene anderea, agudo hasi zara zerbitzari bat oinaztatzen, eta goiz harrikatzen; ez baita niretzat zigor nekagarriagorik batere maite ez dudanarekin solastatu beharra baino. Eta zure zerbitzuan egiten

dudana gaitzean hartzen duzunez, ez naiz berriz harekin mintzatuko; eta gerta dadila gertatu behar duena! Eta nire sumindura bizi hau ezkutatzearren, nola egin baitut nire bozkarioarekin, hurbileko lekuren batera joanen naiz, zure fantasia pasatu bitartean. Baina espero dut han jasotzea nire kapitainarengandik gerlara itzultzeko berriren bat, non hain luzaroan geldituko naizen, ezen konprenituko baituzu zuk ez bertze ezerk ez nauela hemen atxikitzen.

Hori erranik, eta emaztekiarengandik bertze arraposturik itxaron gabe, abiatu egin zen segidan.

Florida nahigabeturik eta ezin tristeago gelditu zen. Eta, kontrakoak pusaturik, hasi zen amodioa bere indar handia agertzen, halako moduz non damak, eginiko akatsaz ohartuz, etengabe izkiriartzen baitzion Amadorri, itzul zedin otoiztuz; eta hala egin zuen hark egun gutiren buruan, zuen haserre handia apaldu zelarik.

Ez nuke jakinen xehe-mehe erraten zer-nolako solasak izan zituzten beren artean, jeloskortasun hura hausteko. Nolanahi ere, Amadorrek irabazi zuen lehia, damak agindu baitzion sekula ez zuela pentsatuko berak Paulina maite zuela, eta segur egonen zela berarentzat martirio bat zela emazteki harekin edo bertze edozeinekin solastatzea, ez bazen bere zerbitzuan.

Amodioak lehen susmo hura garaitu ondoren, eta bi maitaleak elkarrekin egoteaz inoiz baino atsegin handiagoa hartzen hasi zirelarik, Espainiako Errege bere armada guztia Salses-era igortzekoa zelako berriak heldu ziren.

Hala, horrelakoetan lehena izaten ohitua zen Amadorrek ez zuen huts egin, bere ohorearen bila betiere; baina egia da bazekarrela horrek bertze damu bat, eta hartara ez zegoen usatua, bai bere plazera galtzekoa zein itzuleran aldaketak kausitzekoa, ikusten baitzuen Floridak bazituela ondotik printze handiak eta jauntxoak, eta, ordurako bazituela hamabost edo hamasei urte; pentsatu baitzuen ezen neska bera kanpoan zela ezkontzen baldin bazen, berak ez zuela berriz ikusteko paradarik izanen, non Arandako kondesak Avanturade, bere emaztea, esleitzen ez bazion Floridari konpainiatzat. Eta hain ongi kudeatu zuen afera lagunekin, non kondesak eta alabak agindu baitzioten ezen Florida edozein lekutara ezkontzen zela ere harekin joanen zela Avanturade. Eta, Florida Portugalera ezkontzekoa balitz ere, deliberatu zuten Avanturadek ez lukeela inoiz abandonatuko. Segurtasun horretan, bada, eta erranezineko damurik gabe ez bazen ere, partitu zen Amador, bere emaztea kondesarekin utziz.

Bere zerbitzari leiala partitu eta bakarrik geratu zelarik, hasi zen Florida hain gauza on eta bertutetsuak egiten, non damarik beteginenaren sona erdiesteko esperantza baitzuen, eta Amador bezalako zerbitzari bat merezi izateko fama irabaztekoa. Bartzelonara heldurik, ohi bezalako abegi ona egin zioten Amadorri hango damek; baina arrunt aldatua kausitu zuten, ez baitzuten sekula pentsatu ezkontza batek harengan zuen bezain eragin handirik izaten ahal zuenik gizon batengan. Izan ere, ematen zuen behiala desiratu ohi zituen gauzek nekarazi egiten zutela; eta Palamóseko kondesak berak, Amadorrek hainbertze maitatu zuenak, ez zuen modurik izan bere egoitzara joanarazteko.

Horrexegatik, ahalik eta denbora laburrena eman zuen Bartzelonan, zain zituen lekura heltzeko luzetsirik. Salsesera heldu zelarik hasi zen bi erregeen arteko gerrate handi eta krudela, zeina ez dudan zuei kontatzeko asmorik, ez eta Amadorren egin ederrak ere, egun osoa beharko bainuke horiek guztiak kontatu ahal izateko. Jakin ezazue, ordea, bere kide guztiek baino fama handiagoa irabazi zuela. Naiarako dukea Perpinyàra heldu zelarik, bi mila gizonen ardura zuela, otoiztu zion Amadorri

bere lotinanta izateko, eta hark hain ongi bete zuen bere egitekoa, non borrokaldi orotan Naiara bertzerik ez baitzen entzuten!

Orduan gertatu zen Tuniseko erregeak, espainiarren kontrako gerla luzean zebilenak, aditu zuela Frantziako eta Espainiako erregeak elkarren kontra gerlan ari zirela, Perpinyà eta Narbonako mugetan. Eta, pentsatuz ez zuela aukera hobirik izanen Espainiako Errege atsekabetzeko, igorri zituen ugari xebekak eta bertze ontzi batzuk, Espainiako mugaldean ongi zaindu gabe kausitzen ahal zuten oro arpilatu eta suntsitzeko. Bartzelonako jendeek, ikusiz beren aitzinean hainbat belaontzi, Salsesen zen erregeordeari gaztigatu zioten, zeinak berehala bidali zuen Naiarako dukea Palamósera. Ikusi zutelarik mairuek lekua ongi zaindurik zegoela, aitzinera segitzeko alegia egin zuten; baina gauerdia aldera itzuli egin ziren, eta hainbertze gizon lehorreratu, non Naiarako dukea, etsaiek ustekabean harrapatu, preso eraman baitzuten.

Amadorrek, oso erne baitzegoen, abarrotsa aditu eta ahal bezainbat jende bildu zuen berehala, eta hain ongi defendatu zuen bere tokia, non etsaien indarrak ezin izan baitzuen kaltetu luzaz. Hala ere, azkenean, jakirik Naiarako dukea atxikia zutela, eta turkoek deliberatua zutela Palamósi su ematea, bera gotortua zen etxea errez, nahiago izan zuen errenditu berarekin zeuden jende onen hondamendiaren kausa izan baino; bai eta, bahisaria ordainduz gero, esperantza zuelako oraindik Florida berriz ikusteko. Horretara, Tuniseko erregearen gobernadore zen Dorlin izeneko turko bati errenditu zitzaion, eta hark bere jaunarengana eraman zuen, non oso abegi ona egin zioten eta are hobeki atxiki; izan ere, pentsatzen zuen bere baitan, bera atxikia izanik, Espainia guztietako Akilesa zeukaten esku artean.

Honela, Amadorrek ia bi urte egin zituen Tuniseko erregearen zerbitzura. Atxikitzeon berriak heldu ziren Espainiara, eta Naiarako dukearen ahaideek dolu handia egin zuten; baina herriaren ohorea maite zutenek galera handiagotzat jo zuten Amadorrena. Eta heldu zen hotsa Arandako kondesaren etxera, non, memento hartan, Avanturade larri gaixorik baitzegoen. Kondesak, zalantza handiak baitzituen Amadorrek alabarenganako zuen atxikimenduaz —nahiz eta sufritu eta disimulatu, gizonari aitortzen zizkion bertuteengatik—, deitu zion alabari bereiz eta eman zizkion berri hitsak. Floridak, berriz, bai baitzekien ongi disimulatzen, erran zion etxerako galera handia zela, eta, oroz gainetik, gaizo emaztea urrikari zuela, eta areago eri zegoela ikusirik. Baina, ikusirik ama negar batean, utzi zion joaten negar xorta bati, hari konpainia egin eta, disimuluaren disimuluaz, agerian ez gelditzearren. Ordutik aitzinera, kondesak maiz hitz egiten zion, baina ezin izan zion inoiz iritzi bat oinarritu ahal izateko keinurik atzeman.

Ez dizkizuet erranen zer-nolako erromesaldi, otoitz, eskari eta baraualdi egiten zituen Floridak Amadorren osasunaren alde; hark, berriz, Tunisera heldu orduko, hutsik egin gabe bidaltzen zizkien berriak bere laguneij, eta, mezulari fidagarri batez, baita Floridari jakinarazten ere osasunez eta espirituz onik zegoela: horixe izan baitzen gaizo damak bere atsekabeari eusteko izan zuen modu bakarra. Eta ez izan zalantzarik, izkiriatzeko baimena zuenez, zalu itzultzen zion ordaina emaztekiak, halako moduz non Amadorrek ez baitzuen inoiz falta izan haren letra eta gutunen kontsolamendua.

Eta Arandako kondesari manatu zioten Zaragozara joateko, Errege bertara arribatua baitzen; eta han zegoen Cardonako duke gaztea, zeinak halako ahalegina egin zuen errege-erreginen aitzinean, non hauek otoiztu zioten kondesari alaba harekin ezkon zezan. Kondesak, deusetan desobeditu nahi ez

zienez, onartu egin zuen, estimatuz bere alabak, hain gaztea izaki, ez zuela amarenaz bertze borondaterik.

Akordio osoa eginikoan, erran zion alabari beretzat baitezpadakoen jotzen zuen ezkongaiia hautatu ziola. Alabak, jakinik behin gauza bat egin eta gero alferrik direla aholkuak, erran zion Jainkoa laudatzen zuela guztiagatik; eta, ikusirik ama hain arrotz berarekiko, nahiago izan zuen obeditu, bere buruaz urrikaldu baino. Eta, hainbertze zorigaitz arintzeko, jakin zuen Fortuné infantea eri zela, hil hurran; baina ez zuen sekula disimulatu, ez amaren eta ez bertze inoren aitzinean, eta hainbertze behartu zuen bere burua, non malkoek, bihotzean gorderik nahitaez, odola isurarazi baitzieten sudurretik; halako moduan, ezen bizia galtzeko lanjerean egon baitzen. Eta biziberritzeko, heriotzarekin trukatu zukeen harekin esposatu zen.

Ezteien ondoren, Florida Cardonako dukerrira joan zen senarrarekin, eta berarekin eraman zuen Avanturade, zeinari pribatuan kexatzen zitzaion, bai amak berarekiko izan zuen zorrotasunaz, bai Fortuné infantearen semea galdu izanaz; baina Amador zela-eta zuen atsekabeaz, Avanturade kontsolatzeko moduan soilik mintzatzen zitzaion.

Dama gazte honek, bada, begien aitzinean Jainkoa eta ohorea ezartzea deliberatu zuen, eta hain ongi disimulatu zituen bere nahigabeak, non bereetako inor ez baitzen ohartu senarra ez zuela atsegin.

Horrela bizi izan zen Florida luzaroan, heriotza baino okerragoa zen bizitza batez, eta horren jakitun egin zuen Amador zerbitzaria, zeinak, haren bihotz handi eta zintzoa ezaguturik, eta Fortuné infanteari zion amodioa, pentsatu baitzuen ezinezkoa izanen zitzaiola denbora luzez bizitzea, eta hilik egon izan balitz baino gehiago sumatu zuen haren falta. Pena horrek lehendik zuena handitu zuen; eta nahi izan zuen bere bizitza osoan zegoen bezala esklabo jarraitu eta Floridak bere nahikaria beteko zuen senarra izan zezan, bere bihotzeko damak zuena sentitzen zuenagatik bere makurra ahantziz. Eta Amadorrek aditu zuen, Tuniseko erregearen gortean ezaguturiko lagun batengandik, erregeak deliberatua zuela paldoan sartzea, non eta ez zion uko egiten bere fedeari, bera ondoan edukitzea baitzen haren nahia, turko on bihurtzea erdiesten baldin bazuen. Orduan, preso hartua zuen nagusiarengana jo zuen, hainbertze eginikoa zen berarekin, eta hark utzi egin zion bere fedeari jarrai zezan, eta halako bahisaria ezarri zion, non ez baitzuen inolaz ere pentsatu hain ondasun gutiko gizonak eskuratzen ahal zuenik. Eta horrela, erregearekin hitz egin gabe, utzi zion nagusiak joaten, bere fedeari uko egiteke.

Espainiako Erregeren gortera heldurik, agudo alde egin zuen, lagunaren artean bahisaria osatze aldera; Bartzelonara joan zen zuzenean, eta han zeuden Cardonako duke gaztea, haren ama eta Florida, aferaren bat zela kausa etorriak. Bere emazte Avanturadek, senarra itzulia zela aditu orduko, Floridari erran zion, zeinak hari zion maitasunagatik pozten zelako alegia egin baitzuen. Baina hura ikusteak ematen zion pozak begitartea mudaraziko zion beldur, eta ezagutzen ez zutenek ez zezaten iritzi okerrik egin, leiho ertz batean gelditu zen, urrunetik ikustearren nola zetorren. Eta begiztatu zuen orduko, jaitsi zen oso eskailera ilun batetik, inork ez zezan antzeman kolorez mudatzen baldin bazen; eta horrela, Amador besarkatu eta bere ganberara eraman zuen, eta handik amaginarrebarengana, zeinak ez baitzuen ezagutzen. Etxe hartan bi egun baino egin ez bazituen ere, Arandako kondesarenean bezainbat maita zezaten erdietsi zuen.

Zuen kontu utziko dut Floridak eta berak elkarrekin izan zituzketen solasez pentsatzea, eta zer-nolako kexuak jasoko zituen Amadorrek emaztekiarengandik, gizona kanpoan izan zen bitartean pairatu zituen makurrez. Hainbat malko isuri ondoren zuen atsekabeagatik, bai gogoz kontra ezkonarazi

zutelako, bai hainbertze maite zuena galdu eta berriz ikusteko itxaropenik ez zuelako, Floridak deliberatu zuen kontsolamendua hartzea Amadorrengan zituen amodio-segurtasunetan, hari halakorik aitortzen ausartzen ez bazen ere; baina gizonak, oharturik, ez zuen ez aukerarik ez denborarik galtzen zion amodio handia erakusteko.

Florida ia erabat gogotua zelarik Amador hartzeko, ez zerbitzaritzat, baizik eta benetakoa adiskidetzat, zorigaiztoak jo zituen; izan ere, Erregek Amadorri dei egin zion garrantzizko afera bat zela-eta, beregana joan zedin berehala; horrek nahigabea handia ekarri zion emazteari, eta, berriak entzunik, zorabiatu egin zen, zegoen eskailera mailatik erori eta, hain larriki kolpatu zen, non ez baitzen berriz altxatu.

Floridak, zeinak heriotza haren ondorioz zuen kontsolamendu guztia galdu zuen, bere ahaide eta lagunez gabeturik sentitzen denaren moduko dolua egin zuen. Baina are okerrago hartu zuen Amadorrek; izan ere, alde batetik, inoiz izan zen emaztekirik onenetako bat galtzen zuen, eta bertzetik, inoiz Florida berriz ikusi ahal izateko aukera; eta halako moduan goibeldu zen, non bertan bertan hil behar zuela iduri baitzitzaien. Cardonako dukesa zaharrak etengabe bisitatzen zuen, filosofoen arrazoiak alegatuz herio hura pazientziaz eraman zezan. Baina oro alferrik zen; izan ere, batetik heriotzak oinaztatzen bazuen, bertzetik amodioak areagotu egiten zuen martirioa. Ikusiz bere emaztea lurpean zela eta bere nagusiak dei egiten ziola, eta ez zuela han denbora gehiago gelditzeko modurik, halako etsipena jabetu zen Amadorren bihotzaz, non burua galtzear egon baitzen.

Floridak, ustez kontsolatzen zuelakoan haren desolazioa zenak, arrastiri oso bat eman zuen ahal zituen elerik ederrenak eginez gizonari, haren damuaren handia al bait hobekien leuntzearren, eta segurtatuz bilatuko zituela berak moduak gizonak uste baino maizago elkar ikusteko. Eta, goizean partitzekoa zenez eta hain ahul zegoenez non ezin baitzen ohetik mugitu, galde egin zion andereari arratsean etor zedin bera ikustera, jende orok alde egin eta gero; emaztekiak hala egingen zuela agindu zion, ohartu gabe amodio muturrekoak ez duela arrazoirik.

Gizonak, anderea hain luzaroan zerbitzatu eta inoiz harengandik entzun duzuen bertzelako tratamendurik izan ez zuenak, erabat etsirik ez zuela inoiz errezibitu ahal izanen, eta amodio gordeak eta harekin egoteko bide guztiak zerraturik ikusteak sortzen zion etsipenak joa, kito edo doble eginez jokatzera deliberatu zuen —osoki galdu edo osoki irabaztearren—, eta bere buruari oren batean kitzatzea merezi zuela uste zuen ongia. Ohatzea erridauez ingurarazi zuen, ganberara zetozenek ezin zezaten ikus, eta ohi baino askoz gehiago kexatzen hasi zen, halako moduan non etxeko orok pentsatzen baitzuen ez zuela hogeita lau ordu iraunen.

Bisita egin zion jende orok, eta gero, arratsean, Florida joan zitzaion, senarrak berak eskaturik, gizona kontsolatzearren zion atxikimendua eta, ohoreak haizu uzten zion neurrian, bai amodioa ere aitortzera. Eta oheburuan zegoen kadira batean eseri, eta ekin zion kontsolamenduari harekin batera negar eginez. Amadorrek, emaztekoa halako damuaz beterik ikusiz, pentsatu zuen hain oinaze handian aiseago beteko zuela berak bere asmoa, eta altxatu egin zen ohatzetik; Floridak, pentsatuz oso ahul zegoela, galarazi egin nahi izan zion. Amadorrek, Floridaren aitzinean belauniko jarriz, erran zion:

—Betiko galdu behar ote zaitut?

Eta bere burua haren besoetan erortzen utzi zuen, indarrik gabe geratu den gizon batek bezala. Gaizo Floridak besarkatu egin zuen eta luzaz eutsi zion, ahal zuen oro eginez kontsolatzeko; baina oinazea

arintzeko eskaintzen zion erremedioak hura azkartu bertzerik ez zuen egiten; horrela, erdi hilik zegoelakoa eginez eta hitz egiteke, entseatu zen bilatzen dama baten ohoreak defendatzen duena.

Floridak, gizonaren asmo txarraz ohartu zelarik, ezin zuen sinetsi, beti egin izan baitzizkion ele onestak, eta galdegin zion ea zer nahi zuen; baina Amadorrek, haren arrapostuaren beldur, bai baitzekien onest eta garbia baino ezin zela izan, jarraitu egin zuen nahi zuenaren bila, deus erran gabe eta ahal zuen indar guztiaz. Orduan, Floridak, harri eta zur, nahiago izan zuen pentsatu gizonak zentzua galdua zuela, bere laidoaren xerka zebilela baino. Horrela, ganberan zegoela bazekien gizon bat deitu zuen goraki; orduan, Amador, arras etsiturik, ohatzean etzan zen berriz, hain tupustean non gizonak uste izan baitzuen hilik zela.

Floridak, bere kadiratik altxatua ordurako, erran zion:

—Hoa, eta ekarri agudo ozpin on bat.

Eta horixe egin zuen gizonak. Florida berehala hasi zen:

—Amador, zer erokeriak lausotu dizu burua? Eta zer pentsatu eta egin nahi izan duzu?

Amadorrek, zeinari amodioaren indarrak galarazia baitzion zentzu guztia, erran zion

—Halako ordain krudela merezi ote du hain zerbitzaldi luzeak?

—Eta non da hainbat aldiz predikatu izan didazun ohorea? —erran zuen Floridak.

—A!, ene anderea —erran zuen Amadorrek—, ezinezkoa da zure ohorea nik estimatzen dudana baino gehiago estimatzea; izan ere, zu ezkondu aitzin, ongi jakin dut nire bihotza bentzutzen, eta zuk ez duzu nire asmoa zein zen jakin; baina orain, ezkondua zaudela, eta zure ohorea salbu dagokeela, zer makur egiten dizut nirea dena galdeginik? Izan ere, ongi irabazi zaitut amodioaren indarrez, eta zure bihotzean lehena izan dena hain gaizki jazarri zaio gorputzari, non dena batera galtzea merezi izan baitu. Zure gorputzaren jabe denak ez du zure bihotza merezi, zeren eta gorputza bera ere ez baita berea. Baina, neuk, anderea, zuregatik hainbat atsekabe eta oinaze pairatu ditut bospasei urtez, non ezin baituzu orain ahantzi neureak ditudala gorputza zein bihotza, zeinarengatik neurea ere atzendu egin baitut. Eta zeure burua kontzientziaz defendatu nahi baduzu, ez izan zalantzarik ezen, amodioaren indarrak gorputz-bihotzak behartzen dituelarik, ez dela sekula bekatutzat jotzen. Suminak jorik beren burua hiltzeko gai direnek ezin dute bekatu egin, egiten dutena egiten dutela; pasioak ez baitio lekuri uzten arrazoiari. Eta amodio grina bertze guztien artean garrantzitsuena eta zentzumen guztiak itsutzen dituena baldin bada, zer bekatu egotzi behar diozu ahalmen garaiezin baten indarpean jokatzeko duenari? Ni banoa, eta ez dut zu berriz ikustea espero inoiz. Baina, partitu aitzin izanen banu zuregandik nire amodioaren handiak merezi duen segurtasuna, izanen nuke indar aski pazientziaz buru egiteko absentzia luze honen atsekabeei. Eta, neure galde honi baiezkoa emateko plazerik ez baduzu, laster erran ahal izanen duzu zure zorrotasunak heriotza zorigaitzoko eta krudela eman didala.

Florida, estonaturik bezain atsekabeturik, halakorik susmatzeko arrazoirik sekula izan ez zuenarengandik ele horiek adituz, erran zion, negarrez:

—Ondikoz!, Amador, horiek al dira nire gazte denboran egiten zenizkidan ele bertutetsuak? Horiek ote dira ohorea eta kontzientzia, zeinez hainbatetan aholkatu didazun hobe dela hiltzea arima galtzea baino? Ahantzi egin ote dituzu eman izan dizkidazun andere bertutetsuen etsenpluak —amodioaren

eromenari gogor egin diotenenak—, eta emazteki zoroenganako beti izan duzun mespretxua? Ezin dut sinetsi, Amador, zeure buruarengandik hain urrun zaudenik, non Jainkoa, zeure kontzientzia eta nire ohorea hilik baitaude zeure baitan. Baina, diozun bezala baldin bada, laudatu beharrean nago Jainkoaren ontasuna, zeinak saihestu baitu oraintxe erortzear nengoen zorigaitza, zeure mintzoaz erakutsiz hain ezezagun nuen bihotz hori. Izan ere, Fortuné infantearen semea galdu dut, eta ez bakarrik bertze norabait ezkondua naizelako, baizik badakidalako berak bertze bat maite duela, eta, ikusirik neure burua (ahaleginduagatik) maite ezin dudan eta atsegin ez zaidan batekin esposatua, deliberatua nintzen neure bihotza eta atxikipenak oro zuregan jartzera erabat, adiskidetasun hori zuri ezagutu dizudan bertutean oinarrituz, zeina, zure bitartez, erdietsi dudala uste baitut: hau da, neure ohorea eta kontzientzia neure bizia baino gehiago maitatzea. Onestasan harri honen gainean, bada, etorri naiz hona, bertan oso oinarri segura hartzera deliberatua; baina memento batean, Amador, erakutsi didazu, harri garbi eta xahu bat izan beharrean, bastiza honen oinarria harea mehez eta lokatz zikinez eratua litzatekeela. Jadanik hasia nintzen betiko egoitza izatea espero nuen bizilekuaren parte handi bat eraikitzen, baina tupustean errekaratu egin duzu osoki. Desterratzen hasi beharko duzu nirekiko inoiz izan dukezun esperantza oro, eta ezinen duzu, nagoen lekuan nagoela, neure bila ibili, ez hitzez eta ez buruz buru, eta ez izan itxaropenik inoiz aburuz aldatu ahal edo nahi izanen dudarik. Ezin damu handiagoz erraten dizut, Amador; zurekiko adiskidetasun osoa zin egitera iritsi izan banintz ere, argi sentitzen dut orain bihotzean finitua litzatekeela elkarretaratze honetan; hain da handia neure burua honela desengainaturik ikusteak sorturiko harridura, ezen segur bainaiz neure bizitza edo laburra edo oinazetsua izanen dela. Eta honekin erraten dizut adio, eta betiko!

Ez natzaizue inola ere hasiko orain erraten zer-nolako mina sentitu zuen Amadorrek solas horiek entzunik; izan ere, deskribaezina ez ezik, pentsaezina baita, non eta ez den horrelako zerbait sentitu duen batentzat. Eta ikusiz dama bazihoala ondorio krudel horrekin, besotik heldu eta geldiarazi egin zuen, ongi jakinik betiko galdua zuela ez baldin bazuen lortzen harengan sorturiko iritzi txarra ezeztatzea. Horrela, ahal zuen hobekien disimulatuz, erran zion:

—Ene anderea, bizitza osoan emazteki on bat maitatu nahi izan dut; eta hain guti kausitu ditut halakoak, non zurekin proba egin nahi izan baitut, ikustearren ba ote zinen, zure bertuteagatik, estimatua bezain maitatua izateko duin. Orain ongi dakit baietz, eta Jainkoa gorai patzen dut horregatik, berak gidatzen baitu nire bihotza halako betegintzarrea maitatzera; galdegiten dizut, otoi, nire egin zoro eta ausart hau barkatzeko, ikusten baituzu azkenean zure ohorearen eta nire atseginaren onerako izan dela.

Florida, zeina beraren bidez hasia baitzen gizonen malezia ezagutzen, gaiztakeria zegoen lekuan ikusteko izan zituen zailtasunen antzekoak, eta are handiagoak, zituen orain ongia ez zegoen lekuan ikusteko, eta erran zion:

—Jainkoak nahi dezala egia diozula! Baina, ezkondua izanik, ez naiz horren tuntuna, ez ikusteko argi eta garbi pasio bizi eta itsu batek eraman zaituela egin duzuna egitera. Zeren eta, segur naiz, Jainkoak eskua laxatu izan balit zuk ez zenidakeen brida erretiratuko. Bertutea bilatzen entseatzen direnek ez dute hartu ohi zuk hartu duzun bidea. Baina aski da: zuregan zerbait ona bazela uste izateko arinegi jokatu baldin badut, tenorea da egia jakiteko, zeinak orain zure eskuetatik askatzen bainau.

Eta hori erranik, Floridak ganberatik alde egin zuen, eta gau osoan negar bertzerik ez zuen egin, halako samina sentituz aldakuntza hartan, non bere bihotzak lanak baitzituen amodioak eragiten zizkion

oldarrei buru egiteko. Izan ere, nahiz eta arrazoiaren arabera deliberatua zegoen gizona sekula ez maitatzera, bihotza, zeina ez dagoen inola ere gure mende, ez zettorren bat: ezin zuenez ohi baino gutiago maite, eta jakirik amodioa zela hutsegite horren kausa, deliberatu zuen, amodioa kontentatuz, bere bihotz guztiaz maitatzea, eta, ohoreari men eginez, inoiz ez adieraztea deus ez berari eta ez bertze inori.

Goizean partitu zen Amador, entzun duzuen bezain haserre; halarik ere, bere bihotza hain zen handia, non ez baitzen munduan parekorik, eta ez zen etsipenean erori, eta modu berriak asmatzen hasi zen Florida berriz ikusi eta haren faborea erdietsi ahal izateko. Beraz, Toledon zegoen Espainiako Erregerengana zihoala, Arandako konderrian zeharko bidea hartu zuen, nora heldu baitzen arrats batez, arrunt berandu; eta kondesa kausitu zuen oso eri, alaba Floridaren absentziak sortzen zion tristeziaz.

Amador ikusi zuelarik, musu eman zion eta besarkatu egin zuen semea balu bezala, bai berak zion maitasunagatik, bai gizonak Floridari bide zionagatik, zeinaz berriak xehe ematea galdegin zion; gizonak ahalik eta ongien eman zizkion, baina ez zion egia osoa erran; eta aitortu zion bien arteko adiskidetasuna, Floridak beti gordean izan zuena, otoiztuz lagundu zezan haren berriak maiz izaten eta dama Arandara etorraraz zezan lehenbailehen.

Eta goizean goiz alde egin zuen; eta Erregerekin zituen aferak konpondu ondoren, gerlara partitu zen, hain triste eta alde oroz mudatua, non damek, kapitainak eta berarekin ibili ohi ziren bertze guztiek ez baitzuten ezagutu ere egiten; eta beltzez baino ez zen beztitzen, bere emaztearen dolurako behar zena baino oihal askoz ere lodiago batez, dolu harekin estaliz bihotzean zuena. Eta horrela eman zituen Amadorrek hiruzpalau urte, gortera itzuli gabe.

Eta Arandako kondesak, entzunik Florida aldaturik zegoela eta urrikalmendua ematen zuela ikusteak, haren bila bidali zuen norbait, berarengana itzuliko zelakoan. Baina kontrakoa gertatu zen; izan ere, Florida, jakin zuelarik Amadorrek amari eman ziola beren adiskidetasunaren berri, eta amak, hain zuhur eta bertutetsu, Amadorrengan fidatuz, ontzat eman zuela, nahasmendu zoragarri batek hartu zuen, zeren, alde batetik, ikusirik amak nola estimatzen zuen Amador, egia erraten baldin bazion Amadorren kaltetarako izan zitekeen —eta hori ez zuen inola ere nahi, bere burua askitzat baitzuen gizonaren erokeria zigortzeko, ahaideei laguntzarik galdegin gabe—; bertze alde batetik, ikusten zuen ezen, berak zekiena isilean gordetzen bazuen, amak eta lagun guztiek behartuko zutela gizonarekin hitz egitera eta begitarte onez hartzera, eta horrela beldur zen ez ote ziren indartuko gizonaren asmo txarrak. Baina, ikusiz urrun zegoela, ez zuen itxura handirik egin, eta izkiriatu egiten zion kondesak agintzen ziolarik; alabaina, Amadorrek ongi ezagutzen ahal zuen gutun horiek gehiago zirela aginduz eginikoak borondate onez izkiriaturikoak baino; eta horiek irakurtzeak ematen zion nahigabea lehenengoek eman ohi zioten bozkarioaren parekoa zen.

Bizpahiru urteren buruan, Espainiako paper guztia erabiliz jasotzerik ez legokeen moduko hainbat gauza eder egin ondoren, oso asmakizun handia irudikatu zuen, ez Floridaren bihotza irabazteko, hura galdutzat baitzeukan, ezpada bere etsai bilakatua zena bentzutzeko. Alde batera utzi zuen arrazoiaren aholku oro, eta orobat heriotzaren beldurra, halako arriskua hartzera baitzihoan; eta honela egitea deliberatu zuen. Bada gobernadore handia gogatu, eta Leucate inguruan gauzatzen ari zen afera sekreturen batez Erregerengana hitz egiteko mandatuz bidali zuten; eta erdietsi zuen, halaber, bere egingai hartaz Arandako kondesarengana aholku bila joateko mandatua, Erregerengana jo aitzin.

Eta hala joan zen zuzenean Arandako konderrira, non bai baitzekien Florida zegoela, eta lagun bat igorri zuen isil-gordean kondesarengana bere etorreraren berri ematera, otoiztuz sekretuan gorde zezan eta berarekin gauzez mintzatzeko moduak egin zitzaizkan, inork jakin gabe.

Kondesak, biziki alai hura zetorrelako, Floridari erran zion, eta erantzera bidali zuen senarraren ganberara, etortzeko agin ziezaionerako prest egon zedin, jendeak oro erretiraturikoan. Floridak, zeina ez baitzen oraino bere onera itzulia bere lehen beldur hartatik, ez zion deus erran amari, baina kapera batera joan zen Gure Jainkoari gomendatzera, eta arren egin zion bere bihotza begira zezan sentimendu gaizto orotatik, oroitzuz Amadorrek maiz laudatua ziola bere edertasuna, zeina ez zegoen batere mendratua, luzaz eri egonagatik; eta horrela, bere begitartea kaltetzea nahiago izan zuen edertasunez gutituz, harengatik gizon onest baten bihotza hain su gaiztoz pairatu beharra baino, eta, kaperan zegoen harri bat hartuz, halako kolpe handia eman zion bere bisaia, non ahoa, sudurra eta begiak erabat desitxuratuta geratu baitzen. Eta, inork susmo txarrik izan ez zezan egin zuenaz, kondesak dei egin ziolarik bere burua erortzen utzi zuen kaperatik irtetean, aurpegiaz lurra joz eta goraki oihu eginez. Iritsi zen kondesa, eta, egoera urrikgarri hartan kausitu zuelarik, berehala goxatu eta lotu zizkieten zauriak.

Gero, kondesak bere ganberara eraman zuen, eta erran zion arren galdegiten ziola gelara joan eta Amadorrekin solasta zedin, bera lagunarte guztiaz askatu artean; eta hori egin zuen Floridak, pentsatuz gizonarekin bazela bertze norbait.

Baina, bere burua bakarrik kausitu zuelarik, eta atea hetsirik bere gibeletik, Amador kontent bezain kezkatu sentitu zen, pentsatuz amodioz edo indarrez erdietsiko zuela gizonak hainbertze desiratzen zuena. Eta, emaztekiarekin mintzatu ondoren, eta ikusiz utzia zuen modu berean zegoela eta hilik ere ez zuela iritzi aldatuko, erran zion, etsipenez gaitzurik:

—Jainkoarren!, Florida, nire lanaren fruitua ez didate inola ere kenduko zure eskupuluek; izan ere, amodioak, pazientziak eta otoitz umilak deus ere balio ez dutenez, ez dut nire indarra gupidetsiko bestela galduko nukeen onura eskuratzeko.

Eta, ikusi zituelarik Floridak haren bisaia eta begiak hain minduak, non munduko larruazalik ederrena sua bezain gori ageri baitzen, eta behakorik goxo eta atseginena hain izugarri eta sumindu, bihotzean eta begitartean izarniatzen zuen su biziki kiskalgarri bat iduri zitzaion; eta sumindura hartan, gizonak bere esku azkar eta ahaltso batekin hartu zituen Floridaren delikatu eta ahul biak. Baina Floridak, ikusiz defentsa orok huts egiten ziola, eta, oinak zein eskuak gatibu izaki, ez zuela ihes egiteko modurik, eta are gutiago bere burua babesteko, ez zuen erremedio hoberik kausitu ezpada bilatzea ea gizonarengan ba ote zen oraindik lehen amodio haren errorik batere, zeinaren ohoretan uzten ahal zuen alde batera bere krudeltasuna: hortaz, erran zion:

—Amador, orain etsaitzat baldin banauzu, arren eskatzen dizut, behiala zure bihotzean izan bide zenidan amodioagatik, entzun nazazun tormentatu baino lehen! —Eta ikusi zuelarik hark belarria luzatu ziola, hitz egiten jarraitu zuen, erranez—: Damurik!, Amador, zerk bultzatzen zaitu poztasunik izan ezin duzun zerbaiten xerka, niri jasotzen ahal dudan nahigaberik handiena emanez? Hain ongi jakin duzu nire borondatearen berri, nire gaztarotik eta nire edertasun handienaren garaitik —zeinetan zure pasioak izaten ahal zuen desenkusarik—, non harritzen bainaiz orain, dudan adinarekin eta itsustasun honekin, eta atsekabe handienaz gaitzitu nagoela, kausitu ezin duzula dakizunaren xerka ibiltzea. Segur naiz ez duzula batere dudarik nire asmoa ez dela aldatu; eta, beraz, indarrez baino

ezin duzu erdietsi galdegiten duzuna. Eta, miratzen baduzu zein irriarri dagoen nire bisaia, eta bertan ikusi izan duzun edertasuna ahanzten, ez duzu gehiago hurbiltzeko gogorik izanen. Eta geratzen bazaizu oraino behiala izaniko amodioaren erlikiaren bat, ezinezkoa da urrikalmendua ez nagusitzea zure sumindurari. Eta, hainbertzetan erakutsi izan didazun urrikalmendu horren aitzinean, nire pleinta pausatu eta grazia eskatzen dizut, bakean eta zure aholkuari jarraikiz begiratzera deliberatu naizen onestasunean bizitzen utz nazazun. Eta izan didazun amodioa gorroto bihurtu baldin bada, eta, atxikimenduz baino gehiago mendekuz, munduko emaztekirik dohakabeena egin nahi banauzu, segurtatzen dizut ez dela horrela izanen, neure burua behartuko baituzu, gogoz kontra bada ere, zure nahikari gaizto horren berri ematera zutaz hain iritzi ona duenari; eta ongi dakizu, hark hori dakiela, zure bizitza ez litzatekeela segur izanen.

Amadorrek, solasa eten eta erran zion:

—Hil behar badut, lehenago libratuko naiz nire tormentutik; baina zure bisaiaeren itxuragabeak, nire iduriko zure nahitara eginikoa denak, ez dit inola ere galaraziko nire nahia betetzea; zeren, zuregandik hezurak baino ezin izanen banitu ere, neure ondoan nahi nituzke.

Floridak, ohartu zelarik otoitzek, arrazoiak eta malkoek ez zutela deus balio, eta gizonak bere desira gaiztoan jarraitzen zuela hain modu krudelean, non berak ez baitzuen indarririk hari gogor egiteko, bere bizitza galtzeak bezainbateko beldurra ematen zion sokorriaren bila jo zuen, eta, boz triste eta urrikalgarri batez, amari dei egin zion, ahalik eta gorakien. Ama, alabak halako ahots batez deitzen zuela entzutean, beldur izugarri batek hartu zuen egiaz gertatzen ari zenaz, eta ahalik eta lasterren joan zen jantzilekura.

Amadorrek, zeina ez baitzegoen erraten zuen bezain prest hiltzeko, hain zalu utzi zion egiten ari zenari, non damak ate ondoan kausitu baitzuen gelara sartzerakoan, eta Florida aski urrun handik. Kondesak galdetu zion:

—Amador, zer dugu? Erran egia.»

Eta, beti zerbait asmatzeko gai den batek nola, hala ihardetsi zion, begitarte zuhail eta dardarti batez:

—Ondikoz! ene anderea, zer bilakatua da Florida anderea? Ez naiz sekula orain bezain estonaturik egon; izan ere, erran dizudan bezala, usten nuen banuela bere begikotasunetik zerbait; baina ongi dakit jadanik ez dudala deus. Iduri zait, ene anderea, zurekin hazten ari zen tenorean orain den bezain zuhur eta bertutetsua zela; baina ez zuen eragozpenik orduan edonorekin egon edo mintzatzeko; baina orain, begiratu nahi izan dudalarik, ez du jasan nahi izan. Eta begitarte hori ikusi dudalarik, pentsatuz amets edo ilusio bat zela, eskua galdegin diot ohi bezala muin emateko, eta inola ere ez dit onartu. Egia da, nire anderea, gaizki jokatu dudala, eta barkamena eskatzen dizut horregatik: eskua ia indarrez hartu eta eman baitiot musu, bestelako atseginik galdegin gabe; baina berak, zeinak, nire ustez, nire heriotza nahi baitu, ikusi duzun bezala deitu zaitu. Ez nuke jakinen erraten zergatik, ez bada beldur izan dela nire asmoa izan ez dena zatekeela. Halarik ere, anderea, zernahi delarik ere, aitortzen dizut hobena neurea dela; izan ere, berak zure zerbitzari on guztiak maitatu behar lituzkeen arren, fortunaren nahia da neu izatea, atxikiena zaion hau, hain zuzen, bere begikotasunetik at geratu den bakarra. Zuri eta berari buruz orain arte bezala geratuko banaiz, arren galdegiten dizut zure begitan atxiki nazazun, zeren berea galdu dut nik hutsik egin gabe.

Kondesak, zeinak alde batetik sinesten zion baina bertzetik duda egiten zuen, alabarengana jo eta erran zion:

—Zergatik deitu nauzu horren goraki?»

Floridak ihardetsi zion beldur zela. Eta kondesak hainbat xehetasunez galdekatu bazuen ere, ez zuen bertze ezein erantzunik jaso; izan ere, etsaiaren eskuetatik ihes egin zuela ikusirik, haren asmoak porrokatu izanari aski zigor iritzi zion.

Kondesak, Amadorrekin luzaz solastatu ondoren, utzi zion oraindik Floridarekin mintzatzeko bere aitzinean, zer jokaera zuen ikustearren; gizonak ez zion gauza handirik erran, ezpada eskertzen ziola egia erran ez izana amari, eta arren galdegin zion ezen, bera haren bihotzetik at zegoenez, ez zezala bederen bertze inork har bere lekua. Lehen eleez bezainbatean, honako hau ihardetsi zion Floridak:

—Neure burua defendatzeko ahotsaz bertze modurik izan banu, ez zatekeen sekula entzunen; eta, nire aldetik, ez duzu makurrakorik izanen, egin duzun bezala behartzen ez baldin banauzu. Eta ez izan beldurrik bertze inor maitatzeko gai izanen naizenik; izan ere, desira nuen ongia kausitu ez dudanez munduko bihotzik bertutetsuentzat nuenarengan, ez dut inola ere espero ezein gizonarengan kausitzea. Malur honek libratuko nau, etorkizunean, amodioak ematen ahal dituen pasioetatik.»

Eta hori erranik, erran zion adio amari.

Amak, haren begitarteari erne baitzegoen, ezin izan zuen iritzi garbirik atera, ezpada ordudanik arras ongi jakin zuela bere alabak ez zuela Amadorrenganako inolako atxikimendurik, eta segurtzat eman zuen hain zela zentzugabekoa, non berak maite zituen gauza guztiak gorroto baitzituen. Eta, harrezkero halako gatazka bitxia izan zen bien artean, non amak ez baitzion alabari zazpi urtez hitz egin, ez bazen kolera, eta dena Amadorrek galdeginik.

Denbora horretan, Floridak bere senararekin egoteak sortzen zion beldurra beti harekin egoteko nahi bihurtu zuen, amak zion zorroztasuna zela kausa. Baina ikusiz ez ziola deusetarako balio, Amador tronpatzea deliberatu zuen; eta, alde batera utziz egun batez edo biz bere begitarte arrotza, aholkatu zion emazteki batenganako adiskidetasunari bide eman ziezaion, beren amodioaz mintzatu omen zen-eta hura.

Dama hori Espainiako Erreginarekin bizi zen, eta Loreta zuen izena. Amadorrek sinetsi egin zion, eta, pentsatuz modu horretan bazuela oraindik haren begikotasuna berriz eskuratzea, amodioa egin zion Loretari, zeina kapitain baten emaztea baitzen, Espainiako Erregeren gobernadore handietariko batena. Loretak, biziki pozik halako morroi bat inguratu zuelako, hainbertze adierazi zuen bere poza, non leku guztietara hedatu baitzen zurrumurrua; eta Arandako kondesak berak —gortean zela— jakin zuen; eta harrezkero ez zuen jarraitu Florida ohi bezala tormentatzen.

Egun batean, Floridak entzun zuen Loretaren senarra zen kapitain hura jelsiaz jana zela, halako moduan non deliberatua baitzen Amador nola edo hala hiltzera; eta berak, bere bisaia itxurati hura gorabehera ez baitzion Amadorri inolako makurrik desira, gatzigatu egin zuen berehala. Baina gizonak, lehengo lepotik burua aise, ihardetsi zion ez zela Loretarekin sekula berriz egonen, egunero hiru ordu berari eskaintzeko plazer egiten bazion; baina Florida ez zen akort etorri horrekin.

—Orduan —erran zion Amadorrek—, biziarazi nahi ez nauzunez, zergatik ez nauzu hiltzen utzi nahi? non eta ez den espero duzula gehiago tormentatuko nauzula bizirik egonik hamaika heriok

tormentatuko ninduketena baino. Baina, heriotzak ihes egiten badit ere, hainbertze entseatuko naiz haren xerka, non kausitu egingen baitut; izan ere, egun horretan baino ez dut izanen nik atsedena.

Horretan ari zirela, berriak heldu ziren ezen Granadako erregeak gerla handia piztua zuela Espainiako Erregeren kontra, eta Erregek bere seme printzea igorri zuela hara, eta harekin batera Gaztelako kondestablea eta Albako dukea, bi jaun adineko eta zuhur. Cardonako dukeak eta Arandako kondeak ez zuten gibelean geratu nahi, eta galdegin zioten Erregeri arduraren bat emateko; horixe egin zuen hark haien etxeen arabera, eta Amadorren esku utzi zituen segurtasunez gidatu zitzaizkien; hark, gerlak iraun zuen bitartean, hain egintza bitxiak egin zituen, non ausartziak eraginak bezainbat baitziruditen etsimenduzkoak.

Eta, nire kontakizun honen xedera etorritz, erranen dizuet heriotzaren probalekuan ikusi zela haren ausardia; izan ere, mairuek, borrokarako prest agertuagatik, giristinoen armada handia ikustean, ihesi zihoazelako alegia egin zuten. Espainiarrak jazarri egin zitzaizkien; baina kondestable zaharrak eta Albako dukeak, mairuekiko mesfidati, Espainiako printzea atxiki egin zuten gogoz kontra, ibaia trebesatu ez zezan; baina horixe egin zuten, debekaturik egonagatik, Arandako kondeak eta Cardonako dukeak. Mairuak, ikusi zutelarik haien gibeletik oso jende guti zetorrela, itzuli egin ziren, eta zimitarra kolpe batez Cardonako dukea hil zuten, eta Arandako dukea hain larriki zaurturik geratu zen, non hilik balego bezala utzi baitzuten bertan. Heldu zen Amador porrotaren gunera, errabiak joa eta hain sumindurik, non, inguratzaileen korroa hautsirik, bi gorpuak jasoarazi eta printzearen kanpamendura eramana zuten baitzituen, non hark haurrideak balitu bezalako damuz hartu zituen. Baina, haien zauriak aztertzean, ohartu ziren Arandako kondea artean bizirik zegoela, eta anda batzuetan etxera bidali zuten, non luzaz egon baitzen eri. Bertze aldetik, hilaren gorputza Cardonara bidali zuten.

Amadorrek ez zuen bere burua asko zaindu bi gorputz haiek ateratzeko ahalegina egitean, eta mairu aldra handi batek inguratuta kausitu zen; eta ez zuenez nahi harrapa zezaten ere, berak emazteki hura harrapatzen jakin ez zuen bezala, ez eta Jainkoarengan zuen fedea hautsi harenganako hautsi zuen moduan, eta jakinik Granadako erregearengana eramaten bazuten krudelki hilko zutela edo giristinotasunari uko egin beharko ziola, deliberatu zuen ez ematea bere etsaiei bere harrapaketa eraren edo bere heriotzaren ospea; eta, bere ezpataren gurutzeari musukatuz, gorputz-arimak Jainkoaren esku utzi, eta eman zion bere buruari halako ezpatakada, ezen ez baitzuen sokorriren beharrik izan.

Horrela hil zen gaizo Amador, eta zituen bertuteek merezi zuten bezain dolutua izan zen. Berriok Espainia osora hedatu ziren, hainbertze, ezen Floridak, zeina Bartzelonan baitzegoen —non bere senarrak agindua baitzuen behiala ehortz zezaten—, entzun baitzuen zurrumurrua. Proguak ohore handiz egin zizkion, eta gero, amari eta amaginarrebari deus erran gabe, Jesusen monasteriora joan zen serora, senar eta adiskidetzat hartuz Amadorrena bezalako amodio suharraz eta senarrarena bezalako konpainia unagarriaz libratu zuen Hura. Horrela, bere atxikimendu oro Jainkoa osoki maitatzera bideratu zuen, eta, bere serora bizitza luzearen ondoren, Haren esku utzi zuen bere arima, emazteak senarra ikustera doalarik izan ohi duen bezalako loriaz.

Arras ongi dakit, ene andereok, nobela luze hau nekagarri suerta dakiokela baten bati; baina, kontatu zidana kontentatu nahi izan banu, askoz ere luzeagoa zatekeen; arren galdegiten dizuet, Floridaren bertutea etsenplutzat hartuz, haren krudeltasuna pixka bat ttipitu dezazuen, eta ez dezazuen inolako

ongirik espero gizonengandik, ez baita beharrezkoa, kontrakoa jakinik, haiei halako heriotza krudela ematea eta zeuek halako bizimodu tristea hartzea.

Eta Parlamentek, bere solasaldi on eta luzearen ondoren, erran zion Hircani:

«Ez zaizu iduri emazteki hau azkeneraino hertsatu zutela, eta bertute handiz egin ziola buru?»

«Ez —erran zuen Hircanek—, emazteki batek egiten ahal duen mendreneko ihardukitzea oihu egitea baita; baina, inork adituko ez zion lekuan egon izan balitz, ez dakit zer egingen zukeen; eta Amadorrek, izipera gabe amorosago agertu izan balitz, ez zukeen hain gutigatik alde batera utziko bere egingaia. Eta, honako etsenplu hau gorabehera, ez dut alde batera utziko dudan iritzi sendoa, ezen, osoki maite izan duen gizon batek, edo dama batek maitatu izan duenak, ez duela sekula huts egin aterabide on bat kausitzen, baldin eta jazarpena behar bezala egin badu. Halarik ere, Amador goraipatu beharrean naiz, bere eginbidearen parte bat egin zuelako.»

«Zer eginbide? —erran zuen Oisillek—. Eginbidea egitea erraten al diozu bere nagusiaz —zeinari begirune eta obediencia guztiak zor dizkion — bortxaz jabetu nahi duen zerbitzari batenari?»

Saffredentek, hitza hartu eta erran zuen:

«Ene anderea, gure damek ganbera edo saletan beren maila atxikitzen dutelarik —geure jujeak bailiran plazer duten bezala jarririk—, gu belauniko egon ohi gara haien aitzinean; dantzara ateratzeko ere beldurrez; eta hain zalu zerbitzitzen ditugu, non beren galdeei ere aitzina hartzen baitiegu; haiek laidoztatzeko hain beldur eta zerbitzatzeko hain desiros gara, non ikusten gaituztenek urrikari baikaituzte, eta maiz abereak baino zozoagotzat hartzen gaituzte, burutik eginik edo ergeldurik bageunde bezala, eta gure dama horiek laudatzen dituzte, zeinen jarrerak hain dira ausart eta hitzak onest, non beldurra, maitasuna eta estimua sortzen baitute beren kanpoaldea bertzerik ikusten ez dutenengan. Baina bereiz gaudelarik, amodioa soilik dela gure jarreraren juje, arras ongi dakigu berak emazteki direla eta gu gizon; eta, berehala, nagusiaren izena adiskide bihurtzen da eta zerbitzariarena lagun. Honelaxe dio atsotitzak, izan ere:

Ongi zerbitzatzek eta leial izateak nagusi bihurtzen du zerbitzaria.

Emaztekiek gizonak bezainbat dute ohorea, eta gizonak eman eta ken diezaiekete ohore hori, eta ikusten dute nola pairatzen dugun pazientziaz; baina, horrexegatik, gure sufrimenduak ere merezi du bere ordainsaria, ohorea kaltetzerik ez baldin badago.»

«Ez zara ari —erran zuen Longarinek— mundu honen atsegina den benetako ohoreaz; izan ere, jende orok emazteki on deituko lidakeelarik, eta neuk jakin kontrakoa dela, laudorioak nire lotsa emendatuko luke eta areago nahastuko neure burua; eta, aitzitik, gaitzesten nautelarik eta nik sentitu hobengabea naizela, haien gaitzespena arraitasuna bilakatuko litzateke niregan; inor ez baita kontent ezpada bere buruaz.»

«Orain, erran duzun guztia gorabehera —erran zuen Geburonek—, iduri zait Amador inon izan den zaldunik onest eta bertutetsuena izan zela; eta, izenak alegiazkoak badira ere, uste dut ezagutuko nukeela. Baina Parlamentek ere ez duenez aipatu nahi izan, neuk ere ez dut egingen. Eta zaude pozik jakinik ezen, pentsatzen dudana baldin bada, bere bihotzak ez zuela inoiz batere beldurrik sentitu, eta ez zela sekula izan amodiorik edo ausartziarik gabea.»

Oisillek erran zien:

«Iduri zait egun hau hain alegera eman dugula, non hurrengoetan horrela jarraitzen badugu, laburtu egingo baitugu denbora gure solasekin. Baina ikusi non dagoen eguzkia, eta entzun abadiako ezkilak, aspaldi ari baitzaizkigu bezperak jotzen, eta ez dizuet batere jakinarazi; nobelaren amaiera entzuteko debozioa handiagoa baitzen bezperak entzutekoa baino».

Eta, hori erranik, goititu ziren guztiak, eta, abadiara heldurik, hantxe kausitu zituzten beren zain ordubetez baino gehiago egonak ziren fraideak. Bezperak entzunik, afaltzera joan ziren, non arratsalde osoan entzuniko istorioei buruz jardun baitziren, eta beren memorieta xokoetan xerka ibili ziren, biharamuneko eguna lehenengo hura bezain plazenta egiten ahal zuten ikustearren. Eta, pentzean hamaika jokotan ibili ondoren, lotara joan ziren, beren lehen egunari arras amaiera lorios eta arraia emanez.